2 5 6 7 8 9 10 11 12 13
14 15 16 17 18 19 20

23

DE CURANDIS HOMINUM MORBIS EPITOME

PRAELECTIONIBUS ACADEMICIS DICATA

AUCTORE

JOANNE PETRO FRANK.

LIBER II.

DE INFLAMMATIONIBUS.

VENETIIS MDCCCV.

Ex Typographia
J. B. VITARELLI.

DE

CURANDIS INFLAMMATIONIBUS.

LIBER II.

CLASSIS SECUNDA.

INFLAMMATIONES.

GENERALIA DE INFLAMMATIONIBUS.

§. 121. Calor partis, tensio, moles ac durities aucta; utplurimum cum sensu doloris fixi, nunc ardentis, nunc pungentis, pulsantis, nunc gravativi, aliquando nullo, cum colore nunc vivido, nunc profundius rubro; saepissime cum febre, pulsu frequenter pleno, forti ac duro, saepe contracto ac parvo, aliquando naturali; ac tumoris evidenti aut in suppurationem, aut in gangraenam nisu, dicitur *inflammatio*.

§. 122. Ex his igitur signis (§. 121.) praesens agnoscitur inflammatio, sed ex eorundem complurium defectu, ad absentiam istius, sat

infirmo concluditur argumento. Hinc saepius *occultis* tenentur inflammationibus viscera, et ad partes adeo *externas* hae ipsae tam profunde interdum haerent, ut, quo loco nec rubor, nec fere tumor comparuerat, eo non raro purulentus jam humor, aut sanies, subjectam carnem, ac ossa depascatur. In ophthalmiis chronicis, in phthisi pulmonali, in peripneumoniis, ventriculi, intestinorum, ac hepatis inflammationibus etc., dolores frequenter non urgent; et quotiescunque vel paralysis, vel gravior sensorii communis affectio subest, illorum, quae in partibus contingunt, amittitur conscientia. Non quavis certe sub inflammatione pulsus vel impetu, vel frequentia augentur; nec ipsae adeo functiones organorum ab inflammationibus continuo supprimuntur, ut igitur in dijudicanda internorum phlogosi non unum, vel aliud ex allatis (§. 121.) signum; sed singulorum congeriem symptomatum, causas praegressas, et regnantis constitutionis naturam consulere oporteat.

§. 123. Varia quoque inflammationis natura est,

est, prout partem vel *externam*, vel *internam*, et inter has vel caput, vel jugulum, vel pectus, vel abdomen, vel artus, vel superficiem externam adoritur; prout vel *primarium* sistit morbum, vel ab alio *secundaria* pendet; prout vel cum *intermittente* (§. 68.), vel cum *inflammatoria* febre (§. 114.), aut cum *gastrica* (§. 98.), aut cum *nervosa* (§. 80.), aut demum cum nulla (§. 122.) incedit: atque hinc vel *benignam*, vel *malignam*, ac interdum *periodicam* mutuatur naturam, cursumque suum vel *acutarum* more, vel *chronicarum* aspectu absolvit. Nec aliorum connubia morborum ab inflammationibus respuuntur; quo illarum vel *simplex*, vel *complicata* resultat indoles: earum exemplo, quae cum contagio variolarum, morbillorum, aut luis; vel cum acri rheumatico, catarrhali, vel alio, tam frequenter incedunt; legemque vel his imponunt, vel ab iisdem ipsae reguntur. Frequentius *epidemicum* inflammationes characterem assumunt; aut certis demum regionibus communiores ac vix non *endemicae* observantur.

Pro ipsius vero inflammationis externae ve-

hementia, ac sede vel superficiali lateque diffusa, vel in tumorem circumscripta atque profundius penetrante, *Erysipelatis* illa, vel *Phlegmonis* nomen assumit. Ac primum quidem ex istis fusius alibi describendum est; *phlegmone* vero inflammatorium sistit tumorem, calentem ac profunde rubentem, splendentem, in medio sui elevatum, saepe acuminatum et exacte circumscriptum, cum dolore distrahente utplurimum insigni ac pulsante, in abscessum frequenter terminandum. Prima hujus principia sub *phlogosis* nomine veniunt, a phlegmone non nisi gradu distinctae.

§. 124. Descripta (§. 121.) inflammationis symptomata ulteriorem hic dilucidationem ex eo vix admittunt, quod pro varia febris, quae eandem comitatur, natura (§. 123.), pro differentia causae, ac pro loci, quo sedem figit, diversitate, haec ipsa summopere mutentur. Utplurimum quidem inflammatoriae febris phoenomena (§. 116.) sub locali inflammatione vehementius premunt ; ac major tunc hujus in abscessus observatur nisus, ac dispositio : sed quo-

quotiescunque aut rheumaticum, aut arthriticum acre tumorem excitaverit; extrema cutis, ex bilioso potissimum vitio, superficiali flamma incendatur; tunc rarior longe suppuratio, aeque vix benigna, inflammationem terminabit. Si *febris nervosae* cum hoc affectu symptomata (§. 82.) complicentur, aut vehementior inflammatio partem membranosam, tenuiorem ac valde sensibilem corripuerit; tunc frequentior ejusdem in *gangraenam* exitus observatur: atque sic quaevis inflammationis complicatio consuetam alias symptomatum seriem invertit, et non modo eundem morbum facie, sed et medendi methodum vix non penitus interdum immutat.

§. 125. Si causae inflammatoriae febris (§. 118.), in unum magis eundemque corporis locum agendo, fortiorem in hoc ipso produxerint stimulum; nascitur tunc in ejusdem loci systemate *partiali* id idem, quod in *generali* ad fortissimas cordis, majorumque vasorum agitationes contribuit. Inscio vix non corde, *primariarum* pars plurima inflammationum adoritur; affectae

par-

partis arteriae jam pulsant, agitantur vehementer; calorque partialis increscit, priusquam totum vasorum systema in consensum trahatur, ac turgeat. Vim igitur vitalem, nervorum sensibilitatem in parte inflammationem subitura, manifeste conspicimus auctas: ut, qui ab acerrimo aromate, spirituque ardente vix gratum persentiebat calorem ventriculus; hic, cum inflammatione laborat, vel a blandissimi liquoris, aut aquae guttula mox enormiter convellatur. Nervorum in arterias, quas circumdant, ac in venas imperium tum ex animi pathemate, ex erubescentia, subitoque faciei pallore, ex frequentia pulsus, ac rubris torvisque, sub mentis excandescentia, oculis; — tum ex contagiorum in circulationem actione, abunde innotescit. Quo majus vero muscularium fibrarum robur, et irritabilitatis pendens ab isto momentum est; eo major in phlegmonem promptitudo: et quo sensibilior pars corporis existit, eo magis inflammationibus obnoxia observatur. A simplici apum punctura insignis in parte inflammatio accenditur, et vix perspiciendum sub palpebra sabulum intensam jam ocu-

oculi phlogosin producit: quae certe turbarum causae, non tam obstruendo, quam singulari nervorum irritatione, vasculorum eretismum, ac spasmodicam in contentos liquores agitationem producunt; sub qua tandem vel sanguis ipse, vel lymphaticus, coagulabilis humor in vicinam cellulosam lateraliter exprimitur, ac mutatus transudat.

Non quivis certe stimulus eosdem tum in nervos, tum in arteriarum irritabilitatem (§. 118.) effectus habere observatur; hinc nec quodvis istorum irritamentum inflammationem producere valet: sed insignem eorum oportet esse numerum, quae, dum vel nullum ex aliis sensum afficere videntur, nervorum pulpae, aut arteriarum irritabilitati inimica, cum in sanguine liberius circulant, *inflammatoriae febris* symptomata; — cum vero parti constantius admoventur, *inflammationis localis* imaginem referunt.

Quo vehementior huic irritatio locum dedit, et quo violentior vasorum agitatio est, eo magis secretiones hac in parte supprimuntur. Levior vero inflammationis gradus abundantem

va-

variique coloris lympham plorat, quae, primo in casu, circa vasa inflammata ac in propinquis cellulis collecta, nisi prompte dissipetur, febris ope maturata, praecipuum futuri puris largitur rudimentum.

Irritationes vero, quae inflammationibus frequentius occasionem porrigunt, sunt laesiones mechanicae, vulnus, contusio, concussio, fractura, luxatio; corpora peregina vel pondere, vel mole, vel figura denique, vel motu infensa; fibrarum corporis extensio, compressio, corrosio, adustio; drastica, venena, acre quodcunque, imprimis rheumaticum, morbillosum etc., vel chemicum, vel animale, aut vegetabile; frigus magnum, et quae alia (§. 118.) enumerata fuerunt.

In ipso sanguine inflammationis causam quaesiverunt, qui ex conspecto his in morbis ejusdem *corio* nunc ad majorem *densitatem*, nunc vero ad *solutam lymphae naturam* concluserunt. Sed licet haec ex coagulabili lympha oriunda membrana, seu *crusta pleuritica* in morbis inflammatoriis frequentius compareat; non tamen aut mox initio istorum super sanguine concrescit,

scit, aut in sanissimorum adeo hominum cruore tam raro invenitur, ut pro vera inflammationis causa prudenter valeat accusari. Ex eadem vena, in morbo summopere inflammatorio, detracti sanguinis portio coagulatur, et corium ostendit; alia necquidquam coit; ac sanissimae alia constitutionis cruorem tuentibus offert. Gravidarum sanguis, vel ille, qui ex ligata diutius vena educitur, firmissimam crustam mox contrahit; ac in morbis, qui de inflammatione vel minimum participant, non infrequens est *corii* praesentia: ut igitur ex tam inconstanti phoenomeno, et ex institutis cum sanguine, jam venis egresso, experimentis, ad illius, qui per vasa fluidissimus circumagitur, naturam, non sine magno erroris concludatur periculo.

Est interim singularis vasorum in parte inflammata conditio, ut, quousque in illis irritatio, ac eretismus continuant, *secretione morbosa* id ipsum nunc praestent, quod in sanorum lympha vix nisi ignis, aut aeris, aut acidorum mineralium contactus potuisset (§. 8.). Expressum sic animale gluten in solidas concre-

cre-

cretiones, ac in membranas tam pronum est; ut, vel paucorum spatio dierum, vicinas partes, quas natura separatas esse voluit, morboso inter se vinculo conjungat; vel membranaceo, et, quod pluries conspeximus, jam *vasculoso* sacco includat; vel omnem glandularum, viscerum telam infarciat, polyposa, continuo solidescente, materia repleat, et in futuras obstructiones, ac irresolubiles scirrhos disponat.

§. 126. Hinc varios inflammatio exitus agnoscit: ut nunc extravasata in cellularem materia resorbeatur, partiumque tensio, ac spasmus per blandam *resolutionem* dissipetur: quo in casu, reassumpta in sanguinem lympha per inflammationem adeo mutata, ut de pristina nutrientis principii natura vix amplius participet, sub purulenti humoris imagine, per urinas, aut per alvum, aut per sputa, aut denique per metastases, per sudores olentes, aut per exanthemata expellitur: — vel stagnans in celluloso vasorum inflammatorum ambitu coagulatus humor diuturno fotu, [ac praeparatione

ne in *abscessum* maturatur: cujus iterum materia, ad sanguinem forsitan resorpta, ut stimulans ac nutritioni inepta rejicitur, aut novam hecticamque febrem accendit; — vel concrescens cum cellulis lympha *duritiem* in parte, cum istius insensibilitate, majorem, aut interdum *scirrhi* rudimentum relinquit; — alias per vim inflammationis sensibilitas partis ac irritabilitas, circulatio omnis, ac naturalis calor destruitur, nasciturque *sphacelus*, aut, si quae vita supersit, *gangraena*. Interdum, cum inflammatio internam partem occupaverit, non modo purulenta, de qua diximus, materies, sed, et sine hac, copiosum *serum* in cavo, quod illam circumdat, promptissime accumulatur, oriturque *acutus*, vel et *purulentus hydrops*, a quo dolorum, ac inflammationis symptomata disparent; — vel copiosus interdum *sanguis* aut in cava corporis, aut in ipsam visceris cellulosam effunditur. Si cutis superficiem occupaverit inflammatio, tunc, eadem cessante, epidermidis in furfures tenues, aut in latas pelliculas contingit *desquamatio*, quam saepe humoris serosi ac ex parte coagulabilis,

in

in parvis vesicis collectio praecedit, ac tenaces durasque crustas in parte relinquit. Tandem vero in aliis *acuta* quidem dispergitur, sed *chronica* succedit inflammatio; vel cum eadem purulentae, sine exulcerationis indicio, fluxus materiae alternat.

§. 127. *Resolutio* ipsa, qua labes omnis a parte inflammata (si reliquam ad similia dispositionem excipiamus) aufertur, per ipsam quidem moderatam febrem, in sanis caeterum corporibus, obtinetur; sed praescriptum hoc ad opus ubique tempus non est; et sub violenta licet, vel nobilissimi visceris inflammatione, post decimam saepe et quartam diem, venaesectionibus repetitis, aliisque subsidiis eandem potuimus a natura impetrare. Interim in multis certe inflammationis jam nimis provectae *resolutio* exspectari vix potest; et copiosior sanguinis hunc in finem detractio naturae vires ad blandam suppurationem necessarias cum insigni damno disperdit.

§. 128. Tumoris inflammatorii *suppuratio* instat,

stat, ubi, sub fortiori quidem inflammatione, *resolutionis* occasio aufugit; ubi vel specificus irritantis materiae nisus in abscessus, vel cachecticus aegrotantium habitus, vel nimia partis affectae debilitas, et imminuta reactio subest. Incipientis jam *suppurationis* opus prodit febris, ac doloris, sine manifesta causa, et absque consuetis in *resolutione* evacuantibus (§. 126.), decrementum, pulsatio tumoris, et aucta mollities, vel oedematosa cutis inflatio: factam vero et jam adultam suppurationem arguunt febricula continua, post pastum horripilationibus incedens, ad noctem exacerbata, et cum sudoribus matutinis remittens, urgente siccitate ac siti continua; fluctuatio puris, vel ejusdem effluxus, expulsio, rejectio; emaciatio corporis cum sat valido ciborum appetitu; oedema pedum, genarum rubor vespertinus, calor urens ac siccus, diarrhoea, et alia, cuivis parti suppuratae propria, symptomata.

Plura tamen ex his signis non sat firmam *suppurationis* absolutae diagnosin constituunt; vel latentem interius abscessum non aperte co-

mitantur. Hinc toties vel supponuntur, quae non existunt, suppurationes; vel occulta viscus depascens vomica praetervidetur: ut vel ipsa purulentae ex internis rejectio materiae saepe infidum exulcerationis largiatur argumentum.

Pus utique dicemus, quam in vulnere non impuro, vel in abscessu phlegmonoso invenimus materiam, humorem blandum, albidum, opacum, adinstar pultis mollioris, aut cremoris lactei crassiusculum, aqua graviorem, ac in eadem vix solutum, mox fundo iterum praecipitatum, specifico, vix foetente odore donatum, nec ab igne quidem, nec ab intenso frigore, nec a spiritu vini, sed a salis alcalini fixi ac vegetabilis solutione coagulandum. Ast vero, cujus ex abscessu, aut ulcere origo non derivatur, interdum descriptis in omnibus indiciis convenit, nec tamen (a muco licet distincta) cum *pure* aequiparanda est, *materia puriformis*. Haec nempe, sine partis exulceratione, inflammationis vi, expressa gelatina (§. 125.) quae sub simplici oculorum, pulmonum, vesicae, aut urethrae phlogosi, copie transudat,

dat, — vel quae hydropicorum in aquis ad fundum reperitur, aut forte quae et in pituitosa phthisi ex bronchiis copiosa secernitur, a *pure* ipso, vel ob solam jam in medendo diversitatem, distinguenda, alcalinae beneficio solutionis ab eodem nequaquam distinguitur. Hoc autem *pus verum*, licet eandem cum *puriformi* materia aut *spurio* pure, ex pauco sero ac lympha, secretionis vitio mutata, originem trahat, ab hac tamen valdopere distare videmus: quod non tam facile in membranas, ac nova ligamenta convertendum, vicinas partes, et cutem denique ipsam sibi protinus assimilare, ac specifica operatione in se ipsum convertere observetur; quod ad sanguinem resorptum, non mudo *puriformis* adinstar materiae per diversas a natura vias expellitur, sed (quod haec sola, nisi diuturna inflammatione suffulta, non facit) suppuratoriam, hecticamque febrem inducat; et quod denique contagiorum variorum fertilissimum constituat vehiculum. Sine praevia interdum sat manifesta aut febre, aut inflammatione, abscessus in morbis spurii oriuntur: quorum quidem materia, nisi

b 2 diu-

diuturno fotu, ac locali praeparatione maturata, non tam *pus verum*, quam *puriformem materiam*, vi sola vasorum inflammatoria, ac sine cordis consensu, aut febre, vel per solam lymphae in cavis stagnationem, vel alio, ac incognito secretionis vitio generatam constituit.

Donec igitur *purulentae materiae* non solum a *muco*, sed ab ipso *pure* distinguendae innotescat ratio: oportet certe, ut maxima in dijudicandis internarum partium suppurationibus difficultas Medentes premat; utque non nisi ex causae morbique totius consideratione, ac roborato experientiis oculo, diagnosis sub hac ipsa certitudo hauriatur.

Caeterum *pus* bonum ac laudabile nec in abscessu, nec in vulnere praeparatur, si vires vitae, tam corporis universi, quam ipsius, in qua suppuratio contingit, partis, aut nimis excedant, aut contrario errore deficiant. Hinc vulnus a summa inflammatione siccescit, ac puris in phlegmone principia in gangraenosam convertuntur saniem; sub febre vero, aut debiliori partis reactione, tenuis, sanguinolentus,

acris,

acris, foetidusque humor, seu *ichor*, vel serosum, pallidumque secernitur liquidum.

§. 129. Lympha sanguinis, morbosa vasorum actione immutata, vel in his ipsis, aut in cellulosa vicina intercepta et stagnans, in polyposam interdum ac callosam duritiem degenerat, cum ambientium membranarum canaliumque superficie concrescit, cavitates opplet, infarcit, humorumque in illis, ac in vicinis partibus circulationem delet omnem, aut magna ex parte remoratur. Hinc partium, viscerumque induratorum nativus calor, sensusque perit, et actio quaevis organica; vel cum aucto ejusdem volumine ac tumore, vel contracta in parvam duramque molem substantia, sufflaminatur. Interim varii tum indurationis gradus, tum recludentis materiam organi hanc in ipsam effectus; tum stagnantis, ac vel simplicis, vel acredine mixtae lymphae in corruptionem sibi propriam nisus; tum varia ex nervorum hac in parte affectorum irritatione, et ex ipsius visceris differentia, diversa oriuntur phoenomena. Quae ad glandularum imprimis syste-

ma delitescit materia, illa promptiorem in scirrhos, ac carcinomata naturam ostendit; et quemadmodum haec inflammationem praegressam sat raro pro origine agnoscunt, sic et aliis in partibus indurationes a phlogosi derivantes tam malignam non facile naturam adquirunt.

Partes ab inflammatione correptae, vel ob propriae spongiosam ac laxam substantiae naturam, vel ob febris, vel ob reactionis febrilis per nimias venaesectiones prostratae in parte languorem, vel ab incauto adstringentium externo usu, vel denique ob incognitum lymphae in concretiones nisum, indurantur; nec tam infrequens inflammationum hic effectus ab eo dicetur, qui tot anhelationes ac dyspnoeas a peripneumoniis, tot articulorum ab arthritide rigiditates, — tot excernentium canalium ab oesophagi, tracheae, intestinorum, urethraeque inflammationibus, coarctationes, ac tot demum arteriarum callositates, ossificationes, ab inflammatione vasorum occulta (§. 118.) plerumque pendentes, attento consideraverit animo.

§. 130.

§. 130. Quae pars corporis nec calorem proprium, nec sensationem, aut irritabilitatem, nec tonum ac elasticitatem agnoscit, sed colore livido, aut plumbeo notatur, — aut quae demum sensu ac motu privata corrugatur, sine sanguinis circuitu contabescit, induratur, ac friget: illam pro *mortua* declaramus. Mors talis incipiens, *gangraenae*, — perfecta vero, *sphaceli* denominatione insignitur. Si mumiae instar pars affecta rigescat, *gangraena sicca*; — si ob succorum stagnantium ac corruptorum abundantiam molliter emoriatur, *gangraena humida* vocatur.

Subita, vel paulo lentior quam maximi doloris, ardoris, caloris in parte inflammata cessatio; ruboris ex laeto in igneum fere, aut profunde rubrum, ac lividum et nigrum conversio; — radiorum longitudinalium ad vasorum ductus decurrentium, livescentium conspectus; vesicarum brunarum, sero ex flavo obscuro, subsanguineo, aut atro repletarum, super inflammata parte elevatio; — arteriarum, motusque muscularis abolita actio; — epidermidis separatio, remanensque impressa

mollescenti, frigidoque tumori fovea, vel aeris in cellulosam evolutio, seu emphysema, cessantem in parte vitam, sphacelumque demonstrant.

In *humida* quidem *gangraena* potissima ex recensitis symptomata locum inveniunt; sed et citior putridissimi ichoris in vicinos nervos effectus, aut ad massam humorum resorptio est: qua *febris nervosae* (§§. 87. 88.) seu *gangraenosae* symptomata cum summo vitae periculo quantocyus inducuntur, et in sanas gangraena partes citissime propagatur.

Lentior *siccae* progressus observatur *gangraenae*, ac diutius ista, donec vel in humidam convertatur, vel in mumiae speciem corrugetur, aut a corpore pars sponte secedat, sine febre incedit.

Sed quemadmodum totius corporis, sic et *partis* interdum *asphyxiam* occurrere, observationibus comprobatur: quibus caute hoc de statu judicandum, nec quamcunque gangraenam, imprimis si putredo desit, rudiori manu pertractandam esse, docemur.

Multiplex vero, nec certe ex sola inflamma-

matione repetenda, *gangraenae* causa existit. Quaecunque vasorum, nervorumque in partem officia auferunt, illa si tempore sat longo in istam agant, mortem necessario in eadem inducunt. Hinc extensio, contractio, compressio, fascia strictior, decubitus, contusio, impletio nimia, inflammatio maxima, extravasatio sanguinis, seri acris; hinc frigus summum, adustio, acredo specifica, scorbutica, venerea, putrida, gastrica, contagiosa, metastatica, venenosa, alia; hinc corpora peregrina, stimulantia, vel alio demum modo excitatus spasmus diuturnior, ac dolor summus, aut paralysis, marasmus, aut arteriarum in osseam substantiam conversio, et similia, saepissime *gangraenam*, nunc *sine*, nunc praevia, vel comitante *inflammatione*, producunt.

Cum interim frequentiores *cum* ista gangraenae observentur, monuisse juvat, non ideo causam in ipsa semper inflammatione esse quaerendam; vel saltem hanc ipsam non ubique cum inflammatoria febre esse conjunctam. Quod si etiam aut suam ex inflammatione originem gangraena agnoscat, aut cum illa manifeste incedat;

dat; post paucos tamen dies, aut citius, alienam inflammatoria febris ipsa naturam facile assumit, ac cum nervosa (§. 90.) quam maxime complicatam.

§. 131. Qui non tam raro sub viscerum inflammationibus inducitur *hydrops* acutus (§. 126.), ille nunc ipsius morbi ab impetu, nunc vero ex incauto venaesectionis usu originem petit. Quamprimum aquae vel solae, vel cum lympha coagulabili, vel cum cruore remixtae, circa viscus colliguntur: inflammatio ipsa quamplurimum imminuitur, et succedunt rapidissima diversi hydropis diversa phoenomena, quibus febris necdum penitus profligatae signa consociantur.

§. 132. Ex illis, quae (§§. 119. 126. 127. 128. 129. 130. 131.) allata sunt, sat clara inflammationum prognosis habetur. Ex ipsa vero gangraenae historia, quam justus hanc undique timor circumdet, non minus comparet. Praevidemus istam ex majori febris, potius quam sub hac suppuratio sperari queat, intensita-

sitate, ac diuturno auxiliorum neglectu; ex praesente morbo alio tam chronico, quam acuto, contagio, aut acredine vi vitali infesto; ex causae inflammationem excitantis, externae, internae natura, et actione in partem, imprimis mollem, spongiosam, sensibiliorem, aut tenui membrana constructam, continuata, nec facile removenda; ex subita virium vitalium sub locali affectu dejectione, faciei mutatione insigni, horrore magno, ac cessante tandem in parte dolore, cum singultu, anxietate, meteorismo, lipothymiis, extremitatum frigore, diarrhoea: quae singula, ad *internas* partes, quam ad *externas*, magis infida, vel instantem, vel jam inceptam gangraenam, cum signis aliis (§. 130.) collata, frequentissime indicant, et pericula mortis, ab *externa* quidem affectione, si *gangraenosa* defuerit febris, ac si emorientis separatio partis ex ambiente hanc ipsam inflammatione vividiori, aut suppuratione incipiente, exspectari queat, *minora*; — ab *interna*, *vix non certa*, manifestant.

§. 133. Inflammationis cura pro varia ejusdem natura (§. 123.), ac pro febris, aut nul-

lius

lius (§. 122.), aut, eandem comitantis, diversae (§§. 68. 80. 98. 114.), ac denique pro causarum, subjecti, partis affectae, ac temporis, quo medelam instituimus, ratione, valdopere differt. Potissima in quavis inflammatione, non minus *externa*, quam *interna*, tum febris, ac virium vitae excessus, tum annuae constitutionis consideratio facienda est. Quae ad interna inflammatio urget, ea utplurimum ob majorem visceris nobilitatem promptiori auxilio indiget; aut saltem effectus neglecta funestiores exserere consuevit.

Princeps quidem in curandis inflammationibus, *resolutionis* (§. 127.) offertur scopus; partibusque multis vitam, nisi hac sola, constantem non praeparamus: sed non quaevis *resolutionem* aut admittit, aut indicat inflammatio, vulnusque contusum, non recens, variolae, furunculus, aut critica in externa depositio, utriusque veritatis largiuntur exempla.

Resolutionem vero, causarum remotarum ablegatione, spasmi, aut reactionis in parte inflammata nimiae moderamine, massaeque fluidorum vel in toto, vel in speciali vasorum sy-

ste-

stemate abundantis imminutione, secundum regulas alibi (§. 120.) expositas intendimus.

Pro varia igitur causarum (§§. 118. 125.) ratione, os fractum, luxatum, hernia, prolapsus reponenda; peregrinum corpus ex vulnere, vel quocunque haereat loco, extrahendum; plethora generalis, specialis, per venaectionem generalem, localem, per scarificationem, hirudines, victum vegetabilem, parcum, potusque acidos diluentes auferenda, divertenda; stimulansque vel ad ipsam, quae inflammatur, partem, vel ad abdomen, alibique latens, acre, opportunis, specificis remediis corrigendum, revellendum, expellendum; et quaecunque demum cor ipsum, ac arterias, vel ipsius inflammati compagem loci agitare, comprimere, infarcire, distendere, vexare possent, solicite removenda sunt.

Atqui cum sic causarum rationem assumimus, vel hoc ipso jam *spasmi*, ut illarum aut effectus, aut socii, quamplurimum detrahimus violentiae. Venaesectio certe sat largo vulnere suscepta, pro re nata, saepius nec parva nimis quantitate, nec tamen ad lipothymiam

usque,

usque, repetita, aut ex ipsius inflammatae, aut eidem vicinae, partis venis instituta, tum sanguinis copiam, ac nimium cordis, arteriarumque refringit impetum; tum stimulo locali, eretismo vasorum, tensionique nimiae potenter medetur, ac stagnantis in cellulosa materiae resorptioni summopere favet. Nec certe *arteriarum* vel incommoda nimis, vel fortioris haemorrhagiae non ubique formidine immunis, sectio praerogativa tanta hic gaudet: ubi minus ex cruoris a tergo venientis impulsu, quam ex locali vasorum excessu, et ab impedito sanguinis per venas regressu, irritatio pendet. Hunc certe scarificatio, hirudinisque officium potentissime expedit; et quod reliquum est, hoc non ad externas modo ac superficiales, sed et ad profundas, internasque inflammationes apposita emollientia, fomentationes tepidae, vapores, ac molliora cataplasmata absolvunt.

Cum vero aut laxior inflammatae partis est habitus; aut violenta ejusdem extensio, concussio, irritationem producit; aut acerrimum luis, blenorrhoeae contagium genitalia, aut nervi externa ad artus laesio, hos ipsos inflam-

mat;

mat; aut grave gelu inducit phlogosin, vel ipsius calvariae vexatio, fractura, encephalitidem minatur: depletis prius venaesectione vasis, ex *frigidorum* applicatione, nisi tardum nimis, auxilium habetur. Alias et vinum cum aromaticis herbis decoctum, aut acetum cum ammoniaco sale et aqua remixtum, externis a concussione suggillatis, ac tono potissimum destitutis applicitum partibus medetur.

Quod si ergo non cuivis mox inflammationi emollientia competant; dantur et aliae, quae detracto aliquoties sanguine, aut linimenti volatilis, aut cantharidum stimulo, super affecta parte agenti promptissime cedunt. Vix tamen in alia, quam *rheumatici* generis inflammatione, profuisse vesicans compertum habemus; et cutis inducta per illud exulceratio vel inutilis est, vel ob dolores, quos diuturnos infert, et spasmos, inflammationi contraria.

Si doloris impetus, majorque partis sensibilitas, ac violens pathema animi inflammationem, imprimis externam, minetur: tunc, emisso prius ex venis cruore, sat generosa *opii*, mature porrecti, dosis eandem saepius praevertit.

Nec

Nec minor hujus, si atrox dolor, ac longa partis *internae* contractio inflammationem progignat, efficacia ostenditur et virtus, quam si atrox dolor, ac longa partis a spasmo contractio inflammationem excitaverit. Imminentem ex acri specifico phlogosin, citamque in partibus membranosis gangraenam, detracto prius, nisi alia vetent, sanguine, nihil opio potentius, cum cortice, aut mercurio nupto, dispellit. Jam provectam vero, ac vehementi cum febre junctam, aut ex saburris pendentem in partibus inflammationem ab opio constanter exasperari, experientia docet.

Complicatam cum sordibus gastricis inflammationem, quamplurimum levia, alvumque sine stimulo moventia dispellunt evacuantia: tamarindus, oleum, vel manna, et cassiae pulpa. Nec in puriori, nisi ventriculum, aut intestina occupante, inflammatione, haec medicamenta, moderata manu porrecta, et clyster frequens, utilitate destituuntur.

Jam fractam satis inflammationem transpiratio, aliaque secretio aucta, felicius dispellit: quo fine refractae emetici, cum nitro, aut cremo-

more tartari, vel haustu salino remixtae doses egregie conducunt.

Post dissipatam protinus inflammationem, roborantium usus externus, internus, frequenter indicatur; in aliis tamen, ob latentem in pristinos affectus dispositionem, per longum satis tempus in vegetabili victu, et in illis continuandum est, quae irritabilitatem nimiam moderantur, aut saltem cortex cum ammoniaco sale indicatur remixtus.

Quae diuturno tempore divexat *chronica* inflammatio, illa ad oculos certe, ad fauces, aliasque partes externas nimis conspicua est, quam ut ad interna viscera in dubium vocari debuisset: atque ex tracheae, bronchiorum, ex vesicae, urethrae, intestini recti per extensa spatia vigente phlogosi, et copiosa materiae *puriformis*, sine ullo exulcerationis vestigio, continuante secretione morbosa manifeste comprobatur. In hac vero, ex causis utplurimum complicatis nascente, lentaque inflammatione, complicata non minus, nec hic loci exponenda methodo frequenter indigemus. Saepius haec diuturnae inflammationis roborantibus dissipa-

tur species; illorum vero, quae relaxant, noxius saepissime usus, et per novam interdum, acutamque inflammationem, excitantibus provocatam, haec dissipari affectio observatur. Interim non constans satis haec regula est, et interdum vel tepidis, sulphureisque balneis, vel sedantibus opus est, ac specificis remediis; aut, revulsa in alias partes stimulante materia, per artificialia ulcera medelam obtinemus.

§. 134. Si *resolutio* inflammationis acutae, quae praescriptum a natura terminum non agnoscit (§. 127.), obtineri non queat: *suppuratio*, quam citius potest, ipsius febris, non penitus suffocandae, nec tamen excedentis, ac emollientium, vel, sub certo debilitatis statu, excitantium, internorum, externorum beneficio maturanda; et pus ipsum pro varia abscessus, locique natura, nunc antequam plane maturaverit, nunc tardius, vel ferro, vel causticis, vel directa per emollientia, vapores, situationem partis, corporisque motum, ad apertas vias spontanea disruptione, educendum, saccique purulenti superficies impura detergenda, et

in

in purum vulnus convertenda, ac demum conglutinanda est.

Ex his apparet, nunc, quamprimum *suppurationis* signa in conspectum prodeunt, venaesectionibus, ac sedantibus remediis valedicendum esse; nunc vero, si febris, pro bona suppuratione, nimia, aut gangraenam minitans illam ipsam comitatur, sanguinis detractioni adhucdum locum concedi. Deficientem hinc febrem, et vasorum reactionem suppurationis operi conducentem, tum diaeta quidquam lautiori, ac vino, tum excitantibus tantisper internis externisque remediis prudenter erigimus: et cum in majoris jam turbae casu vel solis emollientibus, aut repetita interdum indigeamus venaesectione; illinc calore quidquam aucto et humido, nec non, si exterior fuerit inflammatio, gummi-resinosis interdum, aut caepae pulpa assatae cum emollientibus anodynis remixtis utemur, ac beneficio corticis languentes naturae vires erigemus.

Oportet vero, ut quae in *externis* inflammationibus, ac suppuratione contingunt, ad ea Medicus attentionem, quam potest, omnem

convertat: et cum Chirurgia pro illis regulas experientia probatas sequatur; has ipsas, in quantum *res internae* patiuntur, ad viscerum inflammationes et suppurationes, earumque tractationem referat prudenter. Multum interim abest, quin tam felicem in his esse liceat, et remediorum in externas partes actio, dum interius assumuntur, virtutem in partes eandem non habeat. Hinc balsamicorum, ut vocant, aliorumque, in apertum licet abscessum non idem, ac in externum ulcus effectus, et febris abhinc multoties incrementum et irritatio magna observantur.

Quae interim suppurationes internas concernere leges possunt, eas sub speciali earundem expositione suo quasvis loco succincte communicabimus.

§. 135. Pro vario lymphae in cellulosa, ac in spongioso glandularum parenchymate coagulo (§. 130.), ac pro intimiori singulorum coagmento, inducta per phlogosin soliditas nunc prompte satis, nunc artis nullo vel unquam emollitur auxilio. Tunc enim vasorum his in

par-

partibus vix non ubique solidescit compages, nec sanguinis circulo, nec solventis actioni remedii patet; ac deleta nervorum sensibilitate, quasi calli, seu emortuae in vivente corpore particulae sistitur imago.

In minori spissitudinis et duritiei gradu, excitata, per resolventia, partis, quae superest, vitalitate ac energia, vel novae inflammationis beneficio, stagnantis materiae divisio, vel fusio purulenta sensim sensimque impetratur, ejusdemque in circulum obtinetur reductio. Hunc in finem, externis quidem, tum aquae, vel aceti, tum animalis recenter mactati, vel aromatici decocti vapor, aut fomentatio longa, balneumque frequens, saponacei liquidi, vel thermalis aquae ex alto cadentis usus, vel mercurii, loco opportuno, quo lymphatica vasa eundem recipere, ac ad glandulam obstructam perducere queant, illiniti subsidium, fotusque partis assiduus, ac lenis frictio, irritatio, adhibentur. Nec absimilis, licet multo difficilior, est *internorum*, quae induruere, pertractatio: qua vasorum, quae haec adeunt, nervorumque libertatem, vitalitatem restituere, ac

tum antimonialium, mercurialium, saliumque refractis dosibus porrectorum, tum saponacei, lactescentis succi, aut cicutae demum, aliorumque auxilio, stagnantem solvere materiam, ac impeditas vasorum vias reserare contendimus.

Ast vero, tum hoc ipso in casu, tum sub majori partis, aut glandulae infarctae duritie, frequenter non inutilis modo, sed et perniciosa est diuturna, vel solicita nimis obstructi visceris excitatio, vexatio. Saepe, quae per annos hic immobilis ac quieta haesit, aut per morbos deposita fuit, suspecta, vel specifica interdum, materia, alienam prorsus a naturali succorum animalium blanditie naturam assumpsit; vel *morbosa* his in partibus elaboratio, secretio, malignam potius erosionem, et cancrosam tumoris naturam, quam bonam in parte suppurationem inducit: quae pericula ex illis, quae alibi de scirrhis et cancro exponentur, ulterius patebunt.

Est interim in canalibus, ad quos chirurgiae accessus conceditur, excretoriis, cum ab inflammatione induruerint praegressa, in artificia-

ficiali per cereolos nunc simplices, nunc compositos, vel per spongiam praeparatam, dilatatione subsidium aliquod a qua scilicet protuberantis in medium ductus membranae inaequalitas et coarctatio aufertur, exeditur, et pristina excretionis restituitur libertas; sed ad interna corporis hoc non extenditur beneficium, et saepe per vitam hic inflammationis infaustus effectus remedium non admittit.

§. 136. Pars vere emortua reviviscere nequit: hinc, quae gangraena, sphaceloque correpta est, oporteret hanc aut a natura sponte separari, aut ab arte citissime rescindi: nisi primum, sat raro; alterum vero hic nunquam; ibi, saepius cum summo periculo susciperetur opus. Magnae igitur in privatae vita partis separatione dirigenda difficultates Medentem premunt: tum illae, quae a dilatata in horas gangraena, tum eae, quae a resorpta, nervisque exitiali, gangraenosa sanie, in caetera redundant.

Cum vero gangraena saepissime alterius morbi constituat symptoma (§. 130.), hinc cla-

rum est, ejusdem a primariae affectionis, et a causae, quae hanc ipsam induxit, natura potissimum pendere. Si febris igitur hanc partis mortem aut incipientem, aut perfectam induxerit; oportet certe, tum illius indolem, tum originem, quam ea habuerit, solicite inquiri. Febris, quae gangraenam inducit, aut comitatur, nunc nervosae (§. 80.), nunc gastricae (§. 98.), nunc inflammatoriae (§. 114.) observatur naturae; et quemadmodum triplex istius conditio a diversa causarum indole potissimum derivatur, sic et a sola partis, sine febris accessu, vexatione locali, pro differentia causae, genium gangraenae ubique diversum observamus.

Primum igitur in gangraena curationis momentum in eo positum est: ut causam tam febris, quam, si localis modo ad partem haeserit, hanc ipsam, quoad fieri licebit, avertamus.

Hinc si gangraenam *inflammatio* comitetur, videndum est, an ista prioris causam sistat, vel modo sociam. Si *primum*, tunc methodum inflammationi ipsi opportunam (§. 133.), habito

sito tamen ad facilem *nervosae febris* a resorpta sanie accessionem (§. 130.) respectu, continuamus, nec tonicis remediis, aut cortici Peruviano, sed emollientibus, ac sedantibus locus concedatur oportet. Si vero *secundum*, tunc iterum inquirendum est, num febris illa *inflammatoria* vera, num potius *inflammatorio-nervosa* §. 90.) mereatur appellari. In primo casu, venaesectioni, non quidem ob gangraenam, sed ob febrem ipsam, interdum locus esse potest; in secundo vero, nonnisi sub conditionibus alibi indicatis (§. 95.), cautissime aperiri vena potest, et corticis porrigendi occasio contrariam venaesectioni rationem sequitur.

Si primarum sordes viarum febrem violentam accenderint et gangraenam, vel si haec etiam sine tantis illius compareat symptomatibus; tunc princeps in emetico, et in leniori per alvum evacuatione, curationis punctum ponendum est, et methodus in *gastrico-nervosa* alibi (§§. 66. 111.) proposita, cui simul externum corticis usum adjungimus, conducit.

Cum vero sub *nervosae febris* decursu (§§. 87. 88.), vel et ante hanc ipsam, sub extre-

ma

ma corporis aut partis laxitate, debilitate, gangraena comparuerit: tunc praeter excitantia, et cardiaca in illa indicata remedia (§. 94.), ad Peruvianum corticem, tum interius *copiose satis*, ac potissimum in substantia, ut vocant, praebendum, tum ad fomenta saturata, ex eodem medicamine parata, ut ad sacram anchoram, properandum est.

Quod si violentior in parte *dolor* gangraenam praecesserit, ac febris vel pauca, vel *nervosa*, eandem comitetur; tunc *emollientium* usus externus, et accommodata symptomatibus *opii* dosis, ad plura interdum grana in die augenda, quam maxime indicatur. Nunc vero haec gangraenae species, post paucas ab atrocissimo in parte dolore horas, vel sine inflammationis praesentia, illo cessante, comparet, et citissime cursum, tunc *humida*, absolvit; nunc, et quidem frequentius, ad pedes, non modo senum, sed et juniorum hominum, sat cito quidem prorumpit; sed lentiori passu, utplurimum *sicca*, incedit. Hanc ipsam ante quatuor jam annos vidimus, cum a quatuordecim opii granis per dies multos porrectis nec quidquam cessisset, a duobus

bus solummodo ejusdem remedii, cum tribus *moschi* granis, bina in die vice assumptis, opem perfectam habuisse. Ab alio nuper tum *moschus*, tum *Sal Volatile Cornu Cervi*, commendantur. In utraque mali specie, a cortice interius porrecto symptomata facile augentur; et, in quantum gangraenam dolores circumdant, nec externus quidem ejusdem remedii usus indicatur.

Cum vero interdum nec febrium hucusque memoratarum species ulla, nec dolor gangraenam praecedat, sed causa istius in ipsa partis affectae substantia haereat; tunc, si *externa* haec fuerit, facilius distinguenda, qua potest celeritate, haec ipsa auferatur oportet. Si rationem internam agnoscat, haec ipsa vel utplurimum obscura, vel artis auxilio removenda vix est. Exemplum primae, in spurio brachii aneurysmate, in fortiori praeputii post glandem constrictione (paraphymosis); secundae vero, in artubus interdum, ex arteriarum ossificatione, ex irritabilitate ac sensibilitate partis, per localem paralysin, destructis, aut in atrophiae specialis casu offertur, ac remedia cuivis causae opposita desiderat.

Sed,

Sed, praeter febris et causarum rationem, ipsius etiam *localis gangraenae* non minor ubique habenda est. Ac duas quidem, easque principales hic nasci videmus indicationes: quarum prima est, ut majorem illius dilatationem ac progressum, — altera, ut putridissimi, ac vix non venenosi ichoris resorptionem praevertere conamine quovis quaeramus.

Jam dictum est, separationem emortui, per artem, nec in pluribus, ad interna scilicet, fieri posse; nec in aliis, nisi jam gressus gangraena in totum sistat; aut valdopere, et cum partium mollium destructione, extensa sit; aut in *localis* prorsus, nec febre stipatae gangraenae casibus, sine totius pernicie tentari. Sub alia rerum conditione, limitandae spes major gangraenae relinquitur; quam ut quis viventis adhuc particulae, cum infectionis, jam vicinis, aut profundis partibus communicatae, incertitudine, ac redituri in his ipsis mali, tunc sine dubio lethalis, periculo, amputationem aut pati, aut suscipere in aliis velit. Brachium, pedisque phalanges aliquot, gangraena correpta, non ferro, sed *ligatura*, feliciter ablata conspeximus.

Ipsius

Ipsius vero naturae, non artis, mirabile hoc opus est: ut excitata ad gangraenosae partis confinia inflammatione, ac suppuratione sat expedita, majorem sanis, ut mortem a se repellant, concedere partibus vitam intelligat. Facile vero quibuscunque hanc in rem attentis videre est, quod, si vel major sanas inflammatio ac spasmus carnes obsideat, vel minor, quam par est, vis vitae easdem accendat, progressus gangraena momento quovis majores faciat, et exspectatae separationis nequaquam a natura impetretur opus.

Hinc artis illi succurrentis in eo ponuntur officia: ut, in primo casu, non modo procurando febris, si quae adsit, inflammatoriae, sed localis praecipue inflammationis ac spasmi moderamini, emollientibus, anodynis, viventi carni applicandis, solicite studeat; partis vero jam emortuae putredinem antisepticis, aut interdum frigidis topicisque remediis, arceat; — ut vero, in secundo, languentem partis, circa mortis confinia, vitam excitantibus erigat, et ad subeundam, quae limites gangraenae ponat, inflammationem tum externo ex aromaticis fomen-

mentationibus, aut demum ex cantharidibus, aut semine sinapis cum summa cautela petendo, tum interius porrecto, auxilio exstimulet.

Resorptionem ichoris gangraenosi, ac diuturnam super vivis partibus stagnationem praevenimus *scarificationibus*, ne ad partes vita instructas penetret: ne his ipsis venenosum istae liquorem inserant, aut novam eamque malignam inflammationem solicitent; et ne periculosam in tam debili parte haemorrhagiam excitent, *cautissime instituendis*; tum partis jam emortuae, putredine luxuriantis excisione non integra, aut per causticum pulverem linteamine carpto excipiendum erosione circumspecta.

Sed maxima in praevertenda partium exitiosa caeteris putredine in cortice Peruviano, si vera debilitas subest, exterius simul adhibito, et ex ejusdem tum decocto fortiori, tum pulvere, cum acriori sanie coeunte, interdum cum camphora, alumine, et myrrha combinando; subsidia erunt. Nec fomentationes ex aromaticis herbis, ex aceto, spiritu vini camphorato, ammoniaco sale commixto, vel ex aqua sclopetaria, aut calcis recenter parata, ex fermen-

tan-

tantibus, aeremque fixum copiose evolventibus fluidis compositae, spernendae sunt; nisi ob latentem sub gangraena, vel circa eandem, fortiorem inflammationem, quaecunque stimulum, aut solidorum crispationem inducunt, ut noxia, et periculi plena considerari mereantur. nec enim vel cortex ipse, dum ad carnem, quae sub mortua, vel circa hanc ipsam, vivit, penetrat, ut *antisepticum* agit, nec, ut praesentem moderatur, sic futuram arcet gangraenam, adstringens, irritansque remedium.

Quid in *gangraena sicca* ex insigni dolore oriunda faciendum sit, docuimus: de alia, felicem experientiam non habentes, credimus tamen, vix a cortice hic multum, aut a scarificationibus posse promitti; et nisi causa mali, quod rarissimum erit, felicius erui ac impugnari queat, vix aliud, quam quod natura praestat, a medicina peragitur. Febris interim et hic, si quae adsit, viriumque vitae habenda est ratio.

§. 137. Cum vero ipsius loci inflammati tum signa, tum curatio in multis inter se differant;

juvabit hic singulas, quibus humanum corpus subjicitur, internas saltem, ac praecipuas inflammationes succincte satis exponere. Parum, quo ordine hoc fiat, interest; sed a capite, juguloque incipiendo, ad thoracem, ab hoc vero ad abdomen ac pelvim, dein ad articulos artusque descendentes, ex illis nullam, quae ad Medicinam spectat, et quae distingui meretur, omittemus.

OR-

ORDO I.

INFLAMMATIONES CEPHALICAE,

GEN. I.

ENCEPHALITIS.

§. 138. Pars maxima nascentis, magnaeque apud adultos extensionis, *caput* cum *vertebrali columna* est. Sed quod hac in consimili calvariae, vertebrarumque specu delitescit viscus, *cerebrum*, *cerebellum*, *spinalisque medulla*. hoc, sicut *unum*, nec ob aliam, nisi desideratae viciniae, ac mobilitatis majoris rationem, verticulis intercisum ac multiforme; sic nobilissimam hominis partem, nervorum omnium aut principium, aut finem, sensusque omnis, ac motus originem constituit.

§. 139. Hoc viscus (§. 138.), et, quibus involutum haeret. velamenta, ob causas qui-

dem *externas*, frequentem, sed ob *internas*, quod miremur, inflammationem aliis fere rariorem subeunt: quem cerebri affectum, ab unico, nec ubique praesenti, nec proprio, *constantis* ac *febrilis* furoris et dementiae symptomate, *phrenitidem* appellant, *Encephalitidem* melius dicendum. Nec enim aut Maniaci semper adeo febre immunes vivunt, aut in aliis interdum, *nervosis* imprimis febribus (§. 80.), furiosa, et vix non continua deliria tam rara observantur: ut ex hac sola mentis aberratione tam diri character morbi eruendus foret. Nec exempla tum aliis, tum nobis ipsis copiosa desunt aut perpetui fere, ac ferocissimi etiam delirii, cum encephalo phlogosis experte; aut nullius in mente vitii, cum inflammatione, ac ipso adeo abscessu in cerebro latente: ut igitur *phrenitidis* quidem denominatione ferox quodcunque ac febrile, continuumque magis delirium, exprimere, — sed non speciem morbi, cui *proprium* hoc esset, et *unicum*, hoc vocabulo liceat denotare.

§. 140. Inflammatorum interim vel cerebri,

cerebelli, vel integumentorum iisdem communium symptomata, ob hanc sedis differentiam nullo inter se, quod constans, firmumque esset, signo distinguenda, in sequentibus fere observantur.

Horror vagus per vices, cum lassitudine artuum, et cum anxietate, cutim perstringit; calores insueti intercurrunt; singularis animi inquietudo, moestitia, irritabilitas; imaginum menti obversantium, cura haud eluctandarum, copia; interdum hilaritas, et in cachinnos et risus cantusque effrenes proclivitas, securitas sine ratione, vel audacia insolita, caligines vertiginosae, oblivio rerum, utplurimum capitis calor auctus, et mox dolor internus, ad occipitis maxime, vel bregmatis ossa, quasi cerebrum, aut cerebellum perterebrans; vel per colli vertebras, atque per universam pene spinam extensus, cum insigni vasorum colli, temporumque vibratione; pervigilia continua, aut non reficiens sopor, aut *typhomania*, insomnia turbulenta, terrifica, desipientia levis; exscreatio frequens, tremor linguae et artuum, anorexia, vomitus pituitosus, aeruginosus, observantur.

Sed non tam semper initio morbi symptomata tam lente incedunt; sed, praevio rigore, acuta mox febris incenditur, cum pulsu nunc duro, vibrante, frequenti; mox vero parvo, duro, crebro, aut languido, tremulo, inconstanti, inaequali. Deliria vel sensim sensimque increscunt; vociferationes assiduae; vel subito et repente in furias aguntur, cum quadam saepe ferociae remissione, interdum nulla; sed multis taurinum musculorum robur, frequens tergorum versio, capitisque assidua commutatio; vox a naturali recedens, audax, temeraria loquela, fuga ex lecto, praecipitatio improvisa ex fenestris in vicinas aquas, aut violenta aliorum aggressio, ac visus attentus, frequenter palpebrans, oculi truces, adinstar cornu rigentes, circa axin rotari apparenter, fulgidi, vel, ut vix album in iisdem cernatur, sanguinolenti, fugientes lumen, prominentes, cum lacrymis ex uno fere, prae alio, expressis; capitis externa intumescunt, inflatur vultus, ruborque plurimus in facie consistit; interdum continui ejulatus; vel inter verba solummodo ineptiens, tranquillus mussitat ae-

gro-

grotus; acutissimi sunt aurium sensus, et a minori strepitu laeduntur; vel aures tinniunt, ac difficulter soni subintrant; oris et linguae utplurimum siccitas, exiguo potu contenta, urinae abundantia flavae, aquatae, et paulatim exclusae.

Interdum a fortissimo capitis dolore, cum febre insigni, sine praegresso delirio, mox sensus obruuntur, et aegrotus stupore detentus, vix nisi excitatus, quaerenti pauca respondet; inquietus in lecto revolvitur; aut manibus caput amplexus, hoc undique circumjactat; suspiria ducit, ac interdum prae dolore contorquetur, quem verbis tamen vix indicat, sed lethali silentio mutus sustentat; aut brachium attollit, erectum capiti admovet, ac in hoc situ diutius tenet, quemadmodum faciunt, qui capite laesi decumbunt; aut supini jacentes, ob magnam virium debilitatem, neque verba facere, neque in grabato cubantis habitum prae angore servare possunt, neque consurgunt fortiter, neque prosiliunt; sed floccos venantur, et festucas legunt, ac immoti ac tremuli, non nisi manus inordinate jactitant.

Sudorem copiosum, ac vaporem quasi ab ebullientibus aquis e corpore toto elevari, et caput, cum ad unum bregma intensius doluisset, ad oppositum corporis latus paralysin induxisse, in juvene conspeximus; aut epileptica convulsio, animique grave deliquium; spiratio magna ex longis intervallis ducitur, aut frequens, et plenis buccis, sub apoplectico apparatu, spumando peracta nobis visa est.

Ex his vero singulis apparet, inflammationem Encephali tum generalia caeterarum inflammationum, tum propria saepius agnoscere symptomata, quae in calore majori, ac tensione capitis, in sanguinolento aspectu lucisque impatientia oculorum, faciei suffusione, tumescentia, in fixo ac interno capitis dolore, arteriarum temporalium, carotidum vibratione majore, in acutissimo saepius, interdum obtuso aurium sensu, in pervigilio continuo, aut delirio, tum miti, tum saepe feroci, vel et in soporoso magis, ac stupido aegrotantis statu, aliquando et apud infantes, in ipsis *acutissimi hydrocephali* symptoma-

matibus, consistunt. Quod si deliria, frequentius quidem, nec vero perpetuum, aut proprium huic soli morbo phoenomenon offerant: quotiescunque tamen eidem accedunt, mox aegritudinis initio, nec a provecto jam febris statu pendere observantur; sed hanc ipsam fere praecedunt, et, si hoc idem fere de febribus quibusdam, imprimis nervosis (§. 87.), dici meretur, a sociis tamen affectae potissimum calvariae signis in *Encephalitide* raro separantur: ut igitur ex toto potius signorum concursu, quam ex uno, vel singulari quidquam symptomate, ad praesentem morbum concludere queamus.

§. 141. Sed et ipsa cerebri, ac cerebelli per spinam protensa medulla non minus, quam substantia in calvaria custodita, inflammationibus subjecta est. Eadem fere hoc in casu ad vertebram unam, aut alteram, quam quae, in *Encephalitide*, ad calvariam, seu primum, maximumque verticulum observantur, contingunt. Spinae scilicet cruciatus insignes, ardentes, interni, non simplici vertebrarum atta-

ctu, sed a spinae inflexione augendi, eidemque regioni respondentes, cum intensa febre, pulsuque forti, aut parvo, sed ubique frequente ac duro. Anxietas magna, sed fixus in dorsu decubitus; ac pro varia mali sede, internorum, vel ad pectus, vel ad abdomen consensus, aut crurum stupor, aut paresis accedunt.

§. 142. Varia in hominum tam diro morbo extinctorum calvariis, aut vertebrarum columna, tum ab aliis, tum a nobis ipsis, detecta fuere. Nunc enim vel solae meninges inflammatione correptae, crassiores, ac fere callosae, vel gelatinae albescentis, serique purulenti inter has ipsas ac cerebrum, cerebellum, aut spinalem medullam collecti non aequivoca vestigia occurrunt; nunc firmior ac fere dura medullosi visceris consistentia observatur, omnisque cerebri, cerebelli, spinalis medullae substantia rubet, ac innumeris, alias vix distinguendis depingitur, infarciturque vasculis; nec non serum, purulento humore remixtum, in ventriculis ad cerebri basin, aut in lumbali tubo reperitur; nunc vero in uno alterove

he-

hemisphaerio, aut in ipso cerebello, tumoris fere circumscripti, ex pallido rubentis, flaviusculi detegitur species: in quo pultacea quasi ac cineritia, pure tamen quodammodo crassior, ac fere sicca invenitur materies. Interim nec signa sat certa tam diversae, et nunc late diffusae phlogosis, nunc phlegmonosae quasi, ac in abscessus tendentis inflammationis sedem in cerebro indicant; nec utriusque symptomata mali constanter adeo inter se differunt, ut *sphacelismus* cerebri per solum capitis cum vehementi febre repentinum dolorem, ac sensuum mentisque primum stuporem, mox vero abolitionem, ab *Encephalitide* sat tuto valeat distingui. In ipso spinae cavo medullarem substantiam frequenter abscessus consumunt; et quemadmodum tardior latitantis hac in specu materiae lethalitas observatur: sic acris, et corrupta sanies osseam vertebrarum substantiam hinc inde corrodit, ac spinam inflectit; aut pressione in nervos sua, tum vesicae urinalis, tum ani, crurumque paralyses, gangraenas, mortemque lentam quidem, sed certam, frequenter inducit.

§. 143.

§. 143. Causae inflammationis tum cerebri, cerebelli, tum spinalis medullae, ac velamentorum, quibus ambiuntur, cum illis conveniunt, ex quibus inflammationes in genere oriri diximus (§§. 118. 125.); oportet interim, ob morbi infrequentiam, has omnes in cerebrum minori, quam in partes alias, potentia esse instructas. Frequens nihilominus ex violentia cranio, ac vertebrali columnae illata, ejusque fractura, vulnere, concussione, contusione ad cerebrum medullamque spinalem; — ex rudiori, imprimis per vectes ac forfices infantilis calvariae compressione, inflammatio inducitur; nec tam rara dicatur illa, quae erysipelatis aut retrocessioni, aut, cum ad faciem haeserit, dilatationi, ac ad cranium ingressui debetur. Imprimis rheumaticum acre medullae spinali, cerebroque ipsi infestum vidimus; vel capitis scabies unguentis siccata, aut metastasis quaevis, hunc ad morbum contribuit. Fortior dein mentis per iracundiam, aut amorem infelicem exaestuatio, suppressa lochia, aut narium jam saepius absoluta haemorrhagia, ictus solis, et longa sub eodem, calvaria vel nuda,

vel

vel metallico, apud milites, pileo instructa, versatio, peregrinatio huc spectant. Peripneumoniae, anginae, otitis praegressa non minus huc faciunt. An taenia vesicularis, hydatigena, *Encephalitidis* interdum causa? Plethora, imprimis illa, quae capiti specialis est, ac fortior animi sub studio intensio, vigiliae protractae, dolores capitis violenti ac diuturni, ebrietas frequens, opiique abusus hunc ad morbum imprimis disponunt.

§. 144. Ex dictis facile intelligitur, encephali, spinalisque medullae inflammationem nunc esse *primariam*, nunc vero ab aliis affectibus *secundariam* pendere. Sed haec ipsa inflammatio, ut aliae faciunt (§. 123.), nunc *vera* est, et cum febre *inflammatoria* incedit; nunc vero *spuria*, vel *erysipelacea* magis observatur: ac tunc facile cum *nervosa* conjungitur, *malignamque* nanciscitur naturam, aut ad *gastricarum* revocanda est indolem. Saburralium interim causarum in producendis deliriis interdum ferocissimis potentia quotidiana experientia innotescit: sed cum haec *Encephalitidem*, sola,

ne-

nequaquam constituant (§. 139.); hinc tam frequens ex sordibus causa, rarioris morbi illa, vix tam saepe, quam quidem de faucium, oculorumque inflammationibus potest, dici meretur.

§. 145. Ex ipsa symptomatum consideratione, inflammationis ad encephalum ejusque productionem spinalem pericula jam satis elucent. Leviores quidem meningum phlogoses non tam saepe in mortem terminari, videtur ex non tam rara illarum *callositate* post mortem hominum, qui ejusdem morbi signa dederunt, inventa, doceri; vulnerumque ad calvariam penetrantium historia abunde illustrat. Ipsius adeo cerebri, cerebelli, spinalisque medullae inflammationes, non tam cito ubique lethales esse, tot *abscessus occulti* docuerunt, qui ad cerebrum, sine praevio interdum Encephalitidis signo in cadaveribus detecti fuerunt. Interim a fortiori quacunque harum partium inflammatione, post paucos utplurimum dies, nisi extemplo succurratur, mors certa promanat; ac unius fere hebdomadae, vel trium, quatuorve adeo dierum spatio, lethalia apoplexiae, hydroce-

pha-

phali acuti, aut syncopes, aut hemiplegiae, aut convulsionis symptomata comparent. Ad spinam quidem haec pericula lentius minantur, ac diuturna in cruribus, ad vesicam, rectumve intestinum paralysis succedit: sed ubicunque non simplex ad illam acutus hydrops, sed abscessus, vertebrarumque caries haec symptomata producit; non minus infelix, etsi tardior, in mortem exitus observatur. Funesta Encephalitidis natura est, si jam exhausto viribus aegrotante, aut ex angina, peripneumonia, aut a depositione quavis ad cerebrum, exorta fuerit. Ubi febris quidem violentia moderatur, sed delirium fere in soporem profundum convertitur: tunc vel apoplecticus morbi finis, vel cerebri exspectanda est suppuratio. Interdum liberato doloribus capite, peripneumonia quamplurimis lethalis succedit. Quo magis vero aeruginosae bilis urget vomitus, aut dentium stridor, masticatio perpetua, aut laboriosa deglutitio, — quo magis faeces albescunt, ac urinae crudiorem tenuemque naturam retinent, aut tendines subsiliunt, aut per-

pervigilia urgent, eo celerior a morbo interitus est. Interdum haec affectio in maniam abiisse est visa; et si jam diutius morbus protrahitur, et febris ignava est, delirium in fatuitatem convertitur. Hoc in puerperis, quibus ex lochiorum suppressione Encephalitis accessit, interdum contingit.

Meliori hoc in morbo succedunt omine haemorrhagiae per nares, per uterum, aut per haemorrhoides, interdum felix a capite in aliam partem depositio contingit, aut sudor copiosus, ac fere purulentum, copiosumque in urina sedimentum aegritudinem dissipant: quod quidem nunc citius, nunc tardius contingere observamus. Facile interim in recidivam pronum, atque in augmentum hoc morbi est genus, etiamsi parva occasio impulerit causae. Quotiescunque vero salutem quodammodo innuerint, deliria, quae diu noctuque urgebant, nunc sensim minuuntur, et cum somno placido, et reficiente alternant. Quousque vero pervigilia continuant, aut sopor nimius est, de felici solutione morbi cogitari vix potest. Eo-

dem

dem vero pro votis licet repulso, aegrotus tamen ad longum tempus vertigine, dolore oculorum, capitis, memoriae debilitate, auditusque acutie, aut gravitate, laborat.

§. 146. In descripta hucusque (§§. 140. 141.) tum cerebri, tum spinalis medullae inflammatione, valent illa omnia, quae ad quamcunque aliam hujus indolis affectionem commendavimus (§. 133.) sed [illegible] est, ut quo magis in [illegible] deliria urgent, eo major securitatis, tum maxime quietis, silentii, ac obscuritatis, in loco, quo aegrotus decumbit, ratio habeatur. Quod si furiosus coerceri aegrotus deberet, fasciis quidem, si plurium defectus custodum id jubeat, usus esse potest, sed praetectis lana aut vesti locis, quae vinculis nectimus, ne major [illegible] tate quiescendi imprimatur vexatio. Multum vero hic interest, ut aegrotus, quam [illegible] potest, e lecto trahatur, et sedili erectus, frigidiori expositus aurae, capite tonsus, leviterque coopertus inhaereat illi. D[illegible] non unicum illi venae, [illegible], [illegible], sectione

auxilium petendum; vel, et vena frontis aperiri, et temporibus, occipiti, vel post aures, hirudines, aut cucurbitulae scarificatae frequenter apponi, vel naribus aliquot admoveri sanguisugae possunt; quibus, educto jam copiosius venaesectione generali sanguine, vasorum capitis depletio potissimum obtinetur. Arteriae temporalis incisioni, ob plura operationis incommoda, ac delirantis furores hominis, non multum favemus. Cum *spinalem medullam* inflammatio teneat; praeter generales venaesectiones, cucurbitulae plures circa partem, ac per totam spinae longitudinem ponendae, profundiusque scarificandae, nec non vasis haemorrhoidalibus hirudines applicandae sunt.

His praestitis, tum capiti, tum spinae inflammatis, fomentationes ex frigida, cum nitro, sale ammoniaco, et aceto remixta, frequenter, quo tempore crura ad genua usque pediluvio tepido immittuntur, aut linteis tepida madefactis involvuntur, adhibendae; et clyster emolliens cum nitro ac aceto frequenter injiciendum est. Si vel rheuma, vel aliunde huc deposita materies caput aut spinam inflamma-

ve-

verit; tunc hanc ipsam ad locum, quem deseruit, vesicantibus invitamus. Nec ipsi quidem capiti haec, nisi sensibilitas major aegrotantis obstet, ubi major jam febris infractus est impetus, applicare, veremur.

Caeterum remedia, quae in aliis inflammationibus laudavimus, lenia imprimis evacuantia, largumque potum subacidum, nitrosum, et hoc in morbo commendamus. Febris vero, ac causae hanc inflammationem concomitantis ratio quam maxima ubique habenda, et sua cuivis medendi methodus opponenda est. Camphoram cum nitro, dum pulsus undosus, ac tremulus aut inaequalis adest, commendant varii: quotiescunque interim validior sanguinis ad caput raptus est, cum camphora cautius mercamur, ac moschum saepius eidem praeferendum esse censemus. Idem de opiatis remediis judicium esto! quae, licet veteribus arriderent, medicamenta, vix nisi devicto inflammationis impetu, ob continuas vigilias, nimiamque sensibilitatem, indicari queunt.

ORD. I. GEN. II.

OPHTHALMITIS.

§. 147. Pars corporis inter externas nobilior, nervis prae quavis alia instructa magis, cum praecipuis visceribus et cum toto corpore consentiens, vicinissima cerebro, vasisque ex eodem directis ornata, mobilissima simul, est oculi bulbus: qui, ob compositam non minus, quam ob subtilissimam in singulis naturam, tum communibus aliarum partium, tum propriis sibi ipsi frequentissime exponitur morbis.

§. 148. Inter hos inflammatio potissimum spectat, seu *ophthalmitis*, vel *ophthalmia*: scilicet affectio oculi aut palpebrarum inflammatoria, cum aucta illius sensibilitate, aut dolore, et lucis intolerantia, plerumque cum lacrymatione; si externa sit, cum rubore aut et tumore conspicuis; si vero interna, tunc sae-

saepius occultis; nunc febrem inferre, nunc omnem protinus excludere solita.

§. 149. Symptomata hujus morbi (§. 148.) pro varia inflammationis sede, diversa observantur. Saepe color oculi in ophthalmitide vix mutatus; sed dolor insignis in medio hujus, ex orbita ad occiput extensus, ac summa lucis impatientia et lacrymatio adsunt. Alias intense rubet albuginea, ac vel ipsa ejusdem vasa copioso sanguine, vix non varicosa turgent; vel in ipsam adnatae tunicae cellulosam effusus est cruor, oculique sistit ecchymosin; atque tunc saepius, saltem in progressu mali, dolor vix ullus observatur; vel etiam rubori intensior correspondet dolor. Saepius in febribus (§. 88. 103.) haec pars conspicue rubet, quin dolor, aut vera inflammatio subesse videatur; pluribusque, sanissimis licet, oculi perpetuo rubent, vasculisque cruore extensis pinguntur ubique. Ab effusis in cellulosam oculi tum sanguine tum lympha coagulabili, tumor non raro insignis hic oritur: ut oculus in cavo orbitae contineri, ac circummoveri, nequiens, ex

eodem promineat (Exophthalmia); ac ut palpebrae claudi super bulbo tumidissimo non possint. Potissima hujus tumoris sedes in conjunctiva tunica est; quae super ipsam non nunquam corneam propendet, et crudae quasi carnis nunc globum tuentibus offert. Si qua febris haec symptomata comitetur, saepius illa inflammationem magis sequitur, quam praecedit. Interdum cum violenta satis ophthalmitide quaecunque febris vestigia desunt. Subinde vel ipsa cornea de inflammatione manifeste participat; sed utplurimum hanc ipsam non attingit. Pupilla hinc ab interna magis, quam alia inflammatione afficitur: ac in illa, mox angustior ac contracta, mox vero dilatata magis et amplior observatur.

§. 150. Sed varia ophthalmitidis natura est, ac vehementia. Nunc enim *primaria*; nunc pendens ab alio morbo, *symptomatica* affectio dici meretur. In his *simplex* est; in aliis *complicata* incedit; febrem hic agnoscit, et *acuta* comparet; illinc vero nec minime febricitant, ac *chronica* magis aut *habitualis* observatur. Nunc vero pau-

paucos in civitate, ex causis non similibus *sporadica* invadit; nunc *epidemica* ejusdem est indolis, ac in certis regionibus nativum quasi solum *endemica* agnoscit. De sede hujus inflammationis vel *externae*, vel *internae*, vel ex utrisque *compositae* jam dictum est, atque nunc sine ordine, ac *vaga*, nunc *periodica* recurrit, ac typum observat.

Ob vehementiam vero ac symptomatum differentiam, varia eidem fere malo imposita sunt nomina.

Levior quidem gradus ac quasi initium, ab externis causis, sine tumore, aut dolore procedens, *Taraxis* vocatur.

Superficialis oculi inflammatio cum ejusdem rubore manifesto, et cum dolore, ardore, lucis intolerantia, et plerumque cum lacrymatione comparens, *ophthalmiae* obtinuit nomen. Ab initio quidem pruritus, et caloris insueti sensatio, ac in palpebris movendis gravitas percipitur. Inter has, et oculum, quasi sabulum haerere videtur. Augetur ardor, rubor, sensibilitas ad lucem; dolor fit acutior, et oculi tanquam ab infixa spina accedente minimis mo-

nocte, stimulari videntur. Cum lucem inspiciant, magnus ad aures susurrus, et constrictio capitis persentitur; obruuntur lacrymis oculi, ac convulsive clauduntur. Matutinis horis puriformis ad internum oculi canthum densata haeret, tarsosque ac cilia conglutinat materies, in lemmas acutas, irritantes abitura. Hinc perpetuo digitorum tactu has ipsas deglubendo, irritationem augent, ac tarsos excoriant. Febris saepe nulla in pulsu detegitur.

Hanc ipsam vero inflammati lacrymationem oculi molestam, cum genarum abhinc erysipelaceo rubore, vel deformi erosione, *Epiphoram* dixere: quod nomen, ubi puriformis materia in angulis oculi, aut inter tarsos colligitur, aut destillat, Latini in *lippitudinis* illud commutarunt.

Cum lacrymarum nihil ex inflammato licet oculo proflueret, tunc iidem Latini *aridae* sibi *lippitudinis* denominationem, ut ab *humida ophthalmia* distinguerent, permiserunt; *xerophthalmiam* Graeci compellant. Interim lacrymarum copia ac puriformis materiae effluxus,

a for-

a fortissima quavis inflammatione facile diminuitur, aut supprimitur tota.

Gravissimam, sed externam, bulbi inflammationem, cum rubore insigni, et tunicae adnatae ac albugineae totius tumore super corneam assurgente, *Chemosis* appellatione insigniunt. In hac vero symptomata graviora mox in conspectum veniunt: pondus scilicet super orbita, oculique et capitis intensus dolor, cum affectae partis pulsatione, ac ardore insigni, saepius cum febre manifesta, ac facile ipsius corneae devastatione, erosione, suppuratione.

Nunc etenim, ab effusa inter istius lamellulas coagulabili lympha, oriuntur *maculae*, seu *nubeculae*, vel *leucoma*, quae, si pupillam obducant, visum ipsum infringunt, aut protinus obscurant; nunc vero tum super albuginea, tum saepius super cornea ipsa, elevantur *vesiculae*, seu *phlyctaenae*, quae aut exsiccantur sponte ac rumpuntur, aut minimos in cornea abscessus (*onyx*) relinquunt, qui, si ulcus in hac ipsa inducant, *helcoma* hoc ipsum a Graecis appellatur.

Quotiescunque in oculorum internis inflam-

matio viget, gravissimus tunc et periculi plenus, *phlegmone* vocatur morbus: ab initio vel solus, vel ex *chemosi* increscente compositus. Cum parvo hic saepius albugineae rubore, summus jam dolor ad oculum, lucis intolerantissimum, ac lacrymantem vexat, et ad tempora, caputque totum immanis, cum pervigilio, saepe cum deliriis, ac maxima febre, extenditur. Tantus interdum, cum a causa vehementius ac subito agente inflammatio incendatur, tumor oculum hic corripit, ut palpebris obtegi non queat; et ut, in orbita non amplius continendus, ex eadem propellatur (Proptosis). Iris ipsa nonnunquam rubros spargit colores, ac pupilla vel restringitur admodum, vel subinde dilatatur (§. 149.).

Quod si non nisi palpebrarum limbus, vel tarsi, ac in eisdem positae glandulae cum suis canaliculis inflammentur, rubeant, tumeantque, vel excorientur, *psorophthalmiae* nomine hoc venit: quae vel in adnatae phlogosin transibit, vel ex eadem originem duxit.

Nonnunquam vero *introrsum* palpebrae convertuntur: quod *Entropium* dixerunt. Hoc in

casu,

casu, si non desint, cilia, quod et sine Entropio interdum faciunt, in ipsum oculum diriguntur, et eundem saepius inflammant. *Ectropium* vocant, cum palpebra vel una, vel altera, sub hac rerum conditione *extrorsum* revertitur. Tarsorum versus bulbum conversionem *Trichiasin* appellant; *Distichiasin* dicunt, cum duplex ciliorum ordo, ac unus ex istis in bulbum conversus est.

Ipsam vero palpebrarum inflammationem, *Blepharophthalmiam*, — cum vero tuberculum super tarsum compareret, *hordeolum*, — ac si hoc idem induraretur, *chalazion* salutarunt.

Interdum non tam ipse oculus, aut membranae ejusdem, quam aut *lacrymalis glandula*, aut *caruncula* inflammatur. Hoc in ultimo casu *angularem* vocarunt *ophthalmiam*: in qua pruritus, dolor, tumor, ac vasculorum varicositas ad nasalem oculi canthum comparet. Ab hac imprimis carunculae phlogosi *Pterygium*, seu tumorem, extensionem varicosam vasorum conjunctivae, oriri dixerunt; atque si fere semilunaris ac pellucida, tenuisque lamina ex cantho super oculi bulbum extenderetur, *un-*

gulam; — si vero crassa haec esset, ac rubra, tunc *pannum*, quo vix non totus interdum obducitur oculus, nominarunt.

Diuturnam, ac per annos frequentius quidem, sed absque tanto dolore, ac sine febre conspicua recurrentem, utplurimum secundariam *ophthalmiam*, *habitualem* atque *chronicam* vocamus. Laxa hic saepius est vasorum ac cellulosae oculi constitutio; palpebrarum limbus, seu tarsus, purpureo induitur colore, purulentam pluit materiam, nocte palpebras conglutinantem: quae singula nunc fere perpetuo urgent, nunc per vices oculum aggrediuntur; et ex speciali ad hunc ipsum, acrioris imprimis materiae, confluxu repetenda sunt: quo saepe visus, ab albescente, vel cicatriculis defoedata cornea, pro majori parte arcetur. Frequentius vero communes inflammationis exitus haec ophthalmia, nisi in acutam conversa, non agnoscit.

Maximae vero auctoritatis est, ophthalmitidis ex causarum diversitate divisio; ac praecipuas ejusdem species hic adducemus.

Potissimam sibi attentionem meretur *ophthal-*

mi-

mitis venerea, quae chronicae utplurimum naturae, ac luis ipsius, non tantos quidem dolores inducens, proles est; matutino tempore remittit; nec tam facile, licet id vidērimus, in chemosin transire observatur. Symptomata luis alia, naturam morbi manifestant.

Ophthalmia Blennorrhoica, qua oculus rubet, dolet, ac inflammatur, cum epiphora, palpebrarum praemagno tumore, ac copioso ex sebaceis tarsi glandulis effluxu materiae viscidae, puriformis, variique coloris: ei ipsi fere, ex qua suppressa ortum ducit, *blennorrhoeae* materiae similis. Cessat nempe, utplurimum a frigore locali, vel ab adstringentibus incautius urethrae hoc in morbo injectis, vel a pathemate animi, puriformis urethrae fluxus; ac ad oculum irritatio, ex eodem, ut videtur, contagio magis, quam a *metastasi* convertitur, maximumque caecitatis periculum vel paucissimo tempore inferre consuevit: ut igitur acutissimum haec ophthalmiae species morbum, interdum tamen cum minori violentia, quod vidimus, incedentem Medentibus offerat.

Aliam *ex contactu* per blennorrhoeae materiam,

riam, oculo digitorum ope infricatam, notarunt Scriptores ophthalmiam: in qua similis iterum, ac in blennorrhoea, materies oculis effluxisse refertur. Dubium quidem circa hanc acrioris materiae potentiam non alimus; sed toties, quae sub quavis alia oculorum inflammatione oculis prorumpit materia, colorem tum flavum, tum viridescentem nobis obtulit: ut ex hoc solo, differentem ophthalmiae, quam ex omni alia irritante materia oriundae, characterem vix audeamus asserere.

Metastaticae ophthalmiae speciem saepe nimis offerunt efflorescentiae cutis, herpetes, scabies aliae, cujuscunque effectu causae retropressae, morborum reliquiae. Sic frequentissima post variolas, morbillos, scarlatinam ophthalmia est, et frequentem rheumatis ex alia parte super oculum depositionem observavimus.

Alias primariam *rheuma* sedem in oculis figit, aut *catarrhale*, *morbillosum*, aliudque acre ponit, ac inflammationem nunc fere superficialem ac quasi erysipelaceam, nunc vero fortiorem ac profundam inducit. In rheumatico malo, interdum ex facta in aliam partem ma-

teriae

teriae depositione, celerrima in melius mutatio percipitur.

Inter chronicas ophthalmitides, illa, quae ex *scrophuloso* acri originem ducit, fere frequentior est, infantibus hoc vitio affectis perfamiliaris. Humida haec inflammatio, nec dolens multum esse consuevit. Ipsum oculi bulbum tumuisse, ac ipsam corneam inflammatam, vasculisque rubris, sine ulla doloris praesentia, depictam fuisse, in adulto conspeximus. Tumidi et palpebrarum margines, ac viscosa obducti sunt lippitudine; conjunctiva ex pallido rubra est, ac subtumida, lacrymae acriores per genas ruunt; labrum superius, quod tamen et in aliis non scrophulosis subjectis interdum facit, crassescit; plures hinc inde lymphatici systematis glandulae turgent. Sub his rerum conditionibus cornea facile obscuratur, ac videndi omnis tandem amittitur facultas.

Interdum in *scorbuticis* lenta oculorum inflammatio occurrit. Sine hac rubentem in oculo ecchymosin, indolentem quidem, sed cum scorbuti lethalis signis, tum simul ad ventri-

triculum sanguinea suffusione, ac vomitu pertinaci, conspeximus.

Infantes etiam neonati, tum ex vitio scrophuloso, aut haereditaria lue, tum imprimis ex refrigerio, ac latitante in abdomine meconio, vel et a luce vividiori, adversa, incaute admissa, oculorum saepe laborare phlogosi observantur. Tument illis, rubentque palpebrae; ac flava, crassior, et puriformis materies tum ex oculis effluit, tum hos ipsos undique obtegere solet: unde major mox bulbi irritatio; inflammatio, et ad corneam maculae, aut abscessus oriuntur. Apertis digito, vel infantis ploratu, palpebris, hae ipsae interdum revolvuntur.

Ex ipso *dentitionis* opere gravis nonnunquam invadit oculum inflammatio, imprimis cum dens aut caninus, aut huic vicinior molaris irritationem produxerit.

Frequens, ac interdum, quod et nobis conspectum, epidemica ophthalmitis illa est, quae saburrali originem principio debet, et ex abdomine potissimum derivatur. Signa hic premunt gastrica, et emeticorum, alvumque pur-

gan-

gantium virtus aegritudinis indolem manifestant.

Periodicas oculorum inflammationes, cum atroci quidem sub paroxysmo dolore, lacrymarum fluxu, pulsuque nunc celeri, forti, ac pleno, nunc naturali, dein vero cum plena symptomatum per datum tempus cessatione, Medicorum fasti loquuntur.

Endemicas inflammationes oculorum quibusdam regionibus proprias novimus; atque tam volitanti per aerem subtiliori arenae, quam reflexis a nivibus aliisque objectis in oculos radiis, vel causis etiam hucusque incognitis originem debent.

§. 151. A fortiori, eaque interna potissimum, inflammatione oculi, vel *puriformis materies*, vel ex abscessu corneae, iridis, uveae, coronae ciliaris, *pus* ipsum, inter corneam, iridem ac lentem, seu in cameris oculi tum anteriori, tum posteriori, colligitur, nasciturque *hypopion*, aut *oculus purulentus*. Subinde non tam ipsius oculi inflammatio, quam *metastasis* in eundem facta, hoc vitium genuit. In

ini-

triplici hoc casu per corneam, nisi violenta inflammatione obfuscatam, transparet contenta in cameris materies, ac albescente, cinereoque colore translucet. Videndum tamen est, ne simplex forsitan *Nephelium*, aut pelluciditate quadam non destituta corneae macula, vel *Albugo*, vel *Leucoma*, seu corneae obscurior macula, vel et exteriora ejusdem ulcuscula, pro latente in oculis pure imponant; quod obliqua eorundem, et ex latere instituta inspectio, tum praecedentium symptomatum, causarumque consideratio praecavebit. Ipse quidem oculi bulbus in hypopio volumine augetur et turget; sed imprimis cornea extensioni cedit, ac prominet. Nunc vero, quod rarius est, inter lentem, iridemque purulenta, vel in camera posteriori magis collecta materies (Empyesis); iridem ipsam ad anteriora propellit, corneaeque tunicae viciniorem reddit: unde cum eadem aut concrescat (Synechia); aut, si forte cornea ipsa vel sponte, vel arte rumpatur, *prolapsus iridis* contingat; nunc in anteriori oculi camera purulentum haeret, segniorque motus pupillae est; haec ipsa lenti propior

hae-

haeret, ac a cornea divulsa. Utplurimum utranque cameram purulentus humor, cum fluidis oculi remixtus, replet, radiorum per illum transitus impeditur, visusque languet, aut perditur omnis. Si per ipsam oculi inflammationem vel *puriformis* materies, vel *pus* ipsum generetur: ingens utplurimum tam febris, quam dolor, ac singula fortioris tum chemosis, tum phlegmonis symptomata praecedunt, ac tandem sedantur quidem, ac intensitate decrescunt, sed remanet gravedinis ad oculum, ac tensionis, cum ejusdem tumore, sensus. Interdum purulenta materies non in ipsis oculi cameris, sed inter membranarum istius cellulas, ac in separato ab illis cavo continetur: quod *abscessus* oculi, non hypopion, in quod tamen transire facile potest, nominabitur. Si per *metastasin* purulenta materies tum in oculorum cava, tum inter ejusdem membranas deponatur, tunc plura desunt interdum ophthalmitidis signa, vel factam jam metastasin tardiora sequuntur.

Sed vel ipsius interdum ophthalmitidis violentia, licet hoc et alias ob causas contingat, vel ipse *sanguis* in oculi colligitur cameris

(haemophthalmia); vel aquosi istarum liquores in immensum augentur, nasciturque *hydrops oculi acutus*, vel *hydrophthalmia acuta*, cum chronica, quam alibi describemus, minime confundenda. Interdum non tam aquosus oculorum humor, quam *vitreus*, ex causa nunc inflammatoria, nunc alia; — vel ipsa demum *lens crystallina*, vel, quibus includuntur, capsulae, obscurantur, ac naturalem pelluciditatem amittunt. In primo casu, *glaucoma*; in altero *suffusio*, *hypochyma*, vel *cataracta*, haec vitia appellantur. Alias totus fere oculus, post violentas inflammationes, *pseudomembrana*, ex coagulabili lympha conflata, involvitur; ast vero frequentius, tum ex inflammatione, tum alias ob causas, cornea ipsa in parte condensatur, et quam maxime interdum prominet: ut palpebrae motum aut impediat, aut varias in eadem irritationes excitare observetur. *Staphyloma* hoc malum, nunc *simplex*, nunc, ob plura sibi vicina tubercula, *racemosum* appellatur.

§. 152. *Causae* ophthalmitidis vel ex ipsa spe-

specierum expositione luculenter satis quamplurimae patent. Omnes vero recte dividuntur in illas, quae oculum immediate afficiunt; et in illas, quae non nisi per consensum offendunt, tum ad externas tum internas revocandae. Exterius agunt plaga, ictus, concussio, compressio, operatio cataractae, fasciae post hanc ipsam diutius relictae, comprimentes, calefacientes, pulvis, sabulum, fumus, vapor, pilus inversus ciliorum, corpora peregrina oculum inter et palpebram haerentia, aura frigida, borealis, liberius oculis admissa, splendor nimius objectorum, lectio, imprimis scriptio nocturna, reprimentia, vel spirituosa, oculo leviter inflammato inconsulto adhibita. Causae internae tum illae sunt, quas alibi (§. 125.) exposuimus, generales; tum imprimis catarrhus per nares ad oculos extensus, morbillorum praecipue, ac variolarum virus, erysipelas, herpes, crusta lactea, tinea, scabies, ophthalmia saepius praegressa, vitia scrophulosa, venerea, rheumatica, blennorrhoea, metastases, cruditates primarum viarum, epidemica constitutio, dentitio, caries dentium, consuetique pridem

f 2 taba-

tabacini pulveris omissio, sanguinis ad caput congestio, plethora specialis etc.

§. 153. Ophthalmitidis prognosis ex dictis satis elucet, ac pro diversa ejusdem causa, sede, vehementia, subjectique natura, diversissima est. Symptomatica, nisi morbo primario expulso, curationem vix admittit; sed, hoc licet facto, remanet tamen perpetua interdum in hos morbos dispositio. Unius inflammatio in alterum facillime transilire oculum observatur. Phlegmone oculi exitum frequentius infestum, ac saepe suppurationem, vix unquam gangraenam, interdum carcinomaticum oculi tumorem inducit. Frequentior, et huic inflammationis speciei proprius est exitus, humorum oculi perturbatio, inspissatio, obscuritas, vel corneae opacitas, ipsiusque interdum oculi ruptura. Quae sicca est, illa prae humida fere difficilius curatur ophthalmitis: scrophulosa vero, et quae chronica est; illa, licet minus periculosa, vix curam admittit. Saepe vero hic morbus, ut signum, pejor, quam per se ipsum foret, observatur. Veneream, ac scorbuticam ophthalmiam, latens in orbita caries, aut exo-

sto-

stosis, immedicabilem interdum reddit; alias pejor est, quae a suppressa blennorrhoea originem ducit. Alvi demum fluxus non raro hunc morbum dissipavit.

§. 154. Ophthalmitidis verae ac idiopathicae cura, si febris inflammatoriae signa simul observentur, cum illa inflammationum aliarum (§. 133.) conspirat; ac quo gravior affectio est, eo citius, ob visceris nobilitatem, brevique mora timendam organi subtilioris destructionem, venaesectio sat ampla instituenda; sique symptomata exigant, repetenda venit. Nec ob ruboris absentiam externi (§. 150.), hoc auxilium negligatur oportet: utpote in latente ac interna magis, quam in alia quacunque inflammatione oculorum, necessarium. Si febris defuerit, ac plethorica constitutio, tunc raro fortiores indicantur venarum sectiones; sed localis vasorum, praemissa interdum vel unica generali venaesectione, per hirudines depletio, aut cucurbitularum ad tempora applicatio, potissimum indicatur.

Pauciores quidem sanguisugae saepe magis ir-

ritasse, quam oculis auxilio fuisse nobis visae sunt; et quas ad inferiorem palpebram hirudines applicamus, eas, ob teneram, spongiosamque cutis naturam, ecchymoses, lividasque circa oculum relinquere maculas observamus. Hinc ad tempora, vel circa oculos, excepta regione inferiori, vel quindecim, aut viginti applicamus hirudines, sanguinemque libere ex vulnusculis defluere permittimus. In fortiori conjunctivae inflammatione, non quidem rudior, irritansque veterum *ophthalmoxysis*, seu illius membranae per spicas secalinas vulneratio; sed repetita cum scalpello vel internae palpebrae inferioris superficiei, vel ipsius adnatae tunicae scarificatio quam optime suscipitur; ac si laxa et quasi in saccum pendens membrana haec turgeat, ejusdem per cultrum excisio, licet quibusdam reprobata, cum fructu instituta fuit. Temporalis sectionem arteriae, ut incommodam (§. 146.), et hic rejicimus.

Interea quicunque ophthalmitide laborat, oportet illum in obscuriori degere loco, omnisque lucis accessionem aut oculorum intensionem vitare. Tenue linteum oculis inflammatis

su-

superimpositum, pro tegmine sufficit; fasciarum usus, et quaecunque partis compressio, nocet. Convenit vero et sanum simul obtegere oculum, omnemque ejusdem contactum evitare, ac stagnantem in oculorum canthis acriorem lympham cum tenui, emolliente decocto, aut lacte imbuta spongia interdum abstergere.

Nec caetera, quae in aliis inflammationibus laudavimus, remedia (§. 133.) in ophthalmitide negligenda sunt.

In fortiori malo, sedato per venaesectiones, tam generales, quam locales, inflammatione, — imprimis si rheumaticum, catarrhale huic ipsi occasionem porrexerit acre; vel ipsis ab hirudinibus, aut scarificatione, temporibus inflictis vulnusculis, vel nuchae, imponitur vesicans. In longiori, hac a causa derivanda phlogosi, setaceum ad nucham egregie conducit.

Si vero major oculorum, palpebrarumque sensibilitas, tensio, ac calor observentur: tunc, detracto jam satis sanguine, aut vapor tepidus aquae, aromaticis herbis et floribus impraegnatae; — tum malvae, vel althaeae deco-

ctum, lac tepidum, aut gummi arabici tenuis solutio, tum cataplasma anodynum, paucissimo pondere adhibitum, nisi diuturno usu contraria, exterius quam optime proficiunt.

Sed et ipsum *opium* in vino solutum egregios hic effectus habuisse conspectum est. Hinc vel tincturae Thebaicae, N. XVIII., vel laudani liquidi duas, tresve guttulas, semel in die, oculo instillare convenit: quo dolores quidem per breve tempus augentur; sed vi remedii tum excitante, tum sedante, melius interdum, quam remedio quovis alio, tum in acuta, tum in chronica affectione, praemissis in illa venaesectionibus, auferuntur.

Pediluvia tepida in quovis nimio ad oculum appulsu conveniunt; quo tempore, rasis prius ad caput capillis, hoc ipsum frigida lavari utiliter potest.

Adstringentium usus in fortiori ophthalmitide perniciosus admodum, ac in majori oculorum rubore, tensione ac dolore evitandus. In laxiori horum statu, et si contusio externa praecesserit, vel in leviori phlogosi a catarrhali causa exorta, vel demum in *chronica* potis-

si-

simum inflammatione, roborantia externa egregios non raro effectus produnt. Simplex frigida, eaque per destillationem obtenta, vel saltem non alienis impraegnata, caeteris fere palmam eripit remediis. Alias huic ipsi, vel succi citri aliquot guttulas, vel salis saturnini, aut vitrioli albi, aut, quod praeferri meretur, aluminis, grana aliquot (N. XIX.) superaddere convenit; vel aluminis portio cum albumine ovi conquassata, per noctem superimponitur palpebris; atque sic infinitus fere *collyriorum*, unguentorum est numerus: quae, cum uni aut alteri auxilium tulerunt, non raro alium, sine causa satis aperta, divexant in alio oculum; et si acrior ad eundem confluxus excitaverit malum, frequenter hoc idem exasperant, et corneae maculas, ulcera, ac caecitatem interdum relinquunt.

Psorophthalmia, locale, ac a causis internis non oriundum saepius malum constituit. Huic ipsi *unguentum citrinum* (N. XX.), vel unguentum ex butyri recentis uncia una cum dimidia, ac mercurii praecipitati rub. drachma una, solicite inter se commixtis, utiliter oppo-

po-

ponitur, parvaque ejusdem portio, unica per diem vice, tarsis molliter infricatur. Matutino tempore cum lacte tepido, sine impetu, oculus eluatur oportet.

In purulenta *neonatorum* ophthalmitide, remotis ipsius mali causis, lac recens et sanum, ex ubere matris, nutricis, instilletur oculis, aut ope parvae syringis, ex elastico gummi felicius parandae, sub palpebris tepida, vel et malvae decoctum injiciatur. In fortiori affectione, vitrioli albi tenuior et aquosa solutio, absque violentia, immittitur oculis.

Ophthalmitides *symptomaticae* curantur, morbi, a quo pendent, prudenti medela, vel ad partem, unde ad oculum pertigerat, revocatione.

Sic ex primis viis oriunda oculorum inflammatio, per emetica et purgantia, — quae ex venerea lue, per mercurium rite, atque tum interius, tum exterius subministratum; scorbutica ophthalmia, illis quae scorbuto adversantur; — scrophulosa vero, licet ubique difficulter, remediis ex antimonialium classe, Peruviano cortice cum calomela remixto, salibus

me-

mediis diuturno usu adhibitis, balneis maritimis, ac spongiae hac in aqua vegetantis lixivio, interdum persanatur. In rheumatica inflammatione, si febris accedat, antiphlogistica methodus, et demum antimonialia, refracta dosi porrigenda, serum lactis, dulcamarae decoctum, et alia hoc in morbo alibi commendanda remedia, imprimis vero vesicantia, setacea, fonticuli, praescribi merentur. Quae a retropulsa blennorrhoea ortum habuit ophthalmia, ea restituto iterum per candelas antiquo fluxu, solisque demulcentibus, abacto prius inflammationis periculo, percuratur; nec mercurialibus, nisi complicata, indigebit. Si periodos observet oculorum inflammatio, et ad legitimas intermittentes pertinere videatur (§. 68.): tunc eandem, quam istae, per corticem, curationem admittit. Natam ex retropressa scabie inflammationem, hac ipsa per novum contagium, vel insitione, vel scabiosorum cohabitatione revocata, ac remediis transpirationem promoventibus, antimonialibus, aliisque, imprimis balneis, dissipamus; peregrinum corpus chirurgicis ex oculo trahendum, eluendum est

sub-

subsidiis; irritantes oculum pilos, evulsione, vel emplastro glutinante, externae palpebrae imposito, pilosque rebelles figente, vel demum cutis palpebrae pro parte excisione, ac cicatrice tarsum superiora versus dirigente, ab oculo auferimus, aut avertimus etc.

§. 155. Sequelas ophthalmitidis (§§. 150. 151. 153.) Chirurgia magis, quam ipsa Medicina pertractat: qua tamen saepe, ob causarum internarum naturam, carere Chirurgus non potest.

Ad *hypopion*, oculi, nunc cum solis emollientibus pertractatio, nunc vero ejusdem matura satis perforatio, nunc sectio proposita, — ab aliis rejecta est. Observatio scilicet docuit, purulentum oculum vel a solo corporis motu, vel ab usu emollientium, praeter opinionem, claritatem pristinam interdum acquisivisse. Hoc certe, cum *pus* verum, et ex abscessu veniens in cameris latuerit, vix unquam contingere; — aliud vero, si *puriformis* humor (§. 128.), aut metastasis aquosos oculi perturbaverit humores, dicendum; nec impossibilis in-

in utroque hoc casu resoptio videtur. Contingit haec subinde ad quaevis alia corporis cava; nec, cur ad oculum fieri non possit, perspicimus satis. Quod si igitur signa purulenti in oculis liquoris celerius, ac tempore, quo vix abscessus nasci potuisset, vel sub fortiori phlegmone, vel sine omni inflammatione, per materiae ex parte longinqua raptum, comparuerint: juvabit utique, priusquam ad oculi sectionem perveniamus, emolliente ex malvae decocto fotu, ac spleniolis eodem imbutis, ad oculum positis, nec non evacuantibus, ac aliis, resorptionis tentare vias; ac tandem, nisi haec obtineri sat prompte possit, — in casu vero latentis abscessus continuo ad corneae ipsius incisionem descendere: atque sic spontaneam oculi rupturam, qua caecitas ipsiusque ruina oculi induceretur, maturo satis praevenire consilio.

Corneae maculas (§. 151.), si profunde in oculum descendant, aut cum excavatione membranae cicatricem offerant, difficulter, si unquam, abigimus. Frequentissimum ex variolis *leucoma* est, quod, sicut aliud quodcunque, ubi

su-

superficiem corneae vix penetrat, tum revellentium, tum aliorum, nucis juglandis scilicet olei non rancidi, aut fellis *mustelae fluviatilis* vel *lacustris*, aut *lucii* piscis, aut alterius usu, tum erodentium imprimis ope, nonnunquam aufertur. Hunc in finem non minus, quam ad *pannum*, *ungulamque* dissipanda, tum albissimi pulverem sacchari, tum alium, ex hoc ipso, cum aequali cremoris tartari, bolique albae portione remixtam, quotidie paucissima quantitate, maculato corneae loco inspergimus; vel staphyloma tum lapidis infernalis solutione, tum butyri antimonialis guttula, penicillo tumori illinita, recentiorum methodo, quae et nobis profuit, exedimus caute: quem ad scopum et mercurii corrosivi granum unum, in quatuor aquae destillatae unciis solutum, a nonnullis cum fructu adhibitum fuit. Prominentes admodum corneae maculas et staphylomata interdum cultro feliciter, lentoque labore, remanente semper aliqua hujus membranae obscuritate, abstulerunt Chirurgi.

ORD.

ORD. I. GEN. III.

OTITIS.

§. 156. Sensilissimam et aures humani corporis partem constituunt; cerebroque non minus, quam oculi, vicinam. Nervorum in hoc quidem organon adeuntium potestas in totum, vel ex solo, quem concentus ac harmonia in animam, et in circulationem exserit, effectu, luculenter apparet; sed insigne commercium, quod eosdem inter et faciei, linguae, oculorumque nervos tam conspicue observatur, hanc partem corporis, ut sensationum plurimarum januam, et ut malorum sedem in caetera longe dominantem, respicere jubet.

§. 157. Cum vero tot morbi causis aures continuo pateant, plurimae ex istis nunc atrocissimos hic loci dolores, quibus *otalgiae* nomen; — mox saevam inflammationem, cui *otitidis* appellationem dederunt, excitare observantur. Mox externa tantummodo aurium concha inflammatur, et nisi per meatum externum haec

haec affectio, utplurimum erysipelacea, penetret; rarius tam magna, neque alia fere, quam erysipelatis symptomata comparent. Mox vero absconditas aurium partes, atque vel meatum ac tubam, ad easdem ducentes, vel interna hujus organi loca inflammatio pessundat.

§. 158. Atque haec ipsa internae auris inflammatio est, quae potissimum *otitidis* sibi nomen promereatur: in qua, utplurimum sine tumore exterius conspiciendo, dolor ardens, gravis, tensivus, lancinans et pulsatilis ad aurem, cum febre utplurimum intensa, cephalaea, tensione capitis, pervigilio, inquietudine, ejulatu continuo, cum auditu acutissimo, aut obtuso, et apud adultos saepius cum deliriis, convulsionibus, ac lipothymia, observantur.

§. 159. Haec vero symptomata (§. 178.) tam rapide sibi interdum succedunt, ut vel in ipsa definitione morbi, jam tota ejusdem lateat historia; vel superaddito auris tormento, vix non omnia *encephalitidis* acutissimae (§. 140.), quae non raro ad otitidem accedit, produntur sym-

symptomata, ita ut jam primis morbi diebus, nisi discutiatur morbus, sub exili et frequentissimo pulsu, ac sub atroci ad occiput, oculos, buccarum musculos, et tempora, dolore, phrenesis violentissima, et convulsio, et sopor, et loquelae defectus, et extremitatum frigus cum syncope, ac mors demum ipsa, insequantur.

Saepius interim non sub tam gravi res aspectu incedit: sed dolor, primum mitis, per gradus intenditur, ac febris vel antecedit, vel sequitur affectum; aegrotus aliquam, matutino imprimis tempore, doloris remissionem persentit; pulsus pleni, nec semper tam frequentes, sed vibrantes ac duri, interdum contracti, cum urina multa et cruda; facies rubra, et magna, nec tamen continua, cephalaea; auris affectae susurrus, ac tandem rubedo exterioris conchae, cum singulis febris continuae attributis, observantur; donec aut sexta fere, aut octava die, interdum citius, fere singula increscant symptomata; ac tandem aut serosa ex aure materies, aut pus ipsum sanguinolentum, tum per meatum externum, tum per tubam ad fauces, cum

summo mox symptomatum levamine, expellatur; ac sudor aequalis per totam corporis superficiem vaporosus erumpat.

§. 160. Tum *otalgiae*, tum *otitidi* communis fere, et nonnisi gradu distincta origo habetur, atque ad causas vel externas, vel internas spectare observatur. Nunc enim irritatio ab illapso, aut intruso corpore peregrino, piso, faba, cerasorum nucleo, globulo plumbeo, alio, ab insectis aurem ingressis, ab eorundem ovulis in illam depositis, ac temporis, calorisque ope evolutis, a frigido, ex adverso auribus admisso vento, ex ceruminis exsiccatione ac duritie nimia, a concussione, alapa, vel a cranii laesionibus, vulnere, ac ossium carie, ab auriscalpiis, ac nimia munditiei cura; — nunc vero membranae hanc osseam specum investientis, dividentis, aut aliarum partium catarrhalis, ac rheumatica affectio; depositio ad aurem arthritica, variolosa, morbillosa, achorosa, scabiosa, venerea, erysipelacea, scrophulosa, metastatica; dentis molaris in pueris eruptio difficilis, aut in adultis

tis caries, inflammationum causae communes aliae (§. 125.), imprimis narium haemorrhagia suppressa, variique spasmi, hysterici, hypochondriaci, — causam horum affectuum potissimam sistunt. Non tam raro sordes in primis viis stagnantes, et hujus sibi partem inflammationis assumunt.

§. 161. Otitidis pericula jam satis ex dictis (§. 159.) patent: et cum oculorum vitia intra ipsos nocent, aurium inflammationes doloresque interdum etiam ad dementiam mortemque praecipitant. Interim ab otitide natu minores citius intereunt senioribus; ac pauci interdum dies in utrisque certe, affectu vel ipsi tandem cerebro communicato, vel per solum consensum, ad mortem sufficiunt. Crebrius in otitide resolutio per transudationem purulenti liquoris, ejusdemque subitaneam excretionem obtinetur. Suppurationem hanc ipsam dixere; sed vidimus frequenter, jam post viginti quatuor, aut quadraginta horas, quo tempore abscessus supponi haud potuit, illam contigisse. Frequentior omnino suppuratio vera hoc in

morbo, quam in alio quovis, observatur: atque tunc ulcus in auribus non raro supermanet, quod curationi pertinaciter per vitam interdum resistit, strepitumque perpetuum, ac repetitas inflammationes, surditatem, nec non continua cariei pericula inducit. Vidimus sub hac ipsa, fortissima ad omnes portionis durae auditorii nervi propagines, ad os temporis, ad malam, nares, ad oculum, labium inferius, ad linguam, incommoda, dolores maximos, ac ipsam denique paralysin. Alias ad ipsum calvariae cavum erosio penetrat, et cum lethali eventu suppuratio encephalo communicatur. Sed interdum per internae auris suppurationem tum ipsum tympanum, tum subtiliora auditus destruuntur organa, et immedicabilis hac in parte surditas inducitur. Subinde felix per tubam Eustachii tum puriformis materiae, tum ipsius puris, depletio contingit.

§. 162. Non aliam otitis, quam vehementissima quaevis inflammatio (§. 133.), potissimum vero ac ophthalmitis (§. 154.) sibi curam expostulat. Hinc prompta, saepiusque re-

pe-

petita venaesectio in vera auris inflammatione potissimam opem spondet, et magna hirudinum, aut cucurbitularum post partem affectam positarum hic virtus observatur. Interim causae latentis praecipua habenda est ratio; et quod irritationem hic loci inducit, hoc, si stimulum operatio non augeat, majori cura mox auferendum: insecta vero, si, quod nobis in forti otalgia licuit, educi non possint; vel oleo, vel absinthii, aut ledi palustris succo, aut melle, gossipio suscepto, cautissima manu necanda sunt. Ab hoc vero, emollientissima inflammatae auri admovenda sunt remedia, eaque ex lacte, decocto malvae, tum auri externae per spongiam, aut cataplasmatis anodyni sub forma, applicanda; tum, si magis interna videatur inflammatio, in faucibus diutius detinenda sunt. Ipsi etiam externo auris meatui tum lac tepidum, tum seminum cydoniorum, vel gummi arabici mucilago quidquam diluta, ac tepida, — superaddita, si spasmi violentia extremi sic jubeat, opii moderata portione, instillanda: injectiones vero, ut stimulantes nimis, evitandae sunt.

Interea nitrum, potumque copiosum acidiusculum, ac, si gastrica signa occurrant, evacuantia lenia ex tamarindis et cremore tartari N. XXI. propinamus, alvumque alias clystere servamus apertam.

Suppuratio auris, quam praevenire hac methodo non licuit, solicite promovenda; et, ne in ulcus impurum, ac in surditatem, aut cariem terminetur, curanda est. Cum igitur ex doloris augmento, pulsatione, gravitate, calore, distensione majore, praesentem jam agnoscimus suppurationem: tunc vapor tepidus in aurem mittendus, aut haec ipsa cataplasmate emolliente continuo fovenda est. Puris ex abscessu disrupto effluxum juvat positio frequens in aurem affectam, ac repetita hujus, cum decocto hordei et pauxillo mellis despumati, lotio, aut moderata injectio. Ad insecta aestatis tempore ab aure suppurata tutius avertenda, tenui haec ipsa bysso obtegenda, nec ichoris effluxus foetidusque vapor praefocandus est.

ORD.

O R D. II.

INFLAMMATIONES JUGULARES.

G E N. I.

G L O S S I T I S.

§. 163. *Linguae* substantia frequentius sub ciborum incauta masticatione, dentisque acutioris aut cariosi actione, vel sub fortioris insultu epilepsiae, vesparum ab ictu, a variolis, aphthis, a methodo mercuriali, sub anginis, a latente interdum calculo, a frenuli post partum laesione, irritatur, vulneratur, eroditur, turget, ac intensius dolet. Nativitatis interdum haec particula vitio insigniter aucta, vel oedemate tumet, aut scirrho volumine crescit. Sed vera, et primaria linguae inflammatio, tum aliis raro, tum unico nobis, cum haec ipsa scribimus, exemplo comparuit.

§. 164. Hic linguae status (§. 163.) *glos-*

sitidis nomen obtinuit, atque in subitaneo fere, ac insigni, nec tamen a praedictis causis pendente hujus partis dolore, duritie, rubore, tumore, oris hiatu, cum febre intensa, salivatione, screatu, tussi continua, loquelae, deglutitionis, respirationis difficultate, ac continuis vigiliis consistit. Frigus intensum, longumque aegrotantem, quem conspeximus, atque calor magnus, cum praesente mox linguae affectu invasit. Sequebatur jam primis morbi initiis linguae sub motu summopere dolentis tumor, durities, rubedo, siccitas, ardor, ac magna sub attactu sensibilitas, loquelae impotentia, cum summa deglutitionis necessitate, difficultate. A perpetuo nempe tenacioris pituitae, ac salivae in faucibus, dolore affectis, confluxu, sub oris, a volumine linguae vix non deleta capacitate, ac mandibularum hiatu, importuna salivatio, screatio, aut anxia et validissima tussis, quietem ac somnum demebant omnem; caput interea dolebat; nec tamen facies, quod alii observarunt, rubra; sed, cum lacrymante oculo, pallida, sudore obtecta, et tristis comparuit; nec ex ore lingua,

ut in aliis, propendit; sed fere immobilis palatum, hiansque buccarum antrum omne, a dentibus utroque ex latere excoriata, replevit; nec demum respiratio, quae per nares potissimum fiebat, difficilior, nec deglutitio in totum ablata, quod sub futuro morbi incremento facile praevidebatur, hucusque terrebant. Pulsus hac sub rerum conditione duri, vibrantes, magni, ac frequentes erant; urgebat sitis, appetitus languebat, ac major corporis universi calor, et siccitas aderant.

Interea febris, licet manifeste inflammatoria, diversis tamen horis remisit, ac post has iterum increvit. Quarto morbi die lingua copioso lymphae cooperta fuit coagulo; et sexto, sudor per universum corpus, ac urina cum lateritio sedimento apparuit: quo facto, symptomata glossitidis remiserunt, ac paucorum spatio dierum, sua linguae mollities, ac pristina aegrotanti salus fuit restituta.

§. 165. Causae hujus morbi non aliae, quam illae, quae caeteras partes inflammant (§. 125.), imprimis rheumatica, accusandae esse videntur;

com-

comparuitque hoc communicato nobis glossitidis exemplo, quae nuper, disparente ad hepar inflammatione rheumatica, in conspectum celerrime venit.

§. 166. Si resolutio hoc in affectu quidquam graviori non prompte succedat; suppurationis non modo, sed antequam haec ipsa contingere queat, suffocationis periculum instat. Febris, quae et hoc in morbo non ejusdem semper indolis esse videtur, ob potus impossibilitatem necessario accenditur magis; ac alimenti cujusvis denegatus ad ventriculum transitus, licet sub majori febris intensitate illius vix tanta necessitas subsit, ad gravitatem nihilominus symptomatum non parum contribuet. Frequentior linguae scirrhus, vix rariorem pro causa glossitidem agnoscere videtur.

§. 167. Ad haec pericula (§. 166.) ab aegrotantibus avertenda, methodus in quavis vera inflammatione laudata promptissime adhibenda, et sanguis tam ex brachio, quam imprimis ex jugulari, quod cum summo successu a nobis factum est, et per hirudines circa men-

tum

tum appositas, frequentius detrahendus est. Raninarum sectio venarum, quae plurimum hoc in morbo promitteret, ob tumentem ubique linguam institui nequiebat. Interea cataplasma emolliens circa collum molliter ponendum, ac vapor ex aqua et aceto frequentius ore hauriendus est. Lac tepidum, aut emolliens decoctum cum melle et nitro, vel ore teneatur; vel, si ob linguae molem non possit, sine majori injiciendum est impetu. Tandem et vesicans non largum sub mento posuimus; ac evacuans alvum medicina, non fortis certe, quae febrem auxisset, difficulter licet, assumpta, et praeterea alvus frequenter clystere solicitata est. Cum suppuratio tumoris observetur, haec ipsa fovenda, et mature satis aperiendus abscessus est. Si fames urgeat, aegrotus per nutrientia sustentandus enemata; nec non ipsa, quae ore assumi vix possunt, medicamenta, hac demum via injicienda sunt.

Sub instanti suffocationis periculo, tum ipsius linguae, licet durissimae, scarificationem; — tum, si nec hoc quidem sufficiat, tracheotomiam proponimus.

ORD.

ORD. II. GEN. II.

CYNANCHE.

§. 168. Communis pro aere, ac pro alimentis ad fauces via, — maxime composita tum deglutitionis, tum respirationis functio, — ac instrumentorum pro utroque hoc opere perficiendo perfecta conspiratio est. Ex hoc patet, morbos faucium ac laryngis, tam saepe inter se communicantes, separatos ab invicem non facile posse pertractari. Interim ipsarum affectionum, quae his in partibus occurrunt, sat naturalis in illos instituitur divisio: qui, vel ex spasticis magis, aut mechanicis obstaculis, tum *asthma tracheale*, tum *dysphagiam* inducunt; vel ob natam tum in faucibus, aut pharynge, tum ad laryngem inflammationem, aut deglutitionem impediunt, aut respirationi obsunt, aut utrique functioni minantur. Hos ultimos, sub *cynanchis* denominatione, hic examinabimus; atque illos, quo

loco

loco magis conveniet, in sequentibus exponemus.

§. 169. Est autem cynanche affectio faucium, ac partium adjacentium, cum inflammatione ac febre, quam impedita et dolens deglutitio, vel respirationis difficultas, vel utraque simul, comitatur.

§. 170. Generalia *cynanchis* symptomata sunt vel ea, quae inflammationibus observantur communia; vel ea, quae ab impedito aeris, ciborum, potus per fauces transitu; aut a sanguinis per venas jugulares intercepto reditu, et a lymphae in proprio vasorum systemate congestione, oriuntur.

Symptomata, quae ex inflammatione hic loci proveniunt, sunt: vel tumor, rubor, ac dolor externus, deglutitionem, aut respirationem impediens; vel rubor, tumor, et dolor, ad tonsillas, fauces, velum pendulum, ac radicem linguae sese manifestans; vel similis ad pharyngem affectio; vel internae demum laryngis inflammatorius habitus.

Sym-

Symptomata, quae ab impedito aeris in pulmones descensu, et ab alimenti necessarii potusque negato transitu nascuntur, sunt vasorum capitis inflatio, ac humorum ad encephalum congestio, sopor, deliria, extravasatio, oedema, livor, suffocatio prompta; vel totius debilitas machinae, et sanguinis, aut lymphae, recenti fluido non renovatae, morbosa mutatio.

§. 171. Si cynanchis sedem consideremus, erit haec vel *interna*, atque nunc ad tonsillas, velum pendulum, uvulam, radicem linguae, palatum, vel ad *pharyngem* ipsam, quas singulas partes sub *faucium* nomine comprehendimus; vel ad ipsam *laryngem* ac *tracheam* haerebit; — nunc vero *externa* magis conspicietur, quam non adaequata satis denominatione *parotideam* vocaverunt. Si febris cynanchen comitantis rationem habeamus, potest illa nunc *inflammatoriam*, nunc *gastricam*, nunc vero *nervosam* ac *malignam* assumere naturam. Sub his febribus interim cynanche non semper principalem morbum, sed interdum nonnisi sympto-

ma

ma febris constituere observatur. Nunc etiam inflammationis causa ad ipsas, quae eadem laborant, partes haeret; nunc vero ex alio in fauces loco actionem exercet: ut igitur cynanchis in *primariam* ac in *secundariam*, in ipsa rerum natura posita sit divisio. Frequentius vero cynanche *epidemico* more grassatur; et, ex generali causa producta, popularem morbum exhibet. Alia etiam cynanche *habitualis* fit, et aliarum utplurimum affectionum, quales nempe ex scirrho, carcinomate glandularum colli, palati, vel ex convulsionibus, ex phthisi pulmonali, ex paralysi faucium, ex lue venerea, aliisque sub morbis observantur, *symptoma* constituit.

§. 172. *Cynanche faucium*, quam *synanchen* Graeci, *tonsillarem* dicunt alii, frequentissima inter omnes occurrit, ac depressa linguae radice, ad fauces luci obversas, in conspectum facillime cadit. Nunc autem ad sinistra, nunc ad dextra magis inflammatio tonsillae, membranae faucium mucosae, observatur; mox per totam faucium distribuitur superficiem, partesque

que singulae tunc rubent, tument, ardent siccescunt, aut puriformi ac albescente muco obducuntur; sub quavis partium istarum agitatione, imprimis sub deglutitionis opere, dolor insigniter crescit, ac interdum cibi, potusque per nares regurgitant, nec pharyngem adire queunt; vox rauca, vel acutissima, vel nasalis observatur. Difficilius utplurimum liquida deglutiuntur, quam solida; ac perpetua screationis, aut salivae, muci ad fauces ruentis, vel paucissimi, dolensque summopere deglutiendi necessitas est: unde vel continuus ex ore fluxus ac salivatio adest; vel aegrotus, ob instantem suffocationis metum, ac ob tussim, vix ulli indulgere somno inquietus potest. Sub deglutiendo saepe acutus per aurem dolor, et crepitatio magna percipitur; vel gravius interdum audiunt. Nausea quoque a faucibus per viscidiorem, acriorem mucum titillatis excitatur.

Interea dolores cum febre augentur, calor incenditur summus; rubet, livet, inflatur facies; prominent, splendent, fulgentque oculi; cephalalgia, jactatio, vigiliae, vaniloquia inter-

terdum obscura, vel deliria summa, alvus obstructa, sitis ingens; ac si faucium tumor laryngi vicinae communicetur, respirationis maxima difficultas et anxietas observatur. Interdum conspicuus ad externa tumor est: qui, si cum interiorum levamine contingat, felicem morbi ad ignobiliora conversionem; — in contrario casu, pejora significat.

Saepius tamen haec cynanche in superficiali magis faucium phlogosi, cum febre non magna, catarrhalibus symptomatibus stipata consistit: hinc fauces ex pallido, vel erysipelatis in modum rubent, ac mucosam harum partium membranam ex catarrhali ac serosa colluvie, uvula in longum extensa, et ipsius linguae radicem attingente, affectam testantur.

Cynanche pharyngea, vel *parasynanche* Graecorum, a praecedenti vix nisi profundiori inflammationis situ, ac symptomatibus ad pharyngis musculos ac membranam magis referendis, distinguitur, et saepius cynanchis faucium sequela, vel comes est. In posteriori nempe faucium antro, sat profunda istius inflamma-

tio, interdum ad singulas musculosas pharyngis expansiones extensa conspicitur; adestque calor, ardor, rubor, siccitas, ac major, quam in cynanchis tonsillaris varietate, sub deglutiendo dolor, ac potulentorum per nares regurgitatio, aut tussis, sub hac ipsa, convulsiva.

Aliquando profundiorem oesophagi locum sibi eligit inflammatio, *oesophagitidis* tunc nomine non indigna; sed tamen ob impeditam in iisdem viis deglutitionem, ac similia cynanchi symptomata, ad hanc ipsam facile revocanda. Ad locum vero inflammatum oesophagi, quem ipsimet aegroti indicabunt, deglutiti cibi obstaculum inveniunt, atque dolores fixos ac uni fere loco inhaerentes producunt: donec sub majoribus angustiis, profundoque, vel ad dorsum urgente dolore, contenta ex oesophago vix mutata rejiciantur.

§. 173. Quae vero ad laryngem inflammatio *cynanchen laryngeam*, aut paulo profundior *trachealem* constituit: ea, nisi cum aliis (§. 172.) conjuncta incedat, vix externo in faucibus signo

gno eruitur. Infantibus magis, quam adultis haec cynanche, quam et *spasmodicam* in pueris interdum naturam assumere dixerunt, est propria; respiratio summopere difficilis, deglutitio minus impedita; in casu tamen lethali, ac in adulto, cum violento illius dolore nobis se obtulit. Vox plurimum hoc in morbo mutata, vel rauca, vel clangosa, stridens, et acuta; alias, ut vidimus, a naturali non multum aberrans. Interea febris acutissima hunc morbum cum pulsu frequenti, parvo ac duro, vel tremulo, cordis palpitatione magna, calore insigni, ad noctem crescente, comitatur; ac ardoris, dolorisque sensus, aut magna sensibilitas ad laryngem, aut tracheam, praesertim sub inspiratione, aut deglutitionis sub opere, percipitur. Nunc autem superficialis modo, ac fere erysipelacea inflammatio internae laryngis, tracheae, hic subest; nunc fortior membranarum, ligamentorum, musculorum laryngis inflammatio latet: sub qua lymphatica et coagulabilis materies transudat, et nunc molliter lateribus adhaeret; nunc in pseudomembranam laryngi, tracheae adhaerentem, aut intermedio

puriformi liquore separatam, interdum cum tussi projiciendam, convertitur; nunc vero, quod conspeximus, copiosa sub seri purulenti forma per tracheae ramos in pulmonem depluit, eosdem replet: ut his in cadavere sectis, cum impetu profluat; hinc in vivente magnam dyspnoeae, ac peripneumoniae symptomatum partem sibi aſsumat. Tussis igitur in hac cynanchis specie frequens, impetuosa, cum dolore ad laryngem, cum pauco utplurimum, sed puriformi, aut sanguinolento sputo, cum membranosis interdum frustis, iisque subinde majoribus, observatur. Praeter haec, anxietas, ac extrema, sed saepe apparens modo, virium prostratio, jactatio, genae rubentes, facies tumida aut livescens, carotidum pulsatio magna, et jugularium venarum extensio, nec non soporosi affectus, sudores ad vultum multi comparent; ac, nisi citius tam vehementi morbo succurratur, mors cita succedit.

Cum vero profundius per tracheam penetrat, ac in bronchia descendit inflammatio: tunc, in primo casu, *Tracheitidis* speciem; — in alte-

tero *Peripneumoniae* imaginem refert: in qua ultima, vix non constantem internorum bronchiorum phlogosin in centenis cadaveribus deteximus. Vix igitur *anginae pectoris* hic morbus nomen sibi meretur; et quem, longioris utpote decursus, hoc sub nomine descripserunt alii: ut cum spirandi, sub motu, subitanea difficultate ac suffocationis sensu, cum lancinante ac profundo circa musculos brachiales et pectoralem, vel ad sternum dolore, cum pulsu in multis intermittente, ac periodica corporis positione fere serpentina, incederet; ille nunc ad organica pulmonum, cordis, vasorum majorum vitia; nunc ad asthma spasmodicum facilius refertur. In ipsius vero *tracheae inflammatione*, praeter alia et communia signa, fixus ad fistulam ardor, cum tussi aspera, sicca, vel sputo puriformi ac sanguinolento, respiratione difficili, dolore, sub esculentorum deglutitione, cum ad certum oesophagi locum descenderint, acuto. Non desunt pseudomembranae, per totam tracheam interius subtensae, exempla, quae vel mortis, vel asthmatis diuturni, — ac ulcerum in eadem serpentium, quae phthi-

sis trachealis ac purulentae, causam exhibuerant.

§. 124. Interdum ad glandulas parotides, maxillares aut jugulares tumor sat magnus, vix usquam inflammatorius, interdum tamen durus et dolens, repente, ac sine malignitatis suspicione, tum apud adultos, tum praecipue apud pueros, juvenesque insurgit. Vel, ut vidimus, ab oedematis circumscripti, jugulum ac mentum collaris adinstar alte circumdantis, ac benigni inflammati specie, tensio hic oritur et congestio, quae in musculis ac ligamentis maxillarum, ossisque hyoidis, dolorem, et cum febre sat vehementi, masticationem omnique apertionem impossibilem, deglutitionem vero difficillimam reddit. In primo casu, nunc post paucos dies, nunc, febre quadam majore, post hebdomadam paulloque ultra, tumor utplurimum per resolutionem blandam imminuitur; vel interdum inopinato disparet, ac, ut factum esse cum aliis novimus, in virilibus testiculorum, aut mammarum in mulieribus, cum acuta abhinc febre, convertitur. Vel ex utroque maxillarum late

latere tumor insurgens, jugularium venarum compressionem, et non parva abhinc incommoda producit. In secundo vero, ac pertinacis cujusdam phlegmonoseos casu, insignis tumor ex mento ad pectus usque fere duplex, durissimus ac dolens protenditur: quo non modo deglutitionis summa difficultas, sed et instans suffocationis periculum, in multos dies continuatum, creatur.

Externam quoque dicere licet, diversam licet a priori, cynanches speciem, quae ex ossis hyoidis, aut appendicum ejus luxatione aliquoties petiisse originem, relata est.

§. 175. Ratione febris, cynanche, tum illa faucium (§. 172.), tum quae trachealis (§. 173.), ac parotidea (§. 174.) dicitur, diversissimam non raro adipiscitur naturam: ut indolem nunc inflammatoriam, nunc gastricam, nunc vero nervosam malignamque acquirat. Atqui cum nervosa febris (§§. 87. 88.) hunc morbum comitatur, tum fere illa, quam *malignam*, *ulcerosam*, aut *gangraenosam* dicere, cynanche exoritur: sed cum vel non sem-

per alius tunc morbus, imprimis *scarlatina*, subesse observetur; hinc ut *symptomaticam* fere ubique hanc cynanchis speciem esse censemus, eamque sub *scarlatinae* consideratione potius contemplabimur. Hoc interim reticendum hic non erit: non solam *faucium cynanchen*, sed et *trachealem* non raro cum gangraenosa exulceratione incedere, et ex eadem fere origine pendentem, iisdem subsidiis esse tractandam.

§. 176. Cynanchis causae, pro varia ejusdem natura, vel primaria, vel secundaria, deinde pro diversa febris, quae illam comitatur, indole, differunt; nec tamen ab illis, quae caeterarum partium inflammationes inducunt, distare observantur. Frequentius hic morbus, ob ignotam anni constitutionem, populariter grassatur; sed sporadicae cynanchis rationes non raro sub oculis cadunt. Ad obvias magis ejusdem causas refrigerium pertinet: ex quo nempe hic morbus vernali, ac autumnali potissimum tempore comparet. Vidimus post peripneumonias hiemales, easque rheumaticas, moderato morbi impetu, ac sede inflammationis sublimiori loco ascendente, cynanches successisse

so. Sed quovis fere anni tempore, vel ex frigore sudanti corpori incautius admisso, vel ex speciali faucium frigidiori afilatu, a vehementi et adversis ventis instituta ex equo aut rheda vectione, ex subita hypocausti cum atmosphaera frigida, post oratorias exercitationes, post cantum, clamores, tubarum tractationem, mutatione, ex improvida colli sudantis denudatione, ex potu frigido, glaciali, aestuanti gulae ingesto etc., cynanche originem trahit. Huc spectant acria diversa, imprimis morbillosum, variolosum, scarlatinum, erysipelaceum, venereum; ut rheumaticum, scrophulosum, ulcerosum, aphthosum, quae faucibus magis infesta, cynanchen saepissime, utplurimum symptomaticam, producunt. Huc et alia revocanda erunt: ut corpora peregrina, sub deglutitione faucibus impacta, mercurialium usus, creber vomitus, quicunque tumor faucibus vel intrinsecus, vel extrinsecus adnatus. Cynanche jam saepius, per suppurationem imprimis, devicta, sub quavis levissima occasione facillime revertitur. Anginam ex vertebrarum colli in junioribus ad anteriora luxatio-

tione, recentiorum vix confirmavit industria; et majora certe, quam cynanche, abhinc exspectanda videntur infortunia. Quid causarum actionem in hanc magis, quam in illam juguli partem dirigat, ignoramus; sed peculiaris certe ex hoc annuae constitutionis comparet natura: quod, quae sub eadem fere tempestatis conditione hoc anno faucium imprimis cynanchen causae inducunt, in alio, tracheae magis, aut glandulis ad collum positis, atque testibus tunc, et mulierum mammis potissimum insidientur. Nec magis patet, cur cynanche trachealis infantili magis, quam alteri aetati sit propria; nec infantum vagitus hujus phoenomeni rationem reddere videntur. Ex purpura in icterico per frigus retropulsa, trachealem observavimus cynanchen; ac quaecumque similis ad laryngem tracheamque facta depositio, inflammationem hic loci excitabit. Ex peripneumonia cynanchen oriri, atque bronchiorum inflammationem per totam tracheam in cadaveribus extensam conspeximus frequenter, nec difficilior tracheitidis in peripneumoniam est transitus. Latens in pulmonibus ulcus vix

non

non in omnibus sub vitae termino fauces inflammare, vocemque extinguere observatur. Quotiescunque cynanche aut laryngea, aut faucium, *nervosa* cum febre epidemice incedit, latentis contagii non iniqua nascitur suspicio. Ipsa interdum *pestis*, cum glandularum tumores ad faciem ac jugulum, aut foetidiora faucium ulcera, qualia in Atheniensium peste observabantur, eandem potissimum comitantur, ad cynanchis speciem malignissimam pertinere videtur. Saepius vero in primis viis illud, quod fauces incendit, latere, multiplici experientia confirmatum habetur.

§. 177. Cynanchis pericula ex febris natura, et ex ipsa, quam inflammatio tenet, sede, tum ex causarum differentia, petenda sunt. Cynanche faucium, consuetum inflammationum caeterarum absolvit ordinem, ac saepe resolvitur; frequentius vero in illis, qui jam aliquoties suppurationem hic loci experti sunt, suppuratur; rarius, nisi scrophulosum insimul vitium accedat, in tonsillarum scirrhum, aut oesophagi superioris angustationem ac induratio-

tionem convertitur; rarissime vero, nisi malignae accesserit febris complicatio, in gangraenam, sed in suffocationem potius aegrotantis terminatur. Facilis cynanchis in alium morbum, ut in peripneumoniam, aut in encephalitidem, conversio dicitur; quin hoc ipsum, nisi de *erysipelacea* natura morbus participaverit, ex propriis compertum haberemus observationibus. Quae catarrhalis est, illa, licet longior, facilius tamen solvitur cynanche. Cum in suppurationem transitura est faucium cynanche, dolor fit intensior et pungens: tandem, ubi tumor ad summum gradum ascenderit, hic dolor, jam facta suppuratione, imminuitur, atque versus sextum, vel septimum aegritudinis diem, vel sponte, sub somno interdum, abscessus rumpitur; vel ad aperiendum maturus observatur. Quae ad *pharyngem* est inflammatio, ea, nisi ad alias partes extendatur, longa quidem, sed tam periculosa non est. In suppurationem vero conversa, ob tenuitatem musculorum, imprimis si *venereum* virus subfuerit, vertebrarum facillime cariem producit. Quae vero linguam simul afficit; aut

sine

sine tumore exterius conspicuo, laryngem aut tracheam cum respiratione parva, erecta, dolente, ac magna anxietate aggreditur affectio: illa cum summo vitae conjungitur periculo. Hinc in *cynanche laryngea* ad gangraenam vix iterum tempus conceditur, nisi erysipelacea lateat inflammatio: sed suffocatio promptissime aegrotantem interimit. Sub feliciori hujus morbi exitu, puriformia ac sanguinolenta sputa cum membranarum frustis, copiosa, cum sudore ac urinis ubertim manantibus rejiciuntur; aut vomicae species pulmonem occupasse visa, quae cum longa, et fere purulenta expectoratione feliciter dispersa fuit. Visi sunt, qui hoc ex morbo jam secundo, aut quarto die obierint; interdum ad octavum, et ultra protrahitur affectio. Rarius ab hoc morbo tracheae angustatio, aut obductio membranosa insequitur, perpetuae dyspnoeae causa. Talem ab externo herpete juguli super tracheam internam deposito, cum respiratione, sub minimo fere motu clangosa et stridente, observavimus. Interdum vero, abscessu in aspera arteria relicto, *trachealis*, a pulmonali bene distinguenda,

da, inducitur *phthisis*. Vix periculosa est cynanche, quae a causis non malignis, ex glandularum maxillarium, parotidum, aut lymphaticarum tumore producitur. Summa vero malignam quamvis aut gangraenosam cynanchen pericula, sub *scarlatinae* imprimis consideratione ulterius exponenda, premunt.

§. 178. Cynanchis cura iisdem fere, ac aliarum inflammationum medela, submittitur regulis: atque eum causae, epidemicae constitutionis, febrisque naturae, tum denique subjecti, ac temporis, quo morbus duravit, considerationem sibi exposcit. Resolutionem quidem ab initio morbi solerter tentamus; sed in tonsillarum inflammatione, peracto jam quarto, aut quinto morbi die, vel si jam saepius hunc ipsum cum suppuratione perpessus fuerit aegrotans, rarissime obtinebitur illa. Venaesectionum generalium repetendarum paucis in casibus tam saepe, ac alibi necessitas observatur. Post has vero, localis vasorum depletio praecipue indicatur. Raninas hic venas incidere docuerunt antiqui: sed incommoda satis hoc in ma-

lo,

lo, nec periculo destituta operatio videtur. Venam alii jugularem aperire jubent: quae quidem, si absque fasciarum ad jugulum applicatione suscipiatur, in graviori casu subsidium offert; interim duodecim fere hirudinum collo appositarum actio huic ipsi vix multum cedit auxilio. Si tamen ex abdominalis saburris inflammatio dolorque faucium potissimum pendere videatur: tunc, absente quidem cruoris abundantia, emeticum, aut emeto-catharticum medicamentum saepissime juvare conspeximus; in casu plethoricae *complicationis*, aperta prius vena, sine affluxus sub vomendo ad fauces majoris timore, ad emesin pervenimus.

Si catarrhalis faucium videatur affectio, nec febris urgeat, tunc sanguis non facile mittendus est, sed saepe vesicans ad nucham positum, ac colutoria quidquam adstringentia (N. XXII.), tum haustus salinus cum nitro, ac unico tartari emetici granulo, potusque tepidus ex infuso sambuci et melle paratus, egregie conducunt.

In fortiori faucium inflammatione cavendum est, ne salinis facile, ac irritantibus medica-

men-

mentis, aut potu frigido gulam stimulemus: hinc medicamenta per anum potius frequenter sunt injicienda. Interim tamen blandiora per alvum evacuantia egregie conducunt, et sicciores tensaeque fauces tum frequenti balneo ex decocto malvae, cum melle, ac nitri parva portione, vel ex lacte tepido, cum ficubus cocto, fovendae, tum vapore ex aqua, cum aceti pauca quantitate, spongia suscepta, hauriendo, continuo relaxandae; tum linctu ex cydoniorum seminum, aut gummi arabici diluta mucilagine, ac melle (N. XXIII.) demulcendae sunt. *Injectio* in fauces, nisi tenacissima pituita eandem sibi expetat, ac nisi omnis insimul evitetur impetus, cum damno suscipitur. Nec *gargarizatio* sine majori partium irritatione ab aegrotis tentatur. Exterius quoque, sub mento, linimentum volatile (N. XXIV.), panno laneo abunde susceptum, aut emolliens ex lacte ac pane cataplasma, applicari potest. Si rheumaticam inflammatio habuerit indolem: detracto jam sanguine, vesicans jugulo applicitum eandem potenter aliquando dispellit.

Cum vero resolutionem cynanchis ob prae-

di-

dictas rationes non attingimus; superest, ut, imminuto jam faucium dolore, accedente horroris levioris, ac pulsationis in illis, quin febris in integrum cesset, sensatione, maturationem abscessus promptiorem, ac puris sine magna partium destructione evacuationem celeriter promoveamus. Rarius, sed interdum ad exteriora turgentem faucium dirigere licet abscessum; subinde vero hic ipse, totius fere gulae cavum occludens, angustias insignes, ac praefocationis adeo instantis minatur periculum. Hinc in balneo vaporis, ac in emollientium externorum usu perseverare; venaesectionem vero, nisi major adhucdum inflammatio ac respirandi difficultas hanc exigat, evitare oportet. Si albicantis jam, ac fluctuantis abscessus ruptura citius obtineri non queat, tunc hic idem lanceolae auxilio aperiendus est promptius; nec unquam, nobis quidem, hac in cynanchis specie, ob imminentem suffocationem, ad *Bronchiotomiae* operationem (§. 166.) recurrendum fuit.

§. 179. In *Cynanche laryngea* (§. 173.), et

in *tracheae inflammationibus*, sub maximis quidem vitae periculis, saepius arti non nisi pauca curationis conceduntur momenta. Ubi manifestus est hujus morbi character inflammatorius (§. 175.), tunc in citissima jugularis, alterius venaesectionis, saepius repetitae administratione, ac in scarificatae cucurbitulae, laryngi ipsi, vel inflammatae tracheae regioni superimpositae, aut in duodecim fere hirudinum huic ipsi loco solicita satis applicatione, potissima quaerenda sunt auxilia. Infantes qnidem, huic morbo prae aliis subjecti, tam largas venaesectiones vix perferunt; sed adaequata eorundem aetati venaesectio, aut hirudinum usus, non minus in illis requiruntur. Praeterea nec pediluviorum, nec clysmatum frequentiorum, nec vaporum ex aqua frequentius inspirandorum, nec vesicantis post venaesectiones laryngi, tracheae applicandi, beneficio renunciandum est. Imminentem ex purulenti humoris ad laryngem collectione suffocationem, post venaesectionis administrationem, interdum dissipavit *emeticum*.

Interim celandum hic non est, methodum,

quam

quam hucusque proposuimus, antiphlogisticam, non in quavis, licet minime maligna, cynanchis laryngeae epidemia semper conduxisse. Hinc in spasmo magis causam hujus morbi quaesiverunt alii (§. 173.), ac ad ipsum denique mercurium, vix aequali tamen felicitate, ita confugerunt, ut, omissis fere in totum venaesectionibus, infantibus, etiam non ultra duos annos natis, *calomelas* grana quinque, vel sex, bis aut ter in die, aut omni trihorio, grana tria, donec quindecim mercurii grana devorassent, porrigerent. aut mercuriale unguentum vel ipsi (quo non penetrabit) laryngi illinirent.

Cum, ob summam vel in larynge ipsa, vel in superiori tracheae parte inflammationem, suffocatio instare videtur; tunc *bronchiotomiae* operatio, ut anceps quidem, sed unicum in his angustiis auxilium, instituenda est.

§. 180. In *cynanche externa* (§. 174.) quae ad glandulas colli, maxillae, originem agnoscit, benignae utplurimum naturae morbo, pro vehementia febris pulsuque ratione, una, vel altera venaesectio, interdum nulla, indica-

 tur.

tur. Praeterea linimentum volatile, aut, sub majori tensione, cataplasma emolliens, tumori imponitur; ac evacuans salinum, posthinc vero haustus salinus cum vino antimoniali, aut cum refractis tartari emetici dosibus, nec non infusum sambuci cum nitro et oxymele, utiliter praescribuntur. Remedia repellentia, adstringentia, saturnina, quae glandularum facile tumorem relinquunt, aut irritantem materiam in loca nobiliora conjiciunt, evitentur oportet.

Quotiescunque vero, aut ex istius, vel ex alterius cynanchis celeriori dissipatione, expansione, aegritudo, aliud ad viscus conversa, pericula vel auget, vel nova creat: tunc his ipsis, secundum regulas partim jam traditas, partim alibi tradendas, succurrendum est.

Quae species cynanchis ex hyoidei ossis luxatione pendet, chirurgicis ea auxiliis, ac repositione curatur.

§. 181. Si vero febris nervosae, ac malignitatis symptomata quamcunque ex praedictis cynanchen comitentur (§. 175.): tunc methodus huic febri ac malignae inflammationi ada-

adaptata (§§. 94. 95. 96. 97.), ac illa imprimis, quam in anginosa, sic dicta, et maligna scarlatina exponemus, requiritur.

§. 182. Superato cynanchis cujusvis impetu; pro diversa febris, quae eandem circumdederat, ratione, diversa reconvalescentibus remedia, et diaeta conducunt. Habitualem et ex faucium laxitate ac irritabilitate pendentem cynanchen, collutorium ex aqua frigida, vel ex decocto corticis Peruviani, quercini, cum aluminis, interdum cum opii portione, avertit.

ORD. III.

INFLAMMATIONES PECTORALES.

GEN. I.

PERIPNEUMONIA PLEURITIS.

§. 183. Viscera thoracis in cavo contenta inflammationibus persaepe corripiuntur; ac inter haec, pulmones frequentius, quam alia, hoc morbo laborant. Saepius dolores punctorii ad costas, variasque thoracis regiones, hos affectus comitantur: ob quos, pleuritidis his ipsis impositum nomen est; sed centenorum inquisitio cadaverum nos docuit, quod jam a magni nominis scriptoribus animadversum fuit, in paucissimis, qui ex *pleuritide*, aut *pleuroperipneumonia* cum singulis aliis decubuerant, inflammationis sedem ad ipsam pleuram haesisse; vix autem non omnibus, sine pleura, pulmones, non alio modo, quam quibus sola peripneumonia credebatur propria, inflammatos fuis-

se.

se. Nec his paucis vel sola et sine pulmonum inflammatione pleura, quod ab aliis interdum observatum fuisse legitur, incensa fuit; sed cuivis inter illos hi ipsi quam maxime tumebant, et veram mortis causam non in superficiali, minusque lethali membranae istius phlogosi, sed in ipso hoc spongioso respirationis organo latere testabantur. Est quidem commune cum costis circumjectum pulmonibus tegumentum: et hoc quidem sensu *pleuritidis* ad ipsam hujus visceris inflammationem extenderetur significatio; sed cum inter pulmonum inflammationem, quae cum costarum dolore est, et inter illam, quae sine hoc ipso incedit, in illis quidem nec minima subsistat differentia; nec exterior magis in *pleuritide* sic dicta, quam in *peripneumonia*, inflammatio observetur; nec bronchiorum frequentissime a nobis conspecta phlogosis in hac ultima saepius, ac in illa, occurrat: clarum, ut opinamur, ac indubium prorsus est, nullam his morbis diversitatem intercedere, ac utramque unico sub *peripneumoniae* nomine aegritudinem posse, ac debere pertractari. Ipse quidem thorax, vel ad

musculos, vel ad membranas eidem insertas, dolores, ac inflammationes hinc inde experiri', suppurari, ac respirationis opus non parum praepediri potest: sed quemadmodum abdominalium musculorum ac peritonaei affectio, ab inflammatione viscerum hoc in cavo positorum; — sic et pulmonis inflammatio a thoracis ipsius, seu pleurae affectione, sub pleuritidis nomine (§. 186.) distinguenda est, et ratione tam symptomatum, quam periculi, differre observatur. Nec pulsuum, nec sputorum huic assertioni vel minimum contrariatur natura: cum et in simplicissima pulmonum inflammatione frequentius certe duras, quam molles arterias, ac sputa eo certius sine sanguine, ac fere nulla inveniamus, quo vehementior in pulmonum parenchymate inflammatio viguerit.

§. 184. Est igitur *peripneumonia* febris, cum respiratione difficili, cum sensu vel ponderis, vel doloris in pectore fixi, gravioris, ac cum tussi sub majori inspiratione mox redeunte, haec symptomata quamplurimum exacerbante.

§. 185.

§. 185. Cum ideo et thorax interdum inflammetur, et respirationem utique difficiliorem reddere queat; juvabit, praeter veram peripneumoniam (§§. 183. 184.), illius quoque inflammatoriam affectionem sub *pleuritidis* nomine retinere: quo nos quidem eundem morbum intelligimus, quem alii scriptores sub *pleuritidis spuriae* seu *nothae* appellatione intellexerunt. Sic et pulmones interdum morbo, periculoso quidem, sed tamen a *peripneumonia vera* diverso, quam *notham* appellamus, corripiuntur. Alias vero nec ad pulmones, nec ad pleuram aegritudinis causa residere, sed ex alio loco pendere observatur: quos affectus tum *peripneumoniam*, tum *pleuritidem consensualem* vocare sueverunt. Omnes vero hi morbi, ratione febris, variam, atque tum *gastricam*, tum *nervosam*, seu *malignam* assumere naturam queunt; atque nunc *sporadici*, nunc vero *epidemico* grassari more, ac interdum, quod copiosius hoc ipso anno conspeximus, *periodicam* ostendere indolem observantur.

§. 186. Varius symptomatum in peripneumo-

nia

nia *vera*, hiemali sub frigore longe frequentiori, nec tamen sub fervidissima aestate exulante, ingressus est. Nunc enim dolor acutus in pectore, cum lassitudine, anorexia praecedit; nunc horror, aut rigor, nunc solus calor scenam aperit, ac citius, vel tardius cum dolore, aut ponderis tensivi super pectore sensu sociantur. Utplurimum horrorem sequitur aestus major, ac fere continuus, moxque vel acutissimus pungensque dolor quamcunque thoracis regionem, frequentius lateralem, mediam, invadit, ac ad claviculam, scapulamque saepe extenditur; aut insignis ad sternum constrictio, oppressio, angustia, plenitudinis sensus, anxietas accedunt. Hinc respirationis profundioris difficultas, et incommodus vel in hoc, vel in aliud latus decubitus, utplurimum in dorsum, altiorique loco facilior, anhelatio frequens ac parva, cum tussi difficili, frequente, expectoratione aut spumosa et viscida, aut sanguine mox tincta, interdum protinus sanguinea, aut flava et viridescente, aut demum, in ferociori morbo, nulla, et singulorum sub tussi symptomatum augmento. Interea pulsus utplurimum du-

durus, fortis, plenus ac frequens; interdum mollis, hinc inde intermittens, aut et parvus, contractus; in aliis frequentia naturalem vix multum superans, aut etiam tardior. Cordis interim, sub quovis arteriarum statu, vibratio magna, et multus in praecordiis ardor ac aestus percipitur. Sanguis, ab initio morbi emissus, naturali fere conspicitur similis; qui paulo tardius educitur, hic *corio* denso, flavescente, ac tenaci, quod *pleuriticum* vocant, utplurimum obtegitur. Facies in multis est rubra, subtumida, interdum fere livida; sed in pluribus pallida et collapsa observatur. Sudor non raro multus, viscidusque ad faciem, jugulum, ac pectus exprimitur, inutilis; caetera copor.s intense calent et siccescunt, lingua aridissima, cum siti intensa, ac laboriosa deglutitione. Aerem exspiratum *calidiorem* hic esse, vix non omnes asseruerunt; sed in plurimis, hoc ad signum attenti, non invenimus idem, plurimusque ex ipsius Medici manu nunc frigida, nunc calida, et ex celeritate, qua aer respirando renovatur, errori locus est. Omnes vero, qui hoc morbo decumbunt, dum sermocinantur, bre-

via,

via, et anhelationibus intersecta verba proferunt. Utplurimum quidem in latus, quo dolent, facilius decumbunt; sed frequenter satis contrarium, ex rationibus non semper claris, contingit. Alvus interea, nisi liquida ac copiosa, in multis est obstructa; urinae utplurimum jumentosae; ac singulorum symptomatum manifesta ad noctem, cum pervigiliis, aut deliriis, exacerbatio.

Per asperrimam vero tussim non modo vomitus biliosus in multis succedit, sed et maximus non raro signorum gastricorum apparatus sub violento morbi progressu observatur; quin tamen istorum aliud, quam in ventriculi cum inflammato viscere consensu, fundamentum existat. Hinc toties, hac a larva seducti, lethale aegrotantibus emeticum praescripsere Medici, totiesque prudentiori sub cura, per solas venaesectiones haec symptomata non minus, quam frequens in peripneumoniis diarrhoea, dissipantur. Maximam in lethalibus peripneumoniis vasorum abdominalium, hepatis imprimis, repletionem frequenter deteximus; ut ex quacunque in hoc ipsum facta incisione, copio-

sus

sus mox sanguis proflueret, ac mesenterium, ac intestina, vasa undique cruore distenta exhiberent: ex qua locali abdominis plethora, quamplurima ad ventriculum ac intestina hoc in morbo abunde explicantur symptomata.

Sed magnus interdum hypochondriorum tumor, dolensque tensio observatur, nec non gravis aliquando, sub quavis fortiori inspiratione, abdominis dolor, exspirando moderatus, nobis comparuit: quem iterum tum ex hac ipsa vasorum repletione, tum vero ex inflammati pulmonis cum diaphragmate cohaesione, hujusque in abdomen repetito descensu, sectionibus cadaverum reperimus illustratum. Non raro ad diaphragmatis arcum, cui hepar subjicitur, inferior dextri pulmonis lobus cum hoc septo connascitur, atque tum huic ipsi, tum vicino hepati inflammationem, doloremque communicat: sub qua, in suppurationem aliquando conversa, purulentam ex pectore materiam in abdominis cavum depluisse, ac purulentum istius hydropem constituisse, aliquoties deteximus (§. 249.).

In tantum vero tumorem inflammatus pulmo aliquando effertur, ut in eodem, thoracis

ca-

cavo vix non ampliori, costarum frequentius vestigia, formamque albescente ex flavo materia delineatam, ostenderimus: quod in dextro imprimis thorace, per hepatis, interdum praegrandis, et ad quartam, tertiamve, ex veris, costam apud multos in pectus ascendentis volumen adauctum non raro contingit. Hinc facilis est tensionis ad hypochondria, imprimis ad dextrum, multorumque symptomatum ad hepar, et ad ventriculum explicatio. Interim non tam perfecte semper dolor cum inflammati pulmonis loco respondet: ut non in alia longe parte illa, sub vita; in alia iste, post mortem, detegantur. In sinistro adeo thorace dolorem, in dextro vero pulmonem inflammatum fuisse, compertum habetur. Discissa pulmonis inflammati substantia, copiosam in cellularem hujus visceris tunicam crassioris ac subsanguineae lymphae transudationem ostendit: qua cocti fere hepatis duritiem parenchyma pulmonum adquirit, et ex spongiosa, aerique pervia substantia, compressis ac obliteratis fere bronchiis, in ponderosum, solidumque corpus convertitur. Frequentior nobis, ex copiosis certe

ca-

cadaveribus, posterioris ac lateralis pulmonum portionis inflammatio comparuit; cum anterior, ac sub sterno posita eorundem compages, ab incendio libera, vix non sola pro respirationis ac circulationis sufficere debuerit opere, ac ponderis hic loci utplurimum prementis non minus, quam praedilecti in dorsum decubitus, docuerit originem. Ipsorum interim bronchiorum inflammationem vix non in omnibus, quibus pulmo sic laboraverat, deteximus; plurimumque spumosi, vel sanguinei, ac purulenti humoris, qualis sub morbo per tussim ejiciebatur, continebant ubique. Caeterum in sinistro non frequentius, quam in dextro pulmone inflammationem contigisse, nec ex una, quam ex altera pericula majora fuisse, nobis visum est. Frequentius forte superiores pulmonum lobos inflammatos deteximus: cum tamen dolor vel sub clavicula, vel post scapulas sat raro afflixisset. Singulos non modo pulmonum lobos inter se ipsos, sed et cum pericardio, cumque universa pluerae extensione, lymphae coagulabilis ope, concretos saepissime, et non raro pulmonem totum pseudomembrana inclusum,

cum

cum aliis, deteximus; ac aliquoties in novissima ac tremula fere adhucdum membrana, innumera, quinque vel sex dierum spatio generata vascula Auditoribus, quod iterum alii ante nos jam fecerant, ostendimus. Hunc saccum inter ac pulmonem, non raro plurimum purulentae colligitur materiae: quae primo quidem intuitu abscessum pulmonis amplissimum mentitur; sed attentius ab hoc ipso abstersa, visceris superficiem intactam prorsus ostendit. Sed cum densissima sic lympha in pulmonum parenchymate, ac circa haec organa colligitur; in plurimis certe peripneumonia defunctorum thoracibus, serosi, ac nunc purulenta materia, nunc sanguine commixti liquoris quantitatem conspicuam, interdum ad octo, vel decem librarum pondus ascendentem, invenimus: quae extravasati copia liquidi non semper quidem cum praesenti inflammationis vestigio correspondit, ac ob citam haec in loca depositionem, in viventibus *hydropis acuti* (§. 131.), seu *inflammatorii* nobis speciem obtulit: sub qua, inflammationis symptomata quamplurimum quidem imminuta; compressionis vero ac suffo-

ca-

cationis repentinae effectus lethales, praeeunte utplurimum brachii ejusdem lateris torpore, aut hujus, ac dorsalis regionis oedemate, comparuerunt.

Atqui ex his singulis, symptomatum hoc in morbo ad pectus urgentium natura, ac singularis anxietas, cordisque vibratio intelligitur satis. Nec tamen desunt et alia truculentae affectionis phoenomena, quae ex insigni circulationis impedimento, ac sanguinis ad caput collectione, tum ex affecto nervorum systemate non obscure derivantur: summus nempe capitis dolor, oculorum splendor, rubor, prominentia; linguae tumor, deliria, vel coma somnolentum ac stupor: quae singula, ingravescente in dies ac in aliam, aliamque thoracis partem converso morbo, pedetentim accedunt; donec, sub pejori rerum statu, ad septimum circiter, vel circa nonum, undecimumque diem, aliquando citius, aut tardius, fatalis in thorace stertor, faucium inflammatio cum voce extincta, extremitatum frigus, pulsusque inaequales, intermittentes, exiles, ac sudores glutinosi, viscidi, frigidique, vicinam mortem praesagiant.

Atque haec fere funestioris morbi symptomata concernunt. Alias vero, vel ab ipsa natura felix per nares excitatur haemorrhagia; vel sub recta morbi curatione, sputorum puriformium, ac cum sanguinis striis remixtorum augetur copia, et expectorandi facilitas: a qua dyspnoëae ac doloris imminuuntur incommoda, et febris ipsius moderatur impetus. Minime tamen rarum est, per sputa morbum nequaquam solvi; ac in utroque casu, versus septimum, nonum, undecimum, decimumquartum, aut alium, certe sine pejori rerum omine, his intermedio morbi die, sudor profusus, aequalis, ac vaporosus per universum corpus emanat; ac simul urinae copiosum, leve, ac puriforme sedimentum deponunt. Interdum, sine sputis iterum, per urinas, sedimento quidem destitutas, sed copiosissimas, ac ad duodecim, pluresque libras in die emissas, peripneumoniam, imprimis rheumaticam, dissipari observavimus.

Quamvis autem enarrata hucusque symptomata, pulmonis inflammationem frequentissime, vel ex parte, vel omnia comitentur: est tamen, ubi et in thoracis cavo *occulta* viscerum

rum *inflammatio* latuit, cui signa, cum viveret aegrotans, defuere quidem; sed ubi dira inflammatio, vel facta jam pulmonis suppuratio, post mortem demum in conspectum venerunt. Eadem in pluribus accidisse *vaccis* observavimus: quas, cum epidemica, summeque lethalis has bestias prosequeretur peripneumonia, vel cum saniores apparerent, experimenti causa mactatas, cum duro ac inflammato pulmone secuimus. Saepius interim Medicorum potius, quam signorum deficientium culpa, peripneumoniae praetervidentur, ut, sub catarrhalis imagine febris, latens in pulmonibus phlogosis in funestas hoc visceris suppurationes in non paucis aegrotantibus conjecerit.

§. 187. Musculorum pectoralium, intercostalium, ac membranae thoracem ambientis, dividentis, phlogosin ac dolorem, sub inspiratione profunda auctum, cum febre ac levi dyspnoea, *pleuritidem* vocamus (§. 184.). Morbus hic a pulmonum inflammatione distinctus, ac, nisi cum hac ipsa complicetur (quo in casu, vix unquam determinando, *pleuroperipneu*-

 mo-

moniae nomen assumit), thoracici utplurimum rheumatismi imaginem refert. Ipsam quidem pleuram tum alii, tum nos ipsi (§. 183.) inflammatione in cadaveribus ostendimus correptam: ac licet talia sine ullo ad pectus dolore pungente aliquando nobis obvenerint; hoc tamen non impedit, quin sensibilem utplurimum, dum inflammatur, *pleurae* agnoscamus naturam. Rarius interim hoc fieri, quam ut communissimi morbi, qualis pulmonum est inflammatio, reddere rationem queat, jam dictum est: sed cum id ipsum contingit, vel cum musculi thoracem investientes hoc modo afficiuntur, perpauca aut nulla etiam tussis eaque sicca, et brevis excitatur. Febris, nisi major, ac phlegmonosa hic adsit inflammatio, vix magna; pulsus interim interdum durus ac frequens; oppressio pectoris ac angustia, quam in peripneumonia, longe minor est; et respiratio, nisi profunda, vix difficilis observatur. In partem dolentem, quae et ab attactu offenditur, aegrotantes tamen facilius decumbunt; nec erectam adeo, quam in pulmonum morbo, positionem requirunt; quid quod, cum ad dorsi vertebras,

dor-

dorsalis ut vocant *pleuritis* urgeat, in erecto corpus situ tenere sine majori ad spinam dolore non possint. Urinam *sanguineam*, quam hac in pleuritidis specie animadversam legimus, conspeximus nunquam; atque renum magis, quam thoracis tunc subfuisse suspicamur inflammationem. Volubilis est a parte ad partem haec morbi species, atque illis imprimis observatur propria, qui rheumaticis, arthriticis, aut scorbuticis demum affectibus, prae aliis subjiciuntur. Utplurimum per sudores leves, tempore sat brevi, terminatur hic morbus; interdum vero chronicus fere per multos annos divexat; alias vero inter musculos, qui costis interseruntur, abscessum, neglectus, ac costarum subinde cariem inducere visus est. Inter pleuram ipsam, atque intercostiales musculos purulenta materies visa est saccum excitasse praegrandem, ac in thoracis cavum prominentem: unde pulmonum compressio, dyspnoea, facilisque in illud ipsum depletio intelligitur. Interdum sub sterno, vel ad mediastinum facta inflammatio, suppuratio, similes, nisi vehementiores, effectus producit.

§. 158. *Peripneumonia notha*, fortior nobis *bronchiorum catarrhus* est: quo, in pituitosis, obesis, senibus, cachecticis, laxisque hominibus, frigida et humida sub tempestate, ab accedente membranae mucosae hos canales investientis irritatione, copiosior tenaxque pituita celeriori passu secreta, bronchiorum fines opplendo, suffocationem sat cito minitatur; quin ob dolorem, aut ob primariam inflammationem spiritus praecludatur. Febris etenim, si ulla, parva hic est, et ex aliis magis, quam ex pulsu, ac calore internoscitur. Docent vero illam peracutus capitis, sub tussi auctus, dolor, vertigines, lassitudo, urinae turbidae, ac celerior morbi sub fine progressus: sub quo et ipsae interdum arteriae, alias naturalibus vix non aequales, celeriores, nunc inaequales, ac debiles, cum anxietate praecordiorum, et pectoris magna oppressione, comparent. Sitis interea perpauca est, ac potus per vomitum regurgitatio frequens. Viscidissima in pulmone materies sub tussi, quae nunc impetuosa, nunc pauca est, stertorem excitat; ac antequam de periculo, in morbo, lentiori ac fallaci nonnunquam passu

in-

incedente, adstantibus constet, fatalis non raro, praecipitis interdum affectionis, exitus, non sine accedente, ut videtur, peripneumoniae verae symptomate, observatur.

§. 189. Quemadmodum de cynanche (§. 176.) aliisque inflammationibus dictum est, sordes in primis viis collectas, earundem non raro fomitem offerre; sic et thoracis non modo pungentes dolores, sed quaevis peripneumoniae symptomata hoc ex fonte impura frequenter, ac interdum sub epidemico influxu, propullulant. Facilis quidem hoc in judicio error subrepit (§. 186.), ac frequentius certe inflammationis cum gastrico apparatu complicatio hic occurrit, quam quod ex solis in abdomine saburris ad tam insignem pectus consensum provocetur; interim nec hoc ipsum aliquando deest; atque tussis, dyspnoea, anxietas, dolorque pectoris cum febre conjuncta, non aliam subinde, nisi abdominalem, et ex bile, saburra, vermibusque corruptis, agnoscunt originem. Ex solis interdum flatibus, apud hypochondriacos, hystericas, per spasmum intesti-

nis incarceratos, acutissimus ad costas, scapulasve dolor, ac frequens a vermibus vel tussis, vel pungens in pectore sensatio excitatur. Plures epidemiae tum aliis, tum nobis ipsis occurrerunt, in quibus manifesta quidem inflammati pulmonis signa, sed constans insimul gastricorum symptomatum series, urgebant; ac in quibus lautior sanguinis ac repetita saepius detractio, insignes aegrotantibus noxas; — porrecta vero, post unam, alteramve cruoris emissionem, tum emetica, tum purgantia, salutem citissime attulerunt. Male quidem ex *flavo* aut viridescente sputorum colore, mox ad biliosam peripneumoniae concluditur naturam; nec omne, quod flavum est, mox de bile testari dicatur! Sed cum, sub anni genio gastricis imprimis affectionibus favente, ac sub constanti satis apparatu signorum, quae gastricam comitari febrem pernoscimus (§. 100.), nec non sub frequentiori observatione, aegrotantibus diversis tum vomitum spontaneum, tum diarrhoeam biliosam sub simili rerum conditione conduxisse, peripneumoniae occurrunt: tunc certe de *consensuali* ac *symptomatica* earundem

ori-

origine dubium superesse non potest; ac repetitae in multis venaesectionis effectus hoc judicium fatali nimis argumento comprobabunt.

§. 190. Peripneumonias quandoque febris *nervosa* (§. 80.) comitatur, atque malignam earundem naturam, tum subjecti ipsius, et causae specialis, tum epidemici imprimis characteris culpa, constituit. Tanta vero subinde hujus morbi apparuit atrocitas, ut vel ipsam *pestem* lethalitate aequaverit; nec raro, cum minor quidem epidemiae furor esse videretur, magnam nihilominus in provinciis stragem edere consuevit. Incipit vero haec labes cum extrema virium prostratione, facie pallida, tristi; morositate, timore, aliisque nervosae febris tum *versatilis* (§. 87.), tum *stupidae* (§. 88.) symptomatibus. Horror, cum calore intermixtus, praecedit: hunc sequitur magna respirandi difficultas, oppressio pectoris, et angustia cum tussi frequenti, laboriosa, ac vel sicca; vel pauca, serosa, tenuia, sanguinolenta, vel saniosa sputa efferente. Pulsus interea vel naturalibus vix frequentiores, vel celeres,

par-

parvi, inaequales, ac valde mutabiles observantur. Erectos quidem sedere, extrema jubet respirandi impotentia; sed vires desunt, facilisque sub hac positione lipothymia succedit. Atrox simul capitis, ad occiput imprimis, dolor urget; ac sub magna vertigine, delirium tacitum, aut ferox frequenter huic ipsi adjungitur. Sed, jam ante febris accessum, vel repente cum illa, maximus non raro ipsum thoracem, pungensque admodum, vix attactum ferens, animamque fere supprimens dolor, cum vomitu bilioso, ac herbaceo, adoritur; ac perpetuae vigiliae, aut sopores comatosi, linguae siccitas, ariditas, tremoresque ac subsultus tendinum, singultus, urinae turbidae, aut aquosae, aut subnigrae, sanguinolentae, lixiviosae, furfuraceae; vel sudores glutinosi, copiosi, cum petechiis lividis, subnigris; aut miliaris eruptio; aut demum haemorrhagiae per nares, alvum, aliasque vias copiosae, atque aegrotantibus funestae observantur. Interdum dolor fugax aegrotantem quidem deserere videtur, nec tanta respirationis difficultas urget; sed ingens sitis, lipothymiae, aphthae, cavum oris exeden-

dentes, eundem circumdant. Emissus hoc in morbo sanguis, cohaerentia utplurimum destituitur; ac dissolutus, in crassamentum nequaquam coit. Vidimus tamen et hoc in morbo corium durum, sed sanguinolentum, obtegisse cruorem. Sub funesti morbi fine tum stertor lethalis, tum lethargicus fere sopor, ac interdum convulsio, cum extremitatum frigore, pulsuque exilissimo, scenam claudunt: in aliis, cum gastrica simul saburra ad abdomen lat: erit, diarrhoea moderata symptomata infringit; aut abscessus in exterioribus felices comparent; aut circa labia quamplurima ulcuscula, vel ad cutem exanthema miliare, cum sudore multo, ac olido, meliori sub omine, efflorescunt. Cadaver hoc a morbo apertum nobis obtulit pulmonem ad posteriora turgidum, ac sanguine infarctum, sed non durum; nec, ut in vera peripneumonia, gravem, aut sero, aut coagulabili lympha circumseptum.

§. 191. Nisi experientia doceret, peripneumoniam *intermittentium* interdum febrium subjugari familiae (§. 185.), crederetur a nemine.

me. Tantum vero istius in quoscunque morbos dominium exercetur (§. 22.): ut et acutissimum, de quo sermo est, pulmonum morbum, in partes suas rapuisse, tum aliis, tum nobis ipsis conspectum sit (§. 185.). Non quidem tam commune hoc esse noverimus: ut cuivis cum aliqua symptomatum remissione peripneumonico Peruvianum sine damno corticem porrigendum esse credamus; sed tamen frequentius peripneumonias graves, tertianae typum cum ordine observantes attenta observatione prosecuti sumus, et, paucioribus longe, quam sibi alias exegissent, praemissis venaesectionibus, cum laudato febrifugo, tum cito, tum constanter curavimus. Sub ipso quidem insultu morbi, dyspnoea gravis, tussis cum dolore thoracis, pungente, ac sputis sanguine commixtis, febrisque acuta cum pulsu duro ac pleno, comparent: sed accedente post sat longum calorem sudore, potissima, quae ad pectus urgebant, symptomata fugantur; ac sequitur minor pulsuum, plenorum licet, frequentia, calorque cutis moderatur. Saepius nunc urinae lateritium deponunt sedimentum, ac sat evidenti aegro-

tans

tans fruitur quiete; donec eodem fere, quo prior invaserat, tempore, nova morbi exacerbatio, cum graviori pectoris insultu, inopinato superaccedat; eodem, quo dictum est, modo, per sudorem terminanda. Interdum tertianae duplicis aut amphemerinae species, manifestiorem alias remissionem obscurat; sed tamen haec ipsa, cum nova accessione comparata, insigniorem mox, quam in communi peripneumonia solet, a tam miti rerum statu, in pejus mutationem sat clare ostendit; majorque febrium intermittentium, eodem tempore observandarum, numerus, de periodico praesentis charactere vix dubium relinquit.

§. 192. Peripneumoniam excitare queunt tum causae inflammationum communes (§§. 118. 125.); tum vero praecipue illae, quae in organa respirationis evidentius agunt. Frequentissima certe ex omnibus est frigidioris aurae sub aestu majori, aut post longos sermones, post cantus, aut tubarum tractationem, post luctam, nixum, cursum, inspiratio, vel potus gelidi hoc sub statu ingurgitatio avida.

Hinc

Hinc non modo sub fortiori frigore ac septentrionali vento peripneumoniae copiosius occurrunt; sed media quoque aestate ab incauto sub sudoribus potu frigidiori, vel ingesta glacie, hoc morbi genus non raro observatur. Ipsa transpirationis subitanea suppressio frequentius forte pulmones, quam alias partes inflammat. Sed et quaevis externa pectoris laesio, costarum fractura, contusio, vulnus, tum pleuritidem, tum ipsam interdum peripneumoniam excitare potest. Huc et corpus peregrinum pulmonibus illapsum, irritansque vapor hoc viscere attractus subinde pertinebit. Rheumaticum vero imprimis, variolosum, morbillosum, erysipelatosum, scabiosum, ulcerosum acre, nec non aliud quodcunque, vel metastasis ad pulmonem, vel thoracem deposita, utrunque morbum frequenter progenerant: quae causae omnes fortius agunt in subjecta, quae vel ob osseam compagem, vel ob hepar, aut lienem praegrandia, angusto thorace exstructa, vel jam pridem pectoris morbis, catarrhis frequentibus, aut et peripneumonia affecta erant; vel quae speciali ad pulmones plethora, aut ex

sup-

suppressa aria, laborant; aut demum quae tuberculis refertum hoc viscus ferunt. Non infrequens cynanchis, trachealis imprimis, ad pulmones descensus est; frequentior vero in puerperali febre (§. 217.) inflammatio ex abdomine in pulmones dispergitur ipsos. Has vero causas omnes superat incognita atmosphaerae dispositio: sub qua, sine manifesta semper frigoris ratione, quamplurimi pulmones inflammari observantur. Qui fortiori ac robusta fibra donati sunt, illi frequentius, quam debiles; — adulti magis, quam infantes hoc a morbo invaduntur.

Ad *peripneumoniam notham* laxus pulmonum habitus, et quaecunque causa pulmonem stimulans, illa, quae inflammationi producendae par sit, forte minor, contribuere videtur.

Gastricae peripneumoniae causa vel ex ipso morbi nomine jam patet: sed quid *malignam* generet, id quod in genere de *nervosis febribus* jam fassi sumus, quam maxime ignoramus. Cachecticorum quidem, ac illorum, qui post longa et maritima itinera scorbuto laborant, in quoscunque graviores morborum exitus, dum fe-

febris accedit, dispositionem pernoscimus bene: sed quid epidemicam pectoris luem, eamque vel ipsi interdum pesti vicinam, producat; hoc inter multa, quae nos latent, unum est.

§. 193. Vel ex ipsa jam morbi descriptione, viscerisque affecti conditione, peripneumoniae pericula abunde nimis patent. Cum minori discrimine *Pleuritis*, si ad solum thoracem limitetur, incedere consuevit. Utriusque pulmonis inflammatio fortior inevitabilem vix non mortem inducit. Quaecunque vero mutationes in illis contingunt, eae, in vera saltem peripneumonia, evidentiorem fere, quam quivis alter morbus, ordinem, ac tempora minus incerta observant. Febris vero, quae hos morbos comitatur, natura et in istis quamplurimum decidit. Quo major interim spirandi difficultas, quo celerior, breviorque respiratio, quo magis exspirando in gutture gemunt; quo inflata magis, ac livida, quo pallidior facies; quo siccior tussis, aut quo viridiora sputa sunt; quo major stupor, aut delirium quo intensius est;
su-

sudor quo glutinosior ac copiosus magis ad frontem, jugulum, ac pectus exprimitur; quo magis inquieti et anxii jactantur in lecto; quo fortior cordis vibratio observatur, et quo magis aegroti in se ipsos concidunt: eo major interitus timor premit. Stertor in pectore, sub morbi fine contingens, vix non ubique vicinam mortem praenunciat. Torpor brachii, cum manus ejusdem oedemate, graviorique dyspnoea, sub febre quamvis minori, lethalem in pectoris cavum effusionem significat.

Praeter communes inflammationum exitus (§. 126.), funestissimum, propriumque peripneumonia per suffocationem habet terminum. De gangraena pulmonum rarissimis, quae ipsimet nos vidimus, exemplis nobis constat. In pulmonis cum pleura simul inflammata concretione, hujus quidem cum illo communicatam conspeximus gangraenam. Est tamen interdum quasi paralyticus pulmonum infarctorum status: sub quo, licet conclamato, dolor tamen omnis cessat, respiratio minus impedita videtur; ac pulsus aut revera plenior ac mollis, aut frequentissimus ac exilis

cum frigore manuum, apparet. Pluries hoc in casu gratulantes affinibus Medicos, experientia non aliter edoctos, et post non multas horas funus deplorandum fuisse novimus. Cum sputis quidem peripneumoniae non paucae solvi observantur: sed majorem certe aegrotantium numerum, sine conspicua ex pulmonibus evacuatione, ac per solos sudores, cum urina purulentum et album sedimentum habente, judicatum esse novimus; atque multis sputa successisse ob cessantem in pulmonibus tensionem, non vero salutem per sputa rediisse, certi sumus. Quae nempe in pulmonum parenchymate tenax et coagulabilis post mortem observatur materia, illa inflammationis magis effectus, quam causa existit; ac licet cita illius in aegrotantibus rejectio respirationem sublevare observetur, ex erronea tamen opinione, ac si omnis in hac sputorum excretione, vel in expectorantium usu, curationis cardo versaretur, plurimorum hoc in morbo interitum derivamus. Quaecunque inflammationis impetum infringunt, ea tum extravasatae in pulmonum cellulas coagulabilis serosaeque

ma-

materiae per lymphatica vasa resorptionem, — tum ejusdem, in bronchiis stagnantis, ejectionem secundant: atque sic optimum in veris pulmonum inflammationibus *expectorans* remedium *venaesectio* prudenter administrata habenda est. Hinc tanta ex haemorrhagia narium, vel alia, in morbi hujus principiis beneficia sunt. Per diarrhoeam, quae tam saepe symptomatica hic est, vix alia, quam quae cum gastricis saburris incedit, peripneumonia, vel pleuritis solvitur. Exanthemata, pustulaeque urentes ad superficiem corporis depositae, maxime vero erysipelas cum constantia ad cutem comparens, peripneumonias, imprimis malignas, interdum dissiparunt.

Paucos in peripneumonicis abscessus nos quidem conspeximus criticos. Ad aures tamen tum illi, tum sola interdum surditas, meliori comparuere indicio. In febrem intermittentem terminari hunc morbum, minus forte, quam in hac ipsa consistere, commune est. Punctorium ad latera thoracis dolorem disparere, ac ad scapulam, vel claviculas transferri, nisi minor hic sit, et respirandi simul difficultas decre-

scat, laetiorem ideo prognosin nequaquam constituit. Frequens jam plurimum mitigati morbi recidiva, praecedenti utplurimum gravior morbus, occurrit: quem interim, sub eadem, qua ille disparuit, cura persaepe sanavimus. Frequenter pulmonum cum pleura morbosa post peripneumonias adhaesio remanet; atque cum dyspnoea subinde, hoc ex vitio non ubique derivanda, peripneumonias sequatur: haec ipsa non raro vel ex ipso bronchiorum polyposo, sub arbusculorum forma per tussim interdum rejecto, infarctu; vel ex cellularum pulmonalium oppletione, et callosa quasi induratione, derivanda est. *Tuberculorum* in pulmonibus progenies chronicam magis, quam inflammatoriam originem agnoscit.

§. 194. Pulmonum, et thoracis inflammationes, per *suppurationem* interdum terminantur. Nec tamen credendum ideo est, *verum* tam saepe *abscessum* in illis, quam sectionum historiae tradiderunt, detectum fuisse; sed multis, puriformis illa, sub fortiori visceris inflammatione inter pulmonum lobos, aut hos inter ac pleu-

pleuram collecta materies, licet nulla substantiae subfuisset erosio, pro *abscessu* imposuit (§. 128.). Ex hoc forsitan errore, magni quondam Viri, alter ille, ac si post quartum fere peripneumoniae fortioris diem solutio morbi ob incipientem jam pulmonum suppurationem exspectari vix posset, funestus in arte propullulavit error. Saepissime certe, vel in violentiori peripneumonia, et undecimo, et decimo quarto morbi die, nobis praesentem adhuc inflammationem venaesectionibus omnem abigere licuit. nec dies est, quo has ipsas, cum indicari viderentur, cum fructu non adhibuerimus. Est interim, ubi sat cito in suppurationem inflammatio ruit; ac plures quidem, nec ab anteriori facile determinandae, conditiones hunc ad exitum disponere magis videntur. Atqui tunc varia nobis tum futurum, tum factum jam abscessum sat frequenter, licet non ubique, signa indicant, quae alibi (§. 128.) ex parte descripta habentur. In hoc quidem affectu, si fortior partis inflammatio, et tussis sicca, et dyspnoea venaesectionibus longo non tempore cedat; vel si cachectica ae-

grotantis constitutio blandiorem solutionis viam inire recuset; si tandem dolor quidem remittat, sed spirationis angustiae febrisque sine sputis, aut sine puriformi in urinis sedimento, lentae in modum, imprimis a pastu, et a motu auctae, continuent; si horror levis cutem meridianis horis perstringat; si inutilis sudor tum caput, tum pectus inundet; si fortis interdum pungensque dolor pectus quasi transfigat: tunc de incepto jam suppurationis opere timendum est; licet et sub his rerum circumstantiis, imprimis sub rheumatico morbi principio, incussum nobis ab imminenti pulmonis abscessu metum, felici solutione non semel ablatum esse recordemur.

Jam factam hoc in viscere, aut ad thoracem, suppurationem docent tum signorum vix adductorum continuatio; tum frequentior pulsus, et vespertina febriculae exacerbatio, horripilatio, genarum rubor, calorque ad volas manuum urens, respiratio frequens ac difficilis, oedema pedum: quae singula post matutinos sudores remittunt; tum magna corporis sub majori ciborum appetitu, macies, continua si-

tis,

tis, ac certa, ad locum saepe, quo dolor pridem vexaverat, gravitas, aut in illum, aut super alium decumbendi difficultas.

§. 195. Sub his igitur rerum conditionibus aut pus verum, aut sanies, aut foetidus ichor, in proprio cavo per substantiae pulmonalis consumptionem nato, vel in abscessu, cui *vomicae* nomen tribuitur, delitescit; et nunc minor, nunc major, vario pulmonum, pleurae loco inhaeret. Pro varia vomicae amplitudine, ac pro vario febris, sub qua nascitur, gradu, lentior aut citior ejusdem maturatio contingit; ac pro diverso ejusdem situ, pro partium abhinc compressarum numero ac dignitate, symptomata diversa nascuntur. Rumpitur autem maturitatem adepta vomica vel in bronchia, quorum rami ab initio clausi, dein vero inaequales ac laceri cum sacco purulento communicant; vel in pulmonum substantiam cellularem, inflammatione minus contractam; vel in cavum thoracis, quod interdum quasi vacuum, interdum vero per novam, ac sub morbo ipso generatam, cellulosam repletum est;

vel in partes, cum quibus sub inflammatione pulmones concreverant; vel denique in bronchia et in dicta vix loca simul. Si in cavum bronchiorum rumpatur abscessus: tunc vel parva, ac per tracheam facile expellenda copia; — vel majori, quam quae ejici queat, purulenta materia prorumpit: quo in ultimo casu, anxietas magna, vertigo, tremor, lipothymia, suffocationis metus, catarrhus suffocativus, suffocatio ipsa contingunt. Si in cellulosam pulmonis purulenta effundatur materia: tunc, praeter auctam mox respirandi difficultatem, sequentur novae quasi ad pulmones inflammationis symptomata. Si ad cavum thoracis puris evacuatio contingat: tunc, nisi cellulosa repletum sit illud, *empyematis* producentur symptomata. Si vero in partes cum vomica concretas viam sibi praeparet materia: tunc mox ad pleuram haerens, abscessum istius inter costas referre videbitur; mox in pericardii cavum depleta, hydropis in eodem symptomata producet; mox per diaphragma ad hepar, lienem, ad cavum abdominis sibi viam aperiet; mox vero ad mediastini anterius, posterius

rius cavum penetrans, propria cujvis loco phoenomena excitabit. Rarissimum est, purulentam ex vomica materiam resorptam vel ad aliam partem deponi, vel copiosa, ac purulenta urina excerni.

§. 196. Puris autem inter pulmonem ac pleuram in cavo thoracis collectio vel in hoc ipso fluctuans, vel in cellulari tela pulmonem inter ac pleuram morbose subtensa, inaequaliter diffusa, *empyema* vocatur: cujus, post praegressa inflammationis, ac vomicae signa, praesentiam, in primo casu, ex novae quasi inflammationis symptomatibus, ac rupturae perceptione, mox majorem pulmoni libertatem concessuris; ex tussi post breve iterum intervallum recrudescente; ex dyspnoea sub decubitu in partem sanam adaucta; ex fluctuationis interdum, cum in aliam partem corpus revolvitur, sensu; ex mutato ac pleniori subinde concussi pectoris sonitu, ex oedemate denique ad musculos dorsi, aut quadratum lumborum apparente, ac febris lentae phoenomenis, auguramur. Nec facilis pulmonalis vomicae cum pleu-

ra concretio, quominus purulenta ex illa materies in ipsum thoracis cavum evacuetur, impedit: vel enim profundius in pulmone latens vomica cum pleura forte, inflammata, non simul concrescit; vel haec ipsa, inflammatione quamplurimum libera, cum pulmone nequaquam connectitur; vel apex modo vomicae thoraci agglutinatur, et ex laterali illius ruptura pus libere in cavum pectoris prorumpit: quae tamen singula ita sunt constituta, ut in thoracis paracentesi quam maxima semper, ne adhaerens pleurae pulmo laedatur, cautela adhibenda sit. Ubi major puris quantitas thoracis in cavo accumulatur: tunc pondere suo diaphragma, sub erecto corporis situ, versus abdomen propellens, hypochondrii non modo tumorem efficere, sed et costas in majorem hac in parte arcum elevare, vel ascitem aliquando mentiri potest. Sub sterno effusus humor purulentus, hoc ipsum aliquando aggressus est, cariemque hoc in osse produxit. Ad pleuram abscessu stagnans ichor, quem parvus mollisque inter costas tumor, cutisque nonnunquam oedema prodit, similia patrasse, et nobis experien-

rientia compertum est. Saepius vero, cum pus thorace contentum vel totam istius capacitatem replet, vel spissiorem obtinuit naturam, vel cellulosa susceptum haeret, tunc plurimae empyematis diagnosin difficultates premunt.

§. 197. Singula haec mala (§§. 193. 194. 195.) funestum saepius peripneumoniae in pulmonalem phthisin exitum determinant. Ipsa quidem pulmonis vomica in bronchiorum cava depleta, sub debito aegrotantis regimine, curationem nonnunquam admittit; vel per longos in aliis annos, ob callosam sacci naturam; vicinam visceris substantiam diutius intactam relinquit; sed frequens certe vomicarum in foedum pulmonis ulcus conversio est: quam tandem infelix non minus, quam suppurata pulmonum tubercula, insequitur tabes.

§. 198. Praeter communes curandae inflammationis regulas (§. 133.) in tam exitiali facile morbo cum possibili celeritate administrandas, varia, quae pulmones ipsos respiciunt, subsidia in usum mox trahenda veniunt.

In

In vera igitur pulmonum inflammatione, sanguis illico, et ex amplo vulnere, brevibusque satis, ne prioris venaesectionis ante novam elidantur effectus, intervallis liberaliter mittendus est. Parum interest, quo demum ex brachio cruor mittatur; dummodo hic ipse cum impetu, sat multus, non tamen ad lipothymiam usque, prosiliat: quod ex venarum pedis sectione, minus hic proficua, difficulter obtinetur. Venaesectionum numerus, sanguinisque detrahendi quantitas violentiae morbi, epidemiae naturae, tempori, quo institui illae coeperunt, temperamento, aetati, sexui, viribus, ac demum ipsi hujus auxilii effectui, correspondeant oportet. Paucae sub ipso morbi principio institutae venaesectiones non raro morbum promptissime divertunt: sed, plurimum jam infarcto pulmone, nisi plurimus sanguis audacter mittatur, certe vel mortis, vel non fere minus lethalis suppurationis exitus, pericula instant. Dyspnoeae, anhelationis, angustiae, dolorisque; — non pulsus, hic potissimum habenda est ratio. Saepe in morbi istius augmento, sub pulsu minori ac contracto, sub

facie

facie pallida, extremitatibus fere frigidis, ac apparente summa aegrotantis debilitate, magis quam sub contrariis rerum conditionibus, repetita celerique venaesectione indigemus; saepe cum pulsu duro ac pleno, dolore ac respirandi difficultate dispulsis, venam non ultro aperimus. Nec sola doloris cessatio nos, ut a venaesectione abstineamus, si dyspnoea continuet, inducit. Similia et de animi deliquiis, nisi *vera* debilitas subsit, sed ex incendio principiique vitalis obsidione proveniat, dicenda sunt; ac plures, qui *sedentes* sanguinem sine lipothymia non patiebantur educi, in *horizontali* corporis *situ*, quam volebamus, cruoris quantitatem animose fundebant. Sanguinis quidem conditio emissi, factam de morbo diagnosin aliquatenus confirmat: sed quaecunque coloris, firmitatis, ac crustae pleuriticae indicia sint; haec ipsa venaesectionis per alia jam satis indicatae necessitatem non imminuunt. Saepius primum hoc in morbo detractum cruorem nec fere coagulari quidem conspeximus, cum tertia vel quarta venaesectio tenacissimum super firmo densoque sanguine corium extenderet illi-

co;

co; neque hoc ipsum, licet densissimum, repetendae operationis sat firmum largitur argumentum. Saepe vero dolor febrisque a prima venaesectione augeri potius, quam imminui videntur: quae tamen a repetito frequentius auxilio subsidium majus habebunt. Frequens hoc in morbo pulsus, licet pleni, ac durioris, intermissio observatur: quae tamen ab ipsa sanguinis detractione, ex aliis signis indicata, disparet. Nec diarrhoea, quae sub inflammatoriis oboritur symptomatibus, a venaesectione, quae saepius et illi remedium constituit, absterreat. Eadem de vomitu bilioso, stomachique oppressione, si de vera peripneumonia satis constiterit, dicenda sunt. Sub ipso menstruorum, lochiorum fluxu, si gravis sic jusserit pulmonum inflammatio, aperienda vena est; pluresque ferentes utero mulieres non aliter, ac saepius cum integra foetus conservatione, tractavimus. Serius vero hoc in morbo, ac undecimo etiam die, tardiusque ad venaesectiones frequentes interdum, ac sine ulla dierum, quos criticos vocant, nisi verae nunc criseos signa comparerent, habita ratione, recurri-

rimus; plurimosque certe, quos jam suppuratos, vel morti vicinos esse dixerunt, sine ulla ad pectus labe felicissime restituimus.

Est interim et huic demum auxilio modus finisque ponendus: ne vel necessarias ad crisin salutarem, vel ad suppurationem, quam evitare amplius non datum est, vires petulanter dissipemus; vel aegrotantem in periculosum hydropem conjiciamus: qui tamen hic frequentius omissae, quam repetitae venaesectionis effectus est. Teneriores quidem pueri venaesectiones tam facile, quam adulti, non perferunt: sed et in illis, sub graviori morbo, sanguis, pro aetatis ratione, vel ex venis majoribus, vel hirudinum ope, mittendus est. Nec senes hoc a morbo correpti venaesectiones non facile perferunt; et octogenario nuper viro, per *novem* venaesectiones, periclitantem in graviori peripneumonia vitam, laeti conservavimus. Tantum vero abest, ut sanguinis hoc in morbo liberali detractione sputorum supprimatur, desiderata tantopere, ejectio; ut melius in eodem *expectorans* non habeatur, quam venaesectio, remedium, utque in solo inflammatio-

tionis moderamine, non in irritante vel antimoniali, vel scillitico, vel alio medicamento, tenacis lymphae in pectore pendeat resolutio. In ultimo peripneumoniae lethalis gradu, certe nec venaesectio juvat, nec quodvis aliud remedium juvat; ac cum hujus aut illius vituperio inermem tam infaustis rebus artem opponimus; interim audaces, saepe, non fortuna quidem, sed consilium juvat; nec raro, quod vix dictum est, sub frigidis jamjam extremitatibus, facie vix non cadaverica, pulsibusque minimis, impositis arteriae digitis, venam suffocanti aegroto cum felici rerum exitu aperuimus, et vitae sors unica ex cuspide haesit lanceolae.

Nec tamen omne semper in venaesectione positum est subsidium: sed et alia, quae contra inflammationes, febremque inflammatoriam laudavimus remedia (§§. 120. 133.), in auxilium hic trahenda sunt, nisi quod frigidus tum potus, tum aer hoc in morbo magis, quam in alio, evitandi sint. Optimum nobis tum pro medicamento, tum pro siti fallenda remedium, decoctum antiphlogisticum (N. XXV.) constituit. Per anum frequenter tum clyster emolliens (N.

XXVI.), tum antiphlogisticus (N. XXVII.) injiciendus est. Acidorum mineralium hac quidem in morborum specie non approbamus usum; vegetabilia, tepida diluta, tussim nec minime exasperant. Oleosa in peripneumoniis veris medicamenta non raro evidentem utilitatem habuere; mucilago interim Arabica, aut radicis salep decoctum, non minori efficacia pollent. Effrenem, nec tamen gastricam, diarrhoeam, nisi venaesectio refrenet, cum emulsione Arabica (N. XV.), ac interdum cum opio ipso compescimus.

Sub urgente lateris dolore et scarificationes, hirudines dolenti loco applicitae, praemissis generalibus sub initio morbi venaesectionibus, egregie nonnunquam, imprimis vero in ipsa *thoracis* inflammatione (§. 187.), conducunt, ac sub venaesectionis, ob virium decrementum, dubia quidquam indicatione, saepius illam supplent: qua tamen sub longiori quidquam operatione, a pectoris cavendum est refrigerio. Acutissimos vero sub initio morbi thoracis dolores fomentatio emolliens, linimentum volatile, — post fractos vero inflammationis majo-

ris impetus, vesicans dolenti loco, ut rubefaciens modo remedium, superimpositum, in casu imprimis rheumaticae affectionis, potenter moderantur; illudque et medio interdum pectori in peripneumoniis imponimus.

Sed et vapor aquae et aceti pulmonibus inflammatis frequentius in die admissus, eorundem spasmo egregie occurrit, atque tenacem bronchiorum lympham ad faciliorem ejectionem disponit.

Opium hoc in morbo non aliter, quam pacato inflammationis impetu, si vigiliae, tussisque sicca urgeant, vel si dolor magis in causa istius, quam inflammatio causa doloris extiterit, indicatur. Vix unquam hoc remedium in vera peripneumonia adhibendi oblata nobis visa est, veteribus licet non ignota, indicatio.

Post venaesectiones ac methodum antiphlogisticam hoc in morbo praemissa, refractae antimonialium, tartari emetici, vini antimoniati, kermes mineralis doses, cum haustu salino, transpirationem moderate augendo, et expectorationem secundando saluberrimo praescribuntur consilio. Sub ipso morbi principio

tum

tum ista, tum quaevis alia sic dicta expectorantia, insigniter nocent.

Si per nimias forte venaesectiones, aut alia, virium languor ac debilitas occurrat: tunc camphorae, salis volatilis portio, vel Polygalae Senekae decoctum (N. XXVIII.), vel solutio gummosa (N. XXIX.), ac vesicantia, potissimam laudem merentur.

Sub tenacis pituitae aut puris in pectore suffocationem minitante collectione, vomitorium ex vino imprimis antimoniali commendarunt. Nunquam vero haec ipsa sub peripneumonia vera praescribere nos quidem ausi sumus.

Peripneumoniae recidivam, in multis aegrotantibus obviam, iisdem quam primarium morbum, subsidiis pertractamus.

Qua via natura hoc in morbo crisin molitur, hac eandem secundare, Medentis est.

Latentem in pulmonibus abscessum tum recto febris moderamine, tum victu, et vaporibus ad promptam perducimus maturationem, ac ad bronchia materiae exitum, quoad possumus, invitamus. Interdum venaesectio, interdum excitantia, hoc opus promovent. E plu-

ram vomicae per corporis motum, concussionem, accelerare, nequaquam consulimus. Si tumor mollis ac fluctuans factam vel in pleura, vel in pulmone cum hac ipsa cohaerente, suppurationem ostendit: abscessus sine temporis mora aperiendus, longoque tempore sustinendus est. Empyematis, sat certo constantis, per thoracis paracentesin tentatur medela. Purulentam sub sterno materiem, ejusdem ossis in tempore suscepta terebratio evacuat. Factam vero vel in pulmonibus, vel alibi suppurationem, secundum regulas alibi exponendas, non magno, eheu! successu pertractamus.

Reliquos interdum a morbo ad thoracem dolores tum linimento volatili cum camphora, tum sanguisugis, aut vesicante emplastro, tum herbarum narcoticarum, cicutae, hyoscyami albi, in cataplasma cum lacte redactarum, opioque munitarum impositione, aggredimur. Interdum alvum paulo fortius purgans remedium, aut sarsaparillae decoctum cum vino antimoniato nuptum, conducunt.

§. 199. Pleuritidis (§. 187.) curam, pro-

ra-

ratione febris, causae ac vehementiae, ad casdem fere, ac de peripneumonia latae sunt, regulas instituimus. Minor interim, si haec ipsa desit, venaesectionum copiosarum, — major vero cucurbitularum, hirudinum, fomentationum, linimentorum emollientium, vesicantis, ad locum affectum applicandorum, necessitas est. Post praemissas venaesectiones, refractae antimonialium doses cum haustu salino, ac lenis transpiratio quam maxime conducunt. Abscessus ad musculos thoracis, aut ad pleuram, promptam puris ne ad cavum pectoris viam sibi paret, aut costarum substantiam erodat, cum cautela supra (§. 198.) indicata aperiendus est.

§. 200. In peripneumoniae, quam *notham* diximus (§. 188.), cura, venaesectioni rarissime locus est. Erit autem, si peripneumoniae verae accedat quodammodo morbus, ac vires aegrotantis sub ipso satis adhuc constent aegritudinis initio: qua tamen sub rerum conditione cautissime procedendum, nec facile cruor, nisi pulsus a priori ejusdem emissione pleniores

insurgant, ulterius detrahendus est. Hoc subsidio vel praestito, vel omisso, aut cucurbitulis ad dorsum in auxilium vocatis, emeticum saepius a stertente in pectore pituita indicatur: quo pulmones a stagnante in bronchiis materia promptissime liberantur. Antimonialia deinde in refractis dosibus cum haustu salino ac infuso sambuci porrecta, novumque, si tale indicari videatur, emeticum, nec non, concessa per diem quiete, purgans alvum remedium indicantur. Serum lactis cum sinapis semine coctum, cum melle edulcoratum, tepideque haustum, propotu inserviet. Vesicans quoque emplastrum inter scapulas, vel medio pectore ponendum est. Gummi ammoniacum oxymele scillitico solutum, et cum infuso sambuci porrectum, tum alvum solvere, tum pituitae tenacis ex bronchiis expulsionem promovere solet: Nec minus vapor ex tepida, cum aceto remixta, si aegrotantis conditio permittat, frequenter ad pulmones ducendus est.

§. 201. Peripneumoniam, ac pleuritidem *consensualem* (§. 189.), si cum inflammatione; quod fieri amat, complicata incedat: venaese-

ctio-

ctione, pro necessitate (§. 112.) cautius repetenda, in simpliciorem prius morbum convertere; dein vero causam pulmones aut pleuram in consensum trahentem adaptatis casui remediis expellere decet. Cum igitur haec ipsa in gastricis potissimum, vel in ventriculo, vel in tubo intestinali haerentibus saburris consistere soleat: valebunt nunc regulae de gastricae febris curatione (§. 109.) expositae; ac vel emeticum, vel purgans alvum remedium, pro necessitate, interpositis resolventibus, repetendum, pectus promptissime liberabit.

§. 202. In *Peripneumonia nervosa* seu maligna (§. 190.), respectu ad viscus affectum habito, observanda sunt illa, quae de febris nervosae cum inflammatione locali complicatae (§. 95.) curatione exposita sunt. Venaesectio igitur hac in periculosa peripneumoniae specie non facile, nisi initio, in plethoricis ac junioribus subjectis conveniet; cum cautela, ac in ipsius Medici praesentia instituenda. Rara hanc reiterandi comparebit, nisi plena periculi, necessitas; eamque nonnisi prioris evacua-

tionis effectus, ac regnantis constitutionis natura, determinabit. In genere vero, hoc in morbo sanguis mittendus non est. Sed caveamus iterum, ne, quod summe inflammatorium est, ac ob hoc ipsum sub fallacis imagine debilitatis incedit, pro *maligno* praepostere declaremus. Sub vera igitur *nervosae febris* cum peripneumonia complicatione, radicis serpentariae virginianae imprimis infusum cum oxymele; acetum camphoratum (N. XIV.), serum lactis vinosum (N. XXX), vinum ipsum, vesicantium, ut rubefacientium, usus; vapores ex aqua et aceto, pulmonibus admittendi; ac singula demum, quae in febre nervosa commendavimus (§. 94.) auxilia, indicabuntur.

§. 203. *Periodicae* peripneumoniae (§. 197.) medela ex illis repetenda est, quae de febris intermittentis inflammatoriae cura (§. 70.) exposita fuerunt; atque, praemissis aliquot, pro vehementia inflammationis, venaesectionibus, aut locali vasorum depletione; vel, cum saburrae subesse videantur, earundem prompta ejectione: ad corticis mox usum, ut in perniciosis ipsis (§. 45.), recurrendum est.

ORD.

ORD. III. GEN. II.

CARDITIS.

§. 204. Cordi quidem, ut inflammari queat, nihil deest, quod aliis in corporis partibus incendium provocat. Sed cum in multis *cor humanum* sortem illa, cui caeterorum corda animalium subjiciuntur, iniquiorem ex animi in hoc ipsum majori ac funesto pathematum influxu experiatur; fatendum tamen est, inflammationem hujus visceris rariores inter, aut saltem morbos minus succincte descriptos pertinere. Posset quidem hic scientiae defectus ex majori ac subitanea fere istius affectus mortalitate derivari; sed obstant vulnerum, non ubique tam cito hac in parte lethalium, ulcerumque in corde tum caeterorum animalium, tum hominis repertorum, exempla non pauca: ac licet haec ultima alienam subinde ab acuta inflammatione originem agnoscant; licet etiam agglutinata cordis superficiei *intactae* lymphatica materies, pro ulcere frequenter imposuerit; non tamen desunt aut laesionum cordis externarum,

per

per ipsam inflammationem in suppurationem conversarum, aut morborum cordis acutorum, in hujus exulcerationem terminatorum, fideles historiae; nec cicatricum adeo exempla desunt: ex quibus nobilissimae corporis partis, a causis quidem externis, inflammationem comprobari nimis videamus. Sed ex eodem observationis fonte, internarum causarum hoc in morbo excitando potentiam non minus edocemur, quin tam celeri morbus progressu symptomatum continuo decursum abscondere Medentibus potuerit; nec dubium est, quin simili, in cordis motum ac vibrationes, quam in arteriarum oscillationes, adhibita Medicorum attentione, ac sub frequentiori illius in cadaveribus inquisitione, hujus visceris morbi a densa, qua involvuntur, caligine possent liberari.

§. 205. Sed cum de cordis inflammatione discurrimus, non ejusdem modo carnosae substantiae, sed et vasorum majorum, ac velamentorum hujus visceris incendia, sub eadem *carditidis* denominatione comprehendere fas est. Frequentior certe istorum, quam ipsius cordis, in-

inflammatio occurrit; ac vasorum quidem, tam arteriarum, quam venarum hac in parte inflammationem, quam sex abhinc annis pro prima vice deteximus (§. 118.), frequentius exhinc tum nos ipsi, tum amici, quibus haec communicavimus, Viri conspeximus. Pericardii etiam non tam raro nobis oblata est inflammatio; sed cordis ipsius, nisi superficialem ac erysipelaceam, hinc inde interruptam inflammationem, nec memoria suggerit, nec diaria nostra suppeditant. Quinquies certe, nisi saepius, cor totum, quasi villosum, ac pseudomembrana crassiori circumseptum, pericardium vero purulento humore plenissimum invenimus, et conservamus; sed detracto ab eodem morboso hocce velamine, nec erosa, nec aliter quam paulo ruberior, comparuit hujus visceris substantia.

§. 206. Si unquam cordis inflammati symptomata characteristicam, et ab aliis morbis distinctam ostenderunt naturam; oportet illa post externam imprimis, et aliorum viscerum cum labe minime sociatam laesionem quam maxime in lucem venisse. Atqui tamen haec ipsa sym-

symptomata, licet mortem praecesserint, interdum sat levia fuerunt; alias vero in syncope, in tussi, respiratione difficili, palpitatione cordis, pulsu inaequali, vomitu, sudore frigido, anxietate, ac fixo ad sternum dolore, consistebant. Constantius vero lipothymiae, pulsus parvi ac inaequales, sudores frigidi, anxietas, dolor sterni, ac paulo tardior febris, haec cordis vulnera comitari sunt visa. Cum his vero symptomatibus illa inflammationis ab internis causis obortae correspondent quidem, sed saepius ab ipsius peripneumoniae signis non satis distingui potuerunt; rarumque fuit, cor solum, non caetera simul thoracis viscera, aegrotasse. Sic certe dolor ad sternum, cordisque regionem, utrique interdum morbo communis observatur. Vibratio cordis et ipsi pulmonum inflammationi ex parte est; similia de pulsu intermittente, inaequali, ac de lipothymiis dicenda sunt (§. 186.).

Quotiescunque interim, absente quidem alterius in pectore morbi sat fundata suspicione, anxietas major, dolor ad cordis regionem, palpitatio ac vibratio fortis, pulsus irregularis,

fre-

frequentissimus, lipothymiae aut simul comparent; aut, inter haec, palpitatio cordis violens, intermittens pulsus, cum lipothymia advertuntur; aut nonnisi unum ex his deesse videtur: tunc probabilius de praesente aut cordis, aut vasorum majorum, aut pericardii inflammatione argumentum habetur. Aegrotus, cujus nos arterias venasque non modo cordis, sed universi corporis, erysipelacea, sed profunde rubra phlogosi interius notatas vidimus, metu ac terrore ob delictum capitale insigni percussus, diuque profugus, levi primum cordis sub motu perturbatione correptus est. Auxit hanc continua imminentis poenae, ac delicti conscientia, quae noctes sub diu multas frigidasque transigere coegit: quo primum tempore palpitatio cordis urgere incoepit. Jam ira noviter excandescens, cor sibi stringi, ac frigidam quasi auram hoc ad viscus ascendere persensit. Ad nos delatus, facie pallidissimus, continuo ac profunde suspiravit; pulsus, quos facile numerari posse non credebamus, *centum octoginta quinque*, *ducentosque*, uno quidem minuto, ictus, ab initio fortes, summopere vibrantes

tes ac duros, sub morbi vero fine saepe intermittentes, debiles, vermiculares edebant. Cordis ipsius motus continuo insigniter vibrans, convulsivus, cum oppressione ac dolore pectoris, praecipue *sinistri*, per totum hypochondrium ejusdem lateris extenso, tactumque fugiente. Cum vero dies *octodecim* his sub tormentis apud nos degisset; accedente sub fine morbi instantis suffocationis metu ac lipothymia frequentiori, subitaneo in alterum latus conversus motu, praecipitanter exspiravit. Cadaver a nobis dissectum, praeter dictam vasorum phlogosin, copiosam et quasi sanguine tinctam in utroque thoracis cavo aquam exhibuit; in praetumido pericardio septem circiter unciae ejusdem naturae liquoris stagnabant. Cor ipsum praegrande, aneurisma referens ac ponderosum, ad superficiem externam naturali magis, cum vasis quasi injectis, rubebat; interna pericardii facies inflammata; pulmones dorsum versus sanguine quidem infarcti, neutiquam vero inflammati. Pleura in *dextro* pectoris cavo, quo dolorem minus accusaverat vivus, insigni inflammatione correpta fuit. Atqui varia

ria

ria quidem hic sunt, quae tum aquis in thorace stagnantibus, tum istius inflammationi, non inique possent attribui, sed plura jubent tum aquas in pectore, tum pleurae phlogosin ex ipso cordis vasorumque affectu derivare: et cum millenos ex peripneumonia, pleuritide ac pectoris hydrope acuto decumbentes viderimus, neminem tamen prius cum pulsu tam duro, tamque frequenti, cum tanta cordis, arteriarumque vibratione, cum lipothymiis, angustiis, doloribus praecordiorum tantis, conspexeramus. Eandem vero arteriarum majorum circa cor inflammationem in aliis quibusdam subjectis cum eodem fere pulsu, supra omnes vibrante, sed sine lipothymiis, ac sine ictuum intermittentiis observavimus: ut igitur nec in hac viciniarum, nec in cordis ipsius inflammatione, sat constans ac perpetuum signum indicare; — sed tamen ex singulis simul collectis, ad praesentem carditidem non sine aliquo veritatis fundamento concludere liceat.

§. 307. Nec tamen haec ipsa diagnosis instabilitas, in morbi cum peripneumonia quam-

plu-

plurimum conspirantis curatione, majorem parere difficultatem posset; nisi nobilitas, dignitasque visceris eandem ultro augeret. In eadem interim methodo, quam quae in violentissima quavis peripneumonia commendata fuit (§. 198.), auxilium omne quaerendum videtur.

ORD.

ORD. III. GEN. III.

DIAPHRAGMITIS.

§. 208. Ex vana hypothesi *paraphrenitidis* nomen *Diaphragmatis inflammationem* exprimere inventum est. Latissimum vero hoc septum sat raro in homine inceditur; et quamvis pulmonibus, jecinori, aut lieni, cum haec viscera inflammantur, intimius agglutinetur, ac malam sortem cum eisdem frequenter dividat (§. 186.); oppido pauca tamen, sub tot cadaverum sectionibus, *primariam* hujus partis inflammationem nobis obtulerunt.

§. 209. Est tamen, ubi et haec malorum species homini insidiatur, oriturque morbus, cui *Diaphragmitis* nomen est: qui, licet aeque nunc ad pleuritidem, nunc vero ad peritonaei inflammationem referri queat, distinctam tamen ab his appellationem, locumque hac in morborum classe sibi proprium meretur.

§. 210. Nec tamen symptomata, ab anti-

quis huic morbo attributa, *insania* scilicet, aut *risus sardonius*, diaphragmitidi magis, quam cuivis alii inflammationi, adnumeranda sunt; saepiusque non musculosa modo, sed, cui magis haec adscribi solebant, tendinea diaphragmatis portio, sine deliriis ac sine faciei ad risum contractione, inflammatione correpta fuit. Frequentiora certe symptomata in diaphragmitide, sunt: dolor sub sterno, vel ad lumbos, vel sub costarum fornice profundus, acutissimus; sub inspiratione altiori ad inferiora descendens, ac sub hac ipsa, vel sub nixu quovis, vel sub ciborum in stomachum ingressu, aut sub epigastricae regionis compressione adauctus, sub exspiratione decrescens, ac sublimior; cum anxietate, inquietudine magna, interdum cum singultu, tormenta insigniter augente; cum respiratione parva, celeri, suffocativa, quiescente abdomine, solo fere thorace peracta; et demum cum febre acuta, ejusque symptomatibus pedisequis incedens. Virum paucos ante annos conspeximus, qui, licet continue ac furiose delirans, cum tamen ad hypochondria tensa ac inflata comprimeretur, dolorum sen-

 sum

sum non exiguum manifestabat saepius; singultiebat, risuque sardonio affectus, sub acutissima febre, altera mox die exspiravit. Hic vero diaphragma sanum, sed copiosos in tenuibus, crassisque intestinis ascarides lumbricoides multasque saburras in cadavere ostendit.

§. 211. Praesentem diaphragmitidem, si cum febre inflammatoria incedat, methodo non alia, quam quae peripneumoniae verae convenit (§. 198.), pertractamus. Si alterius naturae febrem, causasque alias agnoscat morbus, medendi ratio ex dictis alibi petenda est. Decubitus eligatur aegroto minus incommodus, nunc supinus; nunc, pro varia inflammationis sede, alius. Potus nonnisi tepidus, paucusque simul ingerendus; abdomen, hypochondria unguentis ubique illinienda, ac clyster frequens, non multus, injiciendus est.

ORD. IV.

INFLAMMATIONES ABDOMINALES.

GEN. I.

PERITONITIS.

§. 212. Pleuram rarius inflammari, dictum est (§. 183.): de *peritonaeo* contrarium observamus. Nec tamen ideo viscerum vel thorace, vel abdomine contentorum inflammationes his duabus membranis adscribendas esse censemus; sed illas modo phlogoses eisdem attribuimus, quae vel musculis ossibusque superimposita, vel in appendices prolongata haec velamenta concernunt. Hinc ad *peritonitidem* referimus non modo phlogoses per totam abdominis superficiem internam divagantes; sed etiam illas, quae ad omentum mesenteriumque locum habent, quin viscera eisdem connexa, vel stomachus, intestina, pars uteri atque vesicae, primaria inflammatione corripiantur; valetque respectu dia-

diaphragmatis exceptio, quam alibi (§. 209.) jam fecimus.

§. 213. Ob extensionem peritonaei (§. 212.) difficile est rectam peritonitidis definitionem tradere; ac pro vario hujus inflammationis situ, diversa eodem in morbo oriuntur symptomata. Vastissima ejusdem ac simul frequentissima sedes est ad musculorum abdominalium fornicem, hujusque internam, quae intestina respicit, superficiem; sed non raro, qua parte *psoas iliacique* musculi interni a peritonaeo obducuntur, inflammatio haeret: quae ad ipsas musculorum carnes utplurimum penetrans, licet illorum fere magis, quam peritonaei morbum videatur sistere, ad peritonitidem tamen non iniquo consilio refertur.

Est igitur *peritonitis* inflammatio peritonaei, quo loco viscera non ambit, cum dolore, sub attactu, vel motu corporis inflammatam partem extendente, comprimente, adaucto; utplurimum cum febre, sine propriis aliarum phlegmasiarum abdominalium signis.

§. 214. Species hujus morbi (§. 213.) tum sede (§. 212.), tum causa, et febris natura, inter se differunt. Praecipuae, quas hic considerabimus, sunt: quae tum ad abdominalium, tum ad psoas iliacique musculorum superficiem contingunt, et quas *peritonitidis muscularis* sub nomine salutamus; nec infrequentior altera est, quam, licet utrunque sexum eidem morbi speciei subjectum agnoscamus, ob uberiorem tamen apud puerperas proventum, *peritonitidem puerperalem* dicemus.

Interim tum hanc ipsam, tum dicendas mox species, ad *peritonitidem membranosam* referimus: sub qua scilicet peritonaeum, nunc, quo loco vertebrarum corpora obtegit: *peritonitis dorsalis lumbalis*: — nunc, quo omentum, mesenteriumque constituit, inflammatur: quae ultimae varietates, sub *epiploitidis*, ac *mesenteritidis* titulo notae, nullo tamen, quo a peritonitide satis distinguantur, symptomate incedunt. Alia vero peritonitis *erysipelatis* quasi naturam assumit, ac, in latum magis diffusa, in tumorem vix conspicuum assurgit; altera, *phlegmonis* in modum, tumorem circumscriptum

et

et propria illi symptomata exhibet. Prima, quae frequentius *symptomaticam* peritonaei phlogosin constituit, in abscessum raro terminatur; sed transudationibus coagulabilis lymphae ac seri in cavum abdominis favet magis: ob quem effectum *purulenta* a nobis salutatur. Altera, imprimis ad musculos obvia, in suppurationem frequenter ac in abscessus difficiles convertitur. Caeteras, et ex febre petendas divisiones peritonitis cum illis inflammationum aliarum communes agnoscit. *Epidemico* more peritonitis ante paucos annos apud nos grassari conspecta est.

§. 215. In peritonitide sub abdominalibus musculis sedem figente (§. 213.), inflammatio per cellularem musculorum telam propagata, sensibilitatem abdominis, frequentius circa umbilicum, quam alibi, insignem, et sub qua nec minimum aegrotantes attactum perferunt, inducit. Incipit nempe hic morbus, aliarum inflammationum adinstar, utplurimum cum horrore, calore; succedit, aut interdum etiam praecedit dolor ad certam abdominis regionem

fixus et ardens: sub inspiratione, tussi, nixu, corporisque erectione insignius urgens; cum calore cutis, subjectarum partium duritie, ac circumscripto nonnunquam tumore. Subinde fibrarum muscularium tractum exprimit hic tumor, imprimis cum *rectos* abdominis occupaverit musculos: in quorum vaginas interdum aut coagulabilis lympha, aut sanguis effusus, tensionem summam, ac deliria, citamque nonnunquam gangraenam producit. Interea febris acuta et inflammatoriorum symptomatum cohors aegrotantem divexant. Nec tamen viscerum internorum phlogosi correptorum symptomata, et utplurimum nec vomitus, nec pertinax alvi obstructio adsociantur: quibus signis non modo, sed et illis, quae *gastritidem* indicant (§§. 231. 233.), musculorum abdominalium in *epigastrii* regione inflammatio, ab ipsa ventriculi inflammatione (§. 230.), quam facile illa mentitur, distingui debet. Nonnunquam interim et nausea, et spirandi difficultas, anxietas, — ac, si inflammatio ad diaphragma ascendat, facilius singultus in graviori *peritonitide*, vix tamen primis morbi temporibus, observantur.

§. 216.

§. 216. Si ad *psoan iliacumque* internum inflammetur peritonaeum, tunc multa quidem ex praedictis (§. 214.), sed et propria his partibus signa occurrunt: quorum aliqua cum hepatitide tum ingressu suo, tum fine (§. 247.) satis conveniunt. Dolor ad dorsum, saepius vero infra regionem vesicae urinariae ex uno latere, non tam vehemens in multis, subinde autem, quod ipsimet conspeximus, fortissimus comparet. Hic idem, magis obtusus, aut et stupor, per inguen ad femur descendit: quod sine magnis tormentis ab aegrotantibus extendi non potest. Interim nec in urina, nec in alvo excernendis difficultas haeret. Post aliquot dies, manifestus ac profundus tumor ad psoas aut iliaci musculorum tractum, ad glandularum inguinalium externa, percipitur tactu.

§. 217. *Dorsalis, lumbalisque peritonitis* (§. 213.), obscuriora certe, quam alia quaevis hujus morbi species, symptomata offert; facileque illa cum lumbagine inflammatoria, nec tamen cum tanto aegrotantium damno, confunditur, Conveniunt ex parte symptomata

cum

cum illis *pleuritidis dorsalis* (§. 187.); ac praeter majores ad vertebrarum columnam dolores, sub erectione corporis, et abdominis contrectatione quidquam fortiori adauctos, acuta febris et major ventriculi, intestinorumque urget consensus.

Facilis vero a peritonaeo vertebrarum corpora obducente inflammationis ad mesenterium descensus observatur, nasciturque *mesenteritis*: cujus iterum obscurissima diagnosis existit, et quae cum intestinorum inflammatione frequenter complicatur. Profundus utplurimum dolor, a dorso fere incipiens, in umbilicali regione persistit, et ab attactu valdopere augetur: quo tumor simul ac durities hac in sede manifeste distinguitur, alvusque non raro pertinaciter obstruitur.

Non minorem diagnosis incertitudinem *Epiploitis*, seu omenti inflammatio agnoscit: quae frequenter erysipelaceam habere naturam, interdum vero cum insigni hujus partis mole, per veram inflammationem, quod pluries conspeximus, ad pollicis crassitudinem et ultra adaucta, incedere observatur. Peritonitidis ad

ab-

abdominales musculos (§. 214.), ac signorum, quae intestinorum inflammationi competunt (§. 240.), absentia, cum febre acuta, dolore acri, partem abdominis anteriorem et priorem, tam supra, quam infra umbilicum, occupante, cum tumore, tensione, tactusque impatientia, lucem hic aliquam accendere possunt.

Sed vel sola peritonaei superficialis lateque extensa inflammatio (§. 213.), vel conjuncta huic ipsi mesenterii, omenti phlogosis, frequentissimam interitus causam, tum aetati, tum sexui cuivis, tum imprimis *puerperis* (§. 213.) largitur. Sub his rerum circumstantiis, post atroces abdominis, interdum quasi colicos, cruciatus, cum acuta febre incedentes et a minimo attactu exasperatos, in tumorem venter ac meteorismum assurgit. Accedunt non raro anxietas, respiratio difficilis, nausea, vomitus, tandem, aut et primi jam ingressus tempore, diarrhoea; singultus, deliria, sopor, ac lethalis gangraenae symptomata.

Juvat interim eorum quae *puerperis* hoc a morbo frequentius contingunt, et quibus fa-

ctum

ctum est, ut haec affectio *febris puerperalis* sibi nomen, et peculiarem Medentium attentionem acquisiverit, memoriam hic injicere.

Invadit autem haec ipsa mulierem nunc brevi ante partum mora; nunc mox a partu, vel abortu, vel etiam remotiori ab hoc ipso tempore; utplurimum vero secundo, vel tertio die: quo fere tempore febris, quam *lacteam* appellant, mulierem tenet. Horripilatio, vel et rigor subinde puerperam invadit, sequiturque calor nunc moderatus, nunc intensus, ac siccus, cum cephalalgia, inquietudine, pulsu contracto, vix adeo frequenti, interdum sat pleno, sed, ob animi corporisque sensibilitatem, a re fere quavis mutabili.

Atqui hoc ipsum morbi initium cum febre sic dicta *lactea* quamplurimum conspirat, et in istius tempora incidens, nonnisi dolorum abdominalium accessione, continuatione, ac vehementia, majori lassitudine, caloreque sicco, nec fere remittente, internoscitur. Mammarum in illa turgescentia, tensio, dolor ad subaxillare cavum expansus, nec in omni puerpera tam notabilia sunt, ut ex illorum absentia ad mor-

bum,

bum, de quo agimus, concludere mox liceat; nec in *peritonitide puerperali* tam continuo deficiunt, ut ex eorundem praesentia ad ejusdem morbi absentiam sat tuto argumentari possimus. Non igitur, nisi vehementiae, nec non extensionis gradu, uterque morbus, si in idem fere tempus incidat, distinguitur; neque minor in *peritonitide puerperali*, ab incipiente uteri inflammatione internoscenda, difficultas haerebit, si forte dolor acerbus hypogastrii regionem occupaverit: cum et hac in regione non raro peritonaeum inflammari, atque solum, non minores, quam in *metritide* dolores inferre observetur. Os uteri certe nec in puerperali peritonitide, facile nec in uteri inflammatione ubique dolet; licet ex hoc ipso, si praesens fuerit, dolore, ardore vehementi cum febre, signisque (§. 225.) recensendis, ad hujus visceris inflammationem concludere recte queamus.

Comitantur vero quamplurimum, aut jam in vicina partui muliere praecesserunt peritonitidem signa gastrica (§§. 55. 100.). Aliquando tam vehemens istorum apparatus a principio morbi est, ut vel *choleram* vix non in omnibus

aemu-

aemuletur morbus. Nec tamen perpetua haec sunt; pluresque vel sanissimae puerperae inopinato, ac sine praeviis saburrarum signis, hoc a morbo corripiuntur. Fallacitatis vero in his ipsis quamplurimum latere posse, nemo, qui dictorum (§. 107.) memor est, negabit; nec magis quemquam ad abdomen inflammatione correptum, — quam alium, ad caput laesum, vomitu, ac ventriculi turbis torqueri mirabimur. Alvus hoc in morbo, sub initiis, clausa; sed diarrhoea sat cito, aeque profusa, biliosa, bruna, foetidissima, cum tensione ventris, multoque a flatibus incommodo, — urinae, nisi lochiis tinctae, tenues ac crudae, vel et jumentosae, interdum cum dysuria, in conspectum veniunt; viresque vitae mox adeo labescunt, ut post paucos interdum dies jam facies aegrotantis collapsa, summaeque angustiae Medentem terreant. Vix non ubique moestitia, anxietas, oculorum splendor imminutus, vel et auctus sensim, sitis multa, praecordiorum oppressio, brevis difficilisque respiratio, tussis sicca, abdomini intumescentiae ac torminibus respondens. Frequenter nos longa et acuta su-

spi-

spiria observavimus. Dolores ad supercilia, frontemque urgent; nec minus de lumborum, coxarum, femorum, scapularum cruciatu conqueruntur. Ad ventrem, circa umbilicum imprimis, tum sub costis spuriis, et has inter cristamque ossis ilei superiorem, nec non ad vesicae regionem de dolore, nunc aliquomodo remittente, mox vero summopere adaucto, vix unquam vero attactum perferente, lamentantur. In aliis, ex stomachi regione haec tormenta per hypochondria, versus spinam, aut ex lumbis ad uterum, quasi dolores a partu, descendunt. Post paucas horas hi ipsi, ubicunque inceperint, per totum saepe abdomen extendi solent; citoque meteorismus, cum decubitu nonnisi super dorso possibili, increscit. Interdum vero non tantus abdominis, nisi sub fine, tumor, aut dyspnoea, nec multa durities, adest. Aliis crus unum aut alterum tumet, dolet, aut torpet, motumque fere omnem amittit. Pulsus saepissime nunc frequens, contractus; in aliis plenior, aut naturali non multum, nisi sub infelici exitu, frequentior. Calor cutis utplurimum siccus, interdum sudores sat

co-

copiosi. In multis haec symptomata tam cito increscunt, ut nunc tertia, nunc quarta, quinta jam die in mortem terminentur; in aliis per tres, et ultra hebdomadas aegritudo continuat. Plures forte undecimum circa diem extinguuntur. In femina non puerpera, ac in virgine adulta, hac peritonitidis specie laborantibus, abdomen circa umbilicum sponte apertum, plurimumque puriformis materiae effluxisse conspeximus; novimusque in puerperis aliquot hoc idem, non lethali in omnibus eventu, successisse. In multis ubera, ante hunc morbum lacte turgentia, brevi tempore flaccidissima concidunt; sed vidimus, quibus haec minime, nisi sub funesto morbi exitu, et a febre magis ac diarrhoea, quam aliam ob rationem, contingebant. Idem de fluxu lochiorum dicamus, quem certe non in omni, quam *puerperalem* vocant, febre suppressum observavimus. Sub morbi augmento, praeter anxietates summas, et jactationes continuas, lipothymiae frequentes, deliria, sopores, singultus, spasmi, convulsiones, in quibusdam aphonia, sudores copiosi, dolores quasi pleuritici, spirandique difficultas accedunt;

sunt

sunt tamen, quae ad mortem usque nec quidquam delirent. Ubi longius decurrit morbus, apparent hinc illinc remissiones aliquae; sed rigor novus superaccedens, mox in pristinas aegrotantem miserias conjicit, vomitusque ipse recrudescit, ac vix non singula febris *nervosae stupidae* symptomata (§. 88.) hoc in ultimo stadio se manifestant. Acerrimum, ac nates erodens ex utero serum copiose, sed lethali cum eventu, fluxisse in muliere observavimus. In alia sopor apoplecticus ac hemiplegia, cum pulsu tamen frequenti, interitum praecessit. Interdum ventris cruciatus ad ultimum vitae terminum feroces continuant; in quibusdam tempore ante mortem aliquo dolores evanescunt; sed meteorismus continuo augetur, tandemque sub inscia faecum ac urinae foetidissimarum depositione, aut et pertinaci, quod vidimus, alvi obstructione, ex intestinorum inter se ipsa concretione derivanda, sub frequenti singultu, lipothymia, arteriarum ictus celerrimi, exilissimi redduntur, extremitates frigescunt, ac lethalis in abdomine gangraenae symptomata comparent, et aegrota, sub nova tandem exacer-

batione, vel convulsa, vel apoplecticorum fere more, extinguitur.

Si morbus minori violentia puerperam tenuerit, tunc utplurimum per diarrhoeam, interdum per urinas atque sudores levamen adfertur.

Quamvis autem hanc *puerperalem*, ut vocant, febrem ad peritonitidem revocandam esse credamus, fatendum tamen est, sectione cadaverum multiplicem inflammationis sedem tum ab aliis, tum a nobismetipsis fuisse detectam. Uterum quidem vix non semper ab inflammatione liberum conspeximus; frequentius vero in tubis ovariisque livor apparuit. Nec tamen ubique proliferum viscus a superficiali incendio liberrimum inventum est. Intestinorum vero, omenti, peritonaei vix non quovis in casu inflammatio, tum ab aliis, tum a nobis adnotata est. Utplurimum totum hujus velamenti fornicem, quo loco dolor urgebat, evidenti inflammatione correptum offendimus; ex quibus omnibus concludimus, locum quidem ac viscus non esse, ad quae hoc in morbo inflammatio constanter detegatur; sed tamen hanc ipsam nunquam non adesse, ac frequentissime vel in

ipso

ipso peritonaeo, vel in ejusdem appendicibus, quousque extenduntur, reperiri. Quod vero constantissimum hac in affectione observatur, est *acutus, purulentusque hydrops*, sub quo ubique sat magna seri turbidi, flavidiusculi ac albescentis, tum non exilis lymphae coagulatae, quasi caseosae materiae, copia in abdominis cavo detegitur, partimque libere fluctuat, partim intestinis, peritonaeo, mesenterio, omento, aut utero agglutinatur. Haec materia, in iisdem subjectis, saepe pectoris in cavo, ad pleuram, pulmones, quin ipso in pericardio, sed nullibi sine manifesta in partibus his vel illis inflammatione invenitur; neque vel aspectu, neque chymico a nobis instituto examine, a puriformi illa materia differre observatur, quae in aliis superficierum secernentium inflammationibus, vel quovis in sexu, in quovis corporis cavo, reperitur.

§. 218. Omnes vero hae peritonaei, partiumque ab eodem obtectarum inflammationes (§§. 214. 215. 216. 217.) quemadmodum aliae, diversam omnino febris naturam agnoscunt, ac,

frequentius *symptomaticae*, primarii morbi, a quo propullularunt, sequuntur indolem, vel saltem cum febre nunc inflammatoria, nunc vero potissimum gastrica, vel et nervosa, incedunt. *Epidemicam* interdum peritonitidis naturam esse, jam dictum est (§. 213.), atque hoc ipsum in puerperis frequentius, quam in aliis, ob majorem has in affectiones dispositionem, observatur. Certe cum alias peritonaei inflammatio cum tantis symptomatibus nequaquam incedat (§§. 214. 215. 216.), neque difficiliorem multo, quam caeterae inflammationes, illa ipsa curationem admittat; *peritonitis* tamen *puerperalis* frequentius cum terribili, nec fere domando, ac vel secundo die interdum lethali symptomatum agmine incedit: ex quo clare apparet, alias simul in puerperis hujus differentiae rationes occurrere, quae majorem in istis, quam in aliis, tum frequentiam, tum lethalitatem huic morbo constituant.

§. 219. Sed in peritonitidis generales prius causas respicere interest. Sunt autem hae ab alia-

aliarum inflammationum rationibus (§. 125.) necquidquam diversae; ac vis quaecunque huic parti illata, concussio, contusio, vulnus, compressio, extensio nimia, contractio, nisus vehemens ac diuturnus, depositio materiae acris, irritantis, metastasis, ac demum fortior cum visceribus, quibuscum membrana illa cohaeret, consensus, nec non epidemica constitutio huc pertinent. Ex simplici intestinorum per saburras, bilemque corrupta irritatione, in febribus *gastrico nervosis* (§. 103.), vel minime inflammatoriis, non rarum est, a morte, non modo illorum, sed et mesenterii, omenti, ac peritonaei phlogosin manifestam inveniri. *Mesenterium* frequentem inflammationis causam in glandularum lymphaticarum scrophuloso infarctu et carcinomatico habitu agnoscit. *Omentum* saepissime abdominis laesionibus, ac sub herniae forma incarceratum, inflammatur.

Quae vero puerperas his inflammationibus frequentius ac pejori sub omine mulctari faciunt, haec certe tum in illis, quae ad pelvim ac ipsum abdomen, tum quae in toto praegnantis, parturientis ac puerperae mulieris

systemate contingunt, quaerenda erunt. An et aliud, praeter humanum, femineum animal, a partu hoc a morbo laboret, ignoramus; sed certe in nullo ex istis, tot difficultatibus et graviditas, et partus, quam humana in specie, premitur: quae sicuti, a prima mox conceptione, in summa ventriculi, viscerum abdominalium, uterique *irritabilitate* consistunt; ita et nervorum hoc in statu non minus, quam toto puerperii tempore, *sensibilitatem* mire adauctam produnt.

Ipsa vero vivendi apud mulieres ratio, ac vel durus pauperiorum ad partum usque protentus labor; aut vita matrum ditiorum desidiae et luxuriae plena, passiones animi, continuatum ad seram graviditatem cum viro commercium, vestimentorum abdomen arctius cingentium, comprimentium actio, insatiabilis ciborum quorumvis sub ultimis praegnationis mensibus ingluvies, difficilior capitis homini grandioris enixus, praeposteri ad partum labores, instrumentorum aut manuum in hoc ipso promovendo abusus, violenta placentae extractio, vel ejusdem aut grumi sanguinis in utero

ro retentio, lochiorum suppressio, ventris a foetu vix liberati vexatio cum fasciis, denegata puero lactatio, genitalium refrigeratio, ac alia multa, sortem humanae feminae prae caeteris animantibus iniquiorem longe imponunt, ac frequentem morborum quidem omnium, sed et peritonitidis largiuntur occasionem. Oportet tamen fateri, hanc ipsam, pro tam quotidianis ac generalibus morborum causis, non tam frequenter, neque alibi frequentius, quam in nosocomiis, locisque impuritate, aereque corrupto inquinatis, aut sub certis demum, nec determinandis anni constitutionibus, observari. Nec reticendum hic est, symptomata peritonitidis in puerperis, licet ab initio de inflammatoria summopere testentur natura, vix tamen adulto quidquam morbo, utplurimum gastricae ac nervosae febris indolem quammaxime participare; neque medendi methodum antiphlogistica, in aliis ejusdem morbi speciebus tam evidenter proficuam, nisi paucis in casibus atque sub incipiente fere solummodo aegritudine, satisfacere: ex quo apparet, causas hujus morbi apud puerperas frequentius ab illis peri-

tonitidis verae apud alios, non parum discrepare. In *lactis* igitur ex uberibus ad abdominis viscera facta depositione ac metastasi praecipuam febris puerperalis originem deduxerunt plures: ac illud ipsum quod in abdominis cavo extravasatum invenere, pro lacte corrupto, ac acerrimo hujus morbi fomite accusarunt. Quamvis vero ex tam abundantis secretionis suppressione non parva in puerperis mala originem habeant; non tamen ex sola liquoris extravasati cum lacte similitudine, ac aliqua inter utrunque humorem animalem analogia, ad lacteam illius naturam concludendum fuisset. Morbum certe eundem, quam qui pro febre puerperali declaratur, tum in feminis non gravidis, neque puerperis, tum in virginibus, atque in ipsis demum viris, observavimus; eundemque liquorem purulentum in cavis abdominis, pectoris, effusum invenimus: ut nobis saltem difficile videatur in puerperis illud pro lacte declarare, quod in his omnibus, superficiali, sat forti abdominis inflammatione correptis, non semel certe liquidum deprehendimus, et cum lacte chymica licet analysi comparatum,

tum, dotes ab isto alienas, ac similem prorsus cum quovis alio puriformi liquore (§§. 125. 128.) naturam ostendisse, compertum habemus. Cum integra caeterum in uberibus secretione, — (§. 216.) in feminis quoque abortum expertis, nec lactis adhucdum copia abundantibus, febrem, quam dicunt puerperalem, adnotavimus: ut igitur hunc lacteae metastasis influxum, pro morbi, de quo agimus, origine agnoscere, tam ratione, quam experientia aliter edocti, protinus nequeamus. Lochiorum fluxum sub ipsa hac febre imperturbatum subinde continuare; atque hunc ipsum saepe alibi, sine damno, in multis aut suspendi, aut parcissimum esse; hoc ejusdem suppressionem ad constantes saltem peritonitidis puerperalis causas revocare vetat. Alii vero hunc morbum ex diuturna viscerum abdominalium per uterum gravidum compressione, et ex impetu sanguinis in liberata post partum vasa harum partium relaxata, derivant: sed oporteret iterum ex causa tam communi, frequentiorem hujus affectionis genesin esse; neque hydropicorum aquis, unica licet paracentesi evacuatis,

tam

tam facile hic morbus observatur: neque rationem reddit haec opinio, cur in nosocomiis frequentius, certisque temporibus hic morbus puerperis epidemico influxu insidias struat. Ex uteri consensu febrem puerperalem accendi posse, rationi repugnare non videtur; vidimusque nuper, ex placentae portione post abortum in utero relicta ventrem, — non quidem ad hujus regionem, sed sub lateris sinistri costis spuriis vehementer, ac cum intumescentia doluisse; rejecto vero peregrino hoc corpore, brevi mora symptomata disparuisse. Certe sub tantis ad partum in utero nixibus, aliquando laesio hujus visceris, cultro anatomico post mortem tam facile non detegenda, locum habere, febrisque puerperalis ab hoc opere *citius* insequentis causam offerre potest. Sed et tardius, et *decimaquarta*, quod et nos vidimus, a partu die hic morbus interdum occurrit; dein vero sub violenta uteri inflammatione, hinc summa hujus visceris irritatione, — sub magnis certe in graviditate excitatis ab eodem turbis, — sub ipso adeo carcinomate uteri, puerperalis tamen febris symptomata desunt,

et

et cum frequentissimus hujus partis in caeteras influxus, et perpetuus in puerperis consensus est, febrem tamen, quae ab his nomen habet, tam communem esse morbum non observamus.

Gastricae potissimum indolis hunc morbum esse, ex vomitu ac diarrhoea, nec non ex gravidarum in saburrales collectiones dispositione, moerore, timore ante partum adauctis, ex inanitione sub hoc ipso, cum summa interdum debilitate, et ex insigni non minus faecum foetore, quam magna adulti morbi cum febre gastrica nervosa similitudine, concluserunt. Quamvis vero gastricorum apparatus signorum fallacitatis habere quamplurimum possit; fatendum tamen est, saburrales causas hunc ad morbum quamplurimum contribuere: et quemadmodum hae ipsae intestinorum, peritonaei inflammationes producere queunt (§. 219.), ac ipsa demum vomitoriorum, alvumque purgantium hoc in morbo virtus frequenti experientia confirmata est; sic latens in primis viis acre peritonitidem puerperalem non raro invitare, aut ex aliis causis natam, adolescente febre, in

par-

partes suas trahere, credendum est. Sed tamen vel sub ipso cholerae morbo, ac sub vehementissimis dysenteriis, nisi inflammatio subsit, puerperalis symptomata febris non occurrunt; et violentior febris gastrica purulentum in abdomine humorem non generat. Neque, si choleram, quae ipsa nervosa magis adfectio est, excipiamus, nisi subtili simul in nervos agatur contagio, gastricarum tam cito lethalis esse natura consuevit.

Ex his omnibus apparet, obscuram valde hujus morbi in puerperis indolem, ac non facile unam, sed multiplicem ex praedictis eidem causam pro fundamento ponendam esse. Inflammatio certe in nulla, quam hucusque secuimus, puerpera, ad peritonaeum, vel ejusdem appendices, — nec purulenta unquam materies defuit: atque haec ipsa tam cito subsequuntur, ut pro aliorum effectu magis, quam causa, agnosci non queant.

Hinc nihil, ut opinamur, vetat, quin morbum ad *peritonitidem* referamus: quae, sicut ex quovis stimulo, et ex multiplici causarum supra commemoratarum congerie, ad partes perito-

naeo

naeo investitas, hujusque appendices, in subjectis irritabilitate morbosa instructis, oriri; — ita et variam pro socia assumere febrem potest, atque rarius quidem, et non fere nisi sub initio, cum *inflammatoria*, — utplurimum cum *gastrica*, — et, accedente contagio, aut epidemicae constitutionis influxu, cum *nervosa*, — aut quod frequentius contingit, cum *gastrico-nervosa*, incedere consuevit: sic ut raro tam pura, vel simplex sit hujus morbi natura; semperque *nervosi* aliquid adhaerens, faciat, ut nec antiphlogistica sola methodus, nec evacuatoria protinus sufficiat. Solam campanae sonitus, quae moribundis pulsare solet, perceptionem puerperis, aspectu sanissimis, sed ob plurium jam ex partu matrum obitu perterrefactis, fatalem, febrisque puerperalis mox occasionem fuisse, novimus.

§. 220. Peritonitis, quae circa musculos abdominales residet (§. 214.), si mature satis, et antequam vel ad interna magis transeat, vel in suppurationem convertatur, innotescat, tam periculosa esse non consuevit; frequens interim

mor-

morbosa peritonaei cum intestinis concretio ab eadem derivanda videtur. Neglecta vero, in abscessus, fistulasque difficiles, inter abdominis musculos sinuose serpentes, abit. Abscessus hic interdum tam vasti oriuntur, ut, peritonaeo ob crassiorem ex inflammatione praegressa structuram fortius resistente, ascitidem facile mentiantur, et compressis in angustum spatium intestinis, immensae magnitudinis sacco totam fere abdominis cavitatem replere observentur. Si ad interiora hi peritonaei abscessus rumpantur, tunc puris in cavum abdominis depletio purulentum in hoc ipso hydropem constituit. In aliis, hanc inflammationem sequitur omenti, vel intestinorum, tum inter se ipsa, tum cum peritonaeo vicino, concretio.

Periculosior est peritonaei super musculis *psoa*, *iliacoque* interno inflammatio (§. 215.), ac, neglecta hujus morbi sub initiis curatione, suppuratio hic loci oritur lentissime utplurimum incedens: qua purulenta materies, vel inter peritonaeum et os innominatum collecta, hoc ipsum, vicinasque lumborum vertebras, ossisque sacri substantiam, ut ipsi vidimus, le-

tha-

thali carie corrodit; vel ad lumbos divertitur; vel secundum musculorum abdominalium cum crista ossis ilei cohaerentiam, tumorem cum fluctuatione ad coxendicem inducit; vel per inguen ad femur descendit, ac fluctuantem in hoc, facileque ad cavum abdominis retroprimendam materiam abscessu offert; quo inciso, immensa foetentis saniei copia quotidie, imprimis sub claudicantis femoris motu, excernitur, ac, latente ad pelvim carie, aut tabes purulenta, aut cita insequitur gangraena.

Interdum fistulae per cruris longitudinem divagantes, — interdum puris in pelvis aut abdominis cavum effusio, cum multiplici vicinorum viscerum laesione, cum perinaei abscessibus, aut affectibus haemorrhoides mentientibus, ac tandem cum inevitabili ubique, licet lenta, morte comparent.

Similia, saltem non minora, inflammati circa *dorsum* et *lumbos* peritonaei (§. 216.), cum in suppurationem abiverit, pericula sunt: atque praeter multiplices, ad circumjectos his partibus musculos, abscessus, et fistulas, pro renum morbo facile imponentes, ad *cyphosim*,

ex

ex vertebrarum carie oriundam, quamplurimum contribuere queunt.

Ex *mesenterii* inflammatione (§. 216.), illa intestinorum facillime generatur: atque suppuratio hac in parte exorta, insignes aliquando ac fluctuante pure repletos in eadem saccos progenuit: qui vel compressione intestina occludunt; vel, in haec ipsa aperti, purulentas ac saepissime lethales diarrhoeas, — vel, in abdominis cavum disrupti, ascitidem purulentum, brevi funestum inducunt.

Omenti inflammatio, praeter facilem hujus cum ventriculo communicationem, ac largos interdum inter lamellas illius abscessus, in gangraenam pronissima observatur. Saepius interim haec pars quasi lenta, nec forte semper lethali, suppuratione consumpta, vel cum peritonaei fornice, aut intestinis concreta conspicitur. Abscessus omenti fere similem cum illis mesenterii eventum agnoscunt. Frequentior fere hujus inflammationis exitus in gangraenam observatur.

Peritonitidis *purulentae* (§. 216.), et illius imprimis quae *puerperis* insidiatur, pericula jam satis ex dictis elucent. Summa, et vix su-

pe-

peranda haec sunt, cum prima morbi principia pro doloribus partum naturaliter subsequentibus, aut pro lacteae sic dictae febris affectu habita, negligantur. Eo pejor mulieris status erit, quo citius eam hoc malum invadit; quo vehementior istius ingressus, quo sensibilior, debilior, vel a natura, vel ob praegressos partus labores, mulier est; quo vehementior dolor, ustionis internae sensus, inquietudo, anxietas, dyspnoea; — quo manifestior abdominis tumor ac tensio, vigente licet diarrhoea; — quo impetuosior vomitus est, vel quo tardius in morbo sine dolorum levamine comparet; quo frequentior, exilior pulsus; quo magis singultus, suspiria sonora, acuta, lipothymiae, deliria, sopores urgent. In genere, primo, hujus morbi jamjam elapso stadio, fere singula prognosis de febre *nervosogastrica* latae (§§. 93. 108.) momenta valent, et significationem vix non pejorem habere consuescunt. Superaccedens huic affectioni respirandi magna difficultas, tussis aspera, ac punctorius pectoris dolor, lethali pulmones inflammatione, ac purulento thoracem hydrope occupari docent.

Ubi, sub moderata et mox initio febris accedente diarrhoea, dolores abdominis ac tensio imminuuntur; ubi pulsus ex celerioribus ac parvis tardiores, pleniores, mollioresque fiunt; ubi respiratio sat libera manet; ubi lochia, prius suppressa, de novo prorumpunt; ubi sudor vaporosus, aequalis, ex totius corporis superficie moderate calente elevatur; ac urinae sedimentum crassum, purulentum, aut lateritium, rubrum ostendunt; ubi somnus reficiens hinc inde mulieri conceditur; ubi vires evacuantibus necessariis pares observantur: tunc meliorem ac felicem rerum exitum sperare licebit.

§. 221. Singularum peritonitidis specierum cura ab illa vix differt, quae pro aliis inflammationibus a nobis fuit exposita (§. 133.). Causarum, et febris, quae peritonitidem comitatur, natura princeps istius fundamentum est; et pro varia illarum ratione, ac pro morbi istius complicatione, vel indole aut idiopathica, aut symptomatica, methodus nunc haec, nunc illa indicabitur. In vera igitur peritonaei

naei inflammatione, praeter majorem causarum ab aegrotis removendarum solicitudinem, venaesectiones, etiam repetitae, tum imprimis scarificationes, semicupia tepida, fomentationes emollientes, pondere suo nequidquam molestae, inunctiones oleosae, vel cum linimento volatili camphorato, vel interdum laudano liquido commixto, instituendae, interdum vesicantia dolenti loco applicanda, clysteres emollientes, potiones antiphlogisticae requirentur. Si gastricam, aut nervosam magis febrem cum hac inflammatione incedere constet: tunc methodus his complicationibus adaptata, et in superioribus (§§. 104. 90.) satis explicita, indicabitur.

Atque cum nullibi fere major peritonitidis, quam in illa, quam *puerperalem* dicunt, observetur complicatio; in hac certe rarum erit, inflammationem, ex qualicunque demum causa generatam, tam puram esse, vel tam simplicem diutius existere, ut, quocunque in morbi stadio, qua vera peritonitis solet, antiphlogistica methodo valeat audacter impugnari.

Praecipua vero Medentis, ac felicior certe

cura, in avertenda a puerperis tam dira aegritudine consistet: atque sub ipsa jam graviditate, perque totum puerperii tempus, haec continuetur oportet. Hinc in prudenti tum corporis, tum ipsius mentis regimine, in causarum hujus morbi (§. 218.) enumeratarum aversione, in summa atmosphaerae puritate, in frigoris, caloris recto moderamine, in promovendo blandissimis auxiliis, nec praecipitando exclusionis tum ipsius foetus, tum secundinarum opere, atque secretionum imprimis lacteae, ac uterinae, ad naturae nutum directione, potissimum curae prophylacticae versatur argumentum.

In praesentis morbi tractatione sequentes, praeter jam dictas, regulae observandae sunt. In ipso morbi principio interest, mox primis horroribus, ac rigori occurrere quod tum infusis leniter aromaticis, tepidiusculis, tum extremitatum frigentium fotu emolliente imprimis ad pedes, praestare licebit.

Quod si vero causae praecesserint evidentes, quae inflammationi verae occasionem dare potuerit; si plethorica et robusta sit puerpera;

si

si lochia aut non fluant, aut fuerint suppressa; si gastricae saburrae signa febrem ipsam non praecesserint, ac praesentia ex illis, ab irritatione magis derivari videantur; si dolor fixus et constans ad eundem abdominis locum urgere observetur; si annuus febrium character aut rheumaticam, aut aliam inflammationibus faventem naturam ostenderit; si virium suppressio febre non major observetur; ac si, cum his, pulsus pleni ac vibrantes extiterint; si purulentae extravasatio materiae necdum successisse videatur: tunc vena, ut in veris inflammationibus, aperienda, ac methodus antiphlogistica, quam in communi peritonitide vix consuluimus, semper tamen cum certo ad puerperae statum habito respectu, adhibenda est.

Si haec singula, vel plurima ex istis, non fuerint; si copiosi in diaeta errores vel praegnationis sub tempore, vel in ipso puerperio praecesserint; si major symptomatum gastricorum apparatus, cum minori inflammationis indicio, urgeat; si primi jam febris dies praeterfluxerint; si nervoso-gastricam haec ipsa indolem (§. 103.) sat manifeste monstraverit:

 tunc,

tunc, omissis protinus venaesectionibus, si ad superiora turgeat materia, parcae vomitorii blandi doses ex ipecacuanha, vel, nisi diarrhoea jam urgeat, cum tartaro emetico, etiam pro necessitate repetìtae, — ac demum vel post haec, vel, nisi indicentur, sine istis, mitiora ex evacuantibus remedia, oleum amygdalarum, cum sale medio ac syrupo, vel alia (N. XXXI.), vel simplex ricini Americani oleum, ac repetiti, non calidi nimis, emollientes clysteres, praeter illa, quae exterius admota spasmum ac tensionem moderare queant, indicantur.

Si vero mox cum insigni, eaque non modo apparente, sed vera debilitate morbus sensibiliorem prae caeteris, vel pathematibus animi vexatam aggrediatur mulierem, si pulsus exiles et contracti, si lipothymiae frequentes, urinae crudae, aquosae, convulsiones ac spasmi copiose observentur; vel, ut paucis dicamus, si febris nervosae symptomata (§§. 87. 88.) potissimum urgeant: tunc certe antiphlogistica methodus nunquam, — evacuantia vero nonnisi in certioris complicationis gastricae casu, in-

indicata erunt. In febris igitur *gastrico-nervosae* praesentia, vel unum alterumve, cum saburrae superius turgeant, emeticum; aut, cum ad inferiora tendant, infusum rhei cum emulsione Arabica; — mox vero posthinc decoctum corticis cum camphora, similisque naturae clysteres, nec non alia huic febri opposita remedia (§§. 66. 111.) imperanda sunt. Si effrenis, ut in cholera, vomitus ac diarrhoea aegrotantem exhaurire videatur: tunc vel haustus antemeticus (N. XVI.), potus emollientes ex radice salep, vel ex decocto panis cum larga gummi Arabici portione, et pauco cinnamomo; vel et juscula carnium tenuia, cum oryza cocta, vel emulsio Arabica cum opio, indicantur; viresque vitae, ut in nervosa alia, sustinendae, refocillandae sunt. Interdum radicis columbo pulvis ad scrupulum unum ter in die porrectus profusam nimis diarrhoeam moderavit. In summo dolore, ac effreni diarrhoea, tum similia dictis, tum clysteres parvi cum amylo ac tinctura Thebaica, ovique vitello praescribantur. Si per sudores morbum posse judicari, absentibus quidem

tum inflammatoria febre, tum saburris, videatur: tunc haustus salinus, cum rob sambuci ac ejusdem plantae infuso, vel cum pulverum Doweri dosi (N. XXXII.), indicatur.

Sed maximae hoc in morbo difficultates ex complicatione sunt: cujus natura ex regulis sub febrium ac inflammationum aliarum explicatione jam traditis eruenda, atque tractanda est.

Ubi contentus in abdomine humor purulentus per umbilicum sibi viam paraverit (§.216.), tunc illius effluxus quovis modo promovendus, corporisque opportuna positione secundandus est. Interea vires vitae roborantibus ex cortice, et nutrientibus solicite sustinendae sunt.

Abscessus in peritonitide ad abdominales musculos exorti, matura sectione, ne a pure interiora laedantur, ac ne fistulae rebelles generentur, aperiendi sunt. Comparens in *psoitide* ad inguen tumor, quamprimum suppurationis in eodem produntur initia, sectionem, ac opem chirurgicam, tam profundo licet abscessui vix unquam sanando parem, sibi exigit.

ORD. IV. GEN. II.

METRITIS.

§. 222. Morbus a *peritonitide puerperali* (§. 216.) distinctus, sed tamen ob aequas rationes mox post illam hic considerandus, est *metritis*, seu *uteri inflammatio*. Hoc ipsum viscus in virginibus necdum menstruatis rarissimo, neque conspecto unquam a nobis exemplo, inflammatur; quamprimum autem huic excretioni adsueverit uterus, irritabilitate tunc majori excitatus, sub ipso imprimis menstrui fluxus opere violenter perturbatus, inflammationem interdum subit. Major aliquanto hunc in morbum apud mulieres matrimonio junctas, quamvis utero minime gerentes, dispositio observatur: quae, sub ipsa dein graviditate quodammodo adaucta, mox a partu primisque puerperii temporibus quam maxima comparet; donec, penitus absoluto per aetatem sanguineo tributo, pristina utero a phlogosi redeat, maneatque immunitas.

§. 223.

§. 223. Cum vero non uno semper eodemque loco, sub tam diversis feminarum positionibus, resideat; — et ad partem nunc hanc, nunc illam, inflammetur uterus: oportet non similia, in simili licet morbo, symptomata ubique comparere; et a vicinis illi visceribus aliis, propinquae partis incendio vexatis, pro varia inflammationis in utero sede ac extensione, effectus omnino diversos observari. Atqui hoc ipsum est, quod succinctam morbi istius definitionem difficiliorem reddit, symptomatumque singulis speciebus communium numerum minorem, quam quibus hae omnes comprehendi queant, constituit. Febris certe acuta, dolor ardens, eidemque uteri loco fixe inhaerens, anxietas, majorque stomachi consensus, fere sola hic supersunt; neque manifestus ubique tumor, neque oris uterini ardor, dolorque ab attactu auctus, a primis saltem morbi initiis, et ubique comparent.

§. 224. Inflammantur vero uteri nunc ex parte, nunc per omnem substantiam; atque in primo casu, vel ad fundum, vel ad cervicem, atque nunc ad anteriorem, nunc ad posteriorem,

rem, aut lateralem denique superficiem, incenduntur. Omnes hae species in utero vel gravido, vel puerperali manifestiores redduntur, quam in quovis alio: qui ad tantum rarius volumen inflammatus ascendit, ut pelvim deserere, ac in regione hypogastrica tactui offerri, sedemque phlogosis sat certe indicari, observetur.

Nec *phlegmonosa* semper hoc viscus inflammatione, sed interdum superficiali, eaque vel externa, vel interna *erysipelatosae* fere naturae, phlogosi laborat; atque nunc *primaria*, nunc *symptomatica* prorsus affectione corripitur. Aliam etiam huic ipsi, febris, quae metritidem comitatur, diversitas, quemadmodum de aliis inflammationibus dictum est, conciliat indolem.

§. 225. In quocunque vero loco uterum inflammatio invadat, praecipue dum magno satis impetu ac cum febre inflammatoria adoritur eundem, tunc horror utplurimum, et anxietas feminam corripit. Succedit calor, aestus, cum pulsu in robustis, vel abortum aut vio-

violentiam passis puerperis, magno, frequenti ac duro; in aliis, sub initio quidem, sat magno, sed mox parvo, ac debili, aliquando inordinato. Ardor nunc oritur, fixusque dolor, ab initio, quasi ut dolores post partum ordinarii, subinde remittens; sed post brevem moram intensiori cruciatu, ex lumbis descendere visus, revertens.

In utero non gravidae pridem feminae constantior, fixior, pulsansque magis dolor; — pulsus vero utplurimum plenior ac durior est. In puerperis quidem abdomen naturaliter tumet, sed molle observatur; primisque a partu horis, ipsius uteri adhucdum majoris et extensi subrotunda, tactu percipitur substantia. In metritide vero hic tumor tam celeriter, quam in *peritonitide puerperali*, vix augetur: vel si hoc ipsum ex inflammatione ad fundum uteri existente contingat; cum sat manifesta circumscripti, uterique ipsius figurae correspondentis tumoris expansione in regione super pube media, id modo locum habet. Saepe autem primis morbi diebus abdominis tumor non tantus comparet; sed in medio pelvis incen-

dium

dium haerere videtur. Interea mammae aut turgent atque sororiantur, aut lacte spoliatae collabuntur; lochia quamplurimum, morbi vel causa, vel effectu, disparent. Omnibus vero nunc accedunt nausea, copiosa flatuum eructatio, vomituritio, vel et flavae, aeruginosae bilis vomitus, jactatio, desidendi ad alvum vel ad urinam frequens non raro stimulus; ac illius, vel hujus in excernendo difficultas; sitis ingens, cum lingua sicca, cephalaea ad oculorum basin et occiput extensa, faciei rubore, vigiliis, delirio, suspiriis, dyspnoea; hypochondriorum, lumborum tensio, dolor; vel pleuritici ad pectus, claviculas cruciatus, cum tussi sicca et molesta. Nunc demum singultus, subsultus tendinum, cum meteorismo insigni, sudoribus ad frontem, pectus, symptomaticis, ac pulsu nunc minimo, contracto, intermittente, frequentissimo accedunt; extremitates frigent; novi hinc inde vomitus herbacei coloris, novumque interdum ac validissimum frigus, gangraenae praesagium, foetidissimae saepe ex vagina materiae effluxus, faecum ac urinae in lectum depositio, sopores, li-

lipothymiae frequentes, ac mors demum ipsa, insequuntur.

Sed, prout dictum est, pro sede inflammationis ad uterum diversa, symptomata variant. Si igitur ad *fundum* hujus visceris haereat malum: tunc imi ventris subrotundus, durusque tumor ac dolor, ut ne contactum quidem foris admittat, comparet. Si circa *cervicem* et *osculum* est inflammatio: digito vaginae immisso, hoc ipsum clausum dolens, fervens, durum ac retractum occurrit. Si *posteriores* uteri partes solum inflammatae: dolor circa lumbos fit, et stercora supprimuntur, et venae haemorrhoidales cum tenesmo turgent. Si partes matricis anteriores incendantur: tunc dolor circa pecten fit, et urinae stillicidium ac emittendae difficultas; qua in re tamen cavendum est, ne, ubi feminis hypogastrium tumet, etsi laesi uteri non desint notae, de *vesica* tamen, quae ante uterum sita est, non omnis praetermittatur suspicio. At lateribus inflammatis, et inguina tenduntur, gravantur, torpent crura, et aegre moventur; aut crus ipsum, quod e regione est, claudicat; aut dolor in co-

coxam quoque transit. Plerumque etiam uterus apud puerperas in eam partem declinat ac retrahitur, qua inflammatus est, ejusque osculum avertitur. Si totus inflammatus est uterus, totus vehementius pulsatorio motu dolet: ipsa autem aegrotans nec sedere, nec surgere, nec pedibus ingredi potest; ac singula, quae alias ex parte comparent, mulierem divexant symptomata.

Interdum inflammatio per vaginam extenditur: quae fervet, rubet, tenditur, ac ab attactu quam maxime dolet. Ad ipsa nonnunquam genitalia externa, vel ab his frequentius ad interna, in puerperis inflammatio propagatur.

Febris, quae metritidem comitatur, natura ex illis, quae alibi satis exposita fuerunt, maxime vero ex causis praegressis, annique regnante constitutione, dijudicanda est.

§. 226. Causae vero metritidis tum aliarum inflammationum causis (§. 125.) fere similes, tum propriae existunt. Potissimae ex istis, cum illis *peritonitidis puerperalis* (§. 218.)

con-

consentiunt; vel in abundantis uterinae excretionis, menstruorum, lochiorum, haemorrhagiae, fluoris albi, vel et haemorrhoidum, per causas violentas, terrorem, iram fortiorem, per frigus aestuante corpore genitalibus incaute admissum, repentina suppressione consistunt. Huc spectat abortus ex causis vel ordinariis, vel pharmacis excitatus; lapsus gravidae in distentum uterum, percussio violens, aut conculcatio, compressio, partus difficilis, sub obliquo imprimis utero, vel cum oris uterini compressione diuturna, vel in teneriori aut jam provectae aetatis primipara; versionis negotium rudi manu susceptum, vel incautus instrumentorum ad foetum extrahendum usus; placentae extractio violenta ac praematura; perinaei, vaginae laceratio, vel hujus ac uteri prolapsus; grumus sanguinis, placentae portio, ore uteri clauso, in acerrimam ac foetidissimam saniem conversa; spasmi ac dolores diuturni, violenti; fasciae puerperarum abdomini strictius circumductae, peritonitis puerperalis etc.

§. 227. Periculo plenus *metritis* morbus est,

ex

ex quo, si violentius invadat, paucissimae certe emergunt. Similes vero illis aliarum inflammationum (§. 126.) exitus hic idem agnoscit: inter quos ille in *gangraenam* frequentius occurrit. Deterior vero illa metritis est, quae universam uteri substantiam, vel fundum hujus visceris tenet. Minora quidquam inflammationis ad cervicem et osculum haerentis pericula sunt; ac facilior abscessus, illam forte insequentis, in vaginam depletio observatur. Quae ad anteriora, vel posteriorem ad faciem inflammatio est; ea, praeter urinae faecumque suppressarum noxas, cum suppuretur, vicinam facile vesicam, aut intestinum rectum devastat. Caeteri hujus visceris abscessus nunc, feliciori quidquam omine, in cavum illius aperiuntur: nunc vero lethali cum exitu vel in cavum abdominis ac pelvis deplentur; vel ad partes supra inguen, juxta lateris mollitudinem, aut circa umbilicum, purulentum ac graveolentem humorem eructant. Uteri praegnantis inflammatio vix non semper, nisi prompte abortus cum haemorrhagia insequatur, lethalis evadit.

Resolvitur interdum metritis, imprimis si ad internam superficiem phlogosis haereat, vel lochiis, vel menstruis, aut haemorrhoidibus denuo comparentibus; vel largo purulenti ac foetidi, vel et sanguinolenti liquoris ex genitalibus fluxu; vel erysipelate, rheumatismo, in aliam partem ex utero conversis. Interdum largus ac in longum continuatus, aequalis sudor, cum purulento in urinis sedimento, rarius miliaria, hunc morbum judicant.

Suppurationem in utero docent signa abscessuum internorum communia (§. 128.), morbique praegressi, nec benigna resolutione terminati, natura. Circa puris generationem dolores augentur, febresque cum horrore ad vesperam ingruunt; tumor super pubem, interdum ut abdominis mentiatur hydropem, attollitur; dolor punctorius vel pulsans accedit, atque nunc urina, nunc stercoris recrementa, aut utraque simul, supprimuntur. Ruptum vero ad uteros abscessum docent signorum, quae hunc comitabantur, mitigatio, puris graveolentis ex genitalibus affluxus, vel demum fatalia internae exulcerationis, hydropis purulenti,

me-

meteorismi, febris lentae, aut citioris gangraenae, symptomata.

Uteros ex inflammatione praegressa, tum quavis in parte, tum imprimis ad cervicem posse indurari ac fere callosos reddi: hoc aliarum non minus partium, quam ipsius uteri post has causas in mortuis sectio comprobavit; sed *scirrhi* hujus visceris longe aliam vix non semper habere originem videntur (§. 129.). Quod si tamen hi ipsi post metritidem interdum observentur, hoc ipsum tum ex resolutionis benignae, aut suppurationis ab illa defectu; tum ex febris atque doloris dissipatione, ex ipso attactu, tumoris nempe in uteri regione renitentis, indolentis, in vaginam, in explorantem digitum, vel, sub erecta imprimis corporis positione, in perinaeum profunde ponderantis, inaequalis, tuberosi, ex corporis uterini ad unam saepe aut alteram abdominis partem, cum ipsa osculi aversione, oblique declinantis, — tum ex cruris unius, vel utriusque stupore, dolore, varice, ac oedemate; ex lumborum tractione, doloribus; albidae, tenacisque materiae ex genitalibus fluxu;

xu; menstruorum aut parcitate, aut defectu, vel et haemorrhagiis uteri insolitis; ex sterilitate, vel et abortu, ad determinatum praegnationis tempus continuo, nec ex causa alia evidenti, observatis; ex vesicae, intestini recti affectibus symptomaticis, ac demum ex decolori et cachectico mulieris vultu, apparebit. Incipiens vero uteri scirrhus in multis non agnoscitur; vel cum aliis hujus visceris, ovariorum morbis facile confunditur. Saepe nimis interim infausta illa diagnosis, scirrhosi tumoris in exulcerationem malignam vel *carcinoma uteri*, conversione, incurabili, morteque ipsa pejori longe malo, ultro confirmatur.

Gangraenae in metritide signa ex dictis (§. 224.) satis elucent; ac, ob spongiosam uteri fabricam, a partus opere saepe mirum quantum labefactatam, dilaniatam, vel summa in puerperis irritabilitate, sensibilitate, exuberantem, jam ad tertium interdum, aut quintum, aut septimum fere morbi diem, sub vomitu, singultu, deliriis, sopore, sub tumoris abdominalis continuo incremento, meteorismo, alvi fluxu cadaveroso, nigro, involuntario, doloris,

av-

ardorisque omnis cessatione, pulsu intermittente, minimo, frequentissimo, extremitatibus frigidis, sudoribus viscidissimis, lipothymiis, convulsionibus, lethali mox exitu comparent.

§. 228. Facilius iterum hunc morbum consilio praevenire, quam praesentem sanare, licet. Praevenimus autem illorum, quae (§. 220.) dicta sunt, solicita observatione, ac obstetricum circa illa, quae a gravidis, parturientibus, puerperis removenda, vel iisdem administranda sunt, recta institutione.

In ipsius metritidis jam praesenti cura, praeter regulas in quacunque viscerum inflammatione observandas (§. 133.), imprimis ad aegrotantis statum, ad causas morbi, febrisque conjunctae naturam, respiciamus oportet. Si uterus in virgine, aut non gravida, plethorica, robustaque muliere, aut post abortum, sine magna cruoris jactura, ex causis violentis ac stimulantibus originem traxerit: tunc, alterius cujusvis inflammationis adinstar, sanguis ubertim mittendus, ac antiphlogistica methodus tum interna, tum externa, in omnibus

adimplenda est. Nec ipsius menstrui, aut lochiorum, sub violenta inflammatione aliquando non penitus cessantium, ratio hic habenda; vel saltem non ob ista, venaesectio differenda, aut omittenda erit.

In *puerperis* alia venaesectionum momenta sunt; ac in illis, sub variis positionibus hae ipsae nunc prosunt, nunc insignes noxas vel in ipsa metritide habere possunt. In delicatula debilique femina, spasmis sub partu quamplurimum vexata, et in qua lochiorum defectus non minus, quam ipsa inflammatio spasmodicae in vasis uteri contractionis ac eretismi magis effectus, quam causa est; venaesectio, imprimis repetita, non potest non debilitatem, spasmique causam augere. In casu *gastrico-nervosae* febris cum locali hac inflammatione conjunctae, facile malignam haec, nec venaesectionibus dissipandam assumere naturam potest. Nec venaesectio indicabitur, ubi retenta in uteri cavo vel sanguis grumosus, vel placentae portio, calori loci corrupta, sensibilem uteri substantiam irritaverint, ac inflammationis hoc in viscere symptomata induxerint: sed illa his

in

in casibus conducent, quae vel spasmos in utero, ac nervis sedare; vel irritantem ex abdomine causam ejicere; vel putrescentem ex uteri cavo materiam educere queant. Sub diuturnis ad partum laboribus tam vehemens utplurimum in vasorum, nervorumque systemate agitatio, tam celeres pulsus, corporis ardor, sitis, inquietudo, tam insignes sunt, ut ardentissimam quivis tunc febrem, non expertus, adesse affirmaret. Brevi vero post partum tempore, si vel primiparas sat multas excipiamus, quamplurimae mulieres doloribus, quos dolores partum insequentes nominant, tam violentis, quam fere ipsius partus labores fuere, excruciantur: quae tamen singula, per plures saepe horas extensa, vel per solitam uteri purgationem, — per quietem, lectique fotum utplurimum componuntur; vel leni narcotico oleosoque medicamento, fomentationi emollienti, antispasmodicae, ac clysteribus quam optime cedunt.

Sed quotiescunque contraria in puerperis locum habent: ubi difficilior, vel et artificialis partus in vegeta et plethorica praecesserit femi-

mina; — ubi violentiae utero illatae suspicio est; — ubi pulsus duri, vibrantes, inflammatoriae, cum illis, febris naturam ostendunt; — ubi lochia vel inopinato suppressa sunt, vel ob nimiam vasorum sub doloribus contractionem retardantur: tunc, si a venaesectione, praesentaneo inflammationum auxilio, recesserimus, quid porro ad praepediendam uteri gangraenam utile esse possit, intelliget nemo. Hinc in venaesectionibus, pro indicatione repetendis, omne hic artis auxilium quaerendum est: eaeque tam generales, quam, per sanguisugas perinaeo, genitalium labris applicandas, locales, sine temporis jactura instituendae sunt. Vana non modo, sed noxia sunt, quaecunque hic ad *pellenda*, ut dicunt, lochia praescribuntur: optimumque inter omnia *aristolochicum* hic erit *venaesectio*. Sub ipso vero lochiorum fluxu, vel purpura licet ad cutem apparente, si metritidis verae signa adfuerint, venaesectio non differenda; sed sanguinis portio violentiae morbi superandae non impar, nec tarda nimis manu, detrahenda est.

Praeter venaesectiones autem spasmum inflam-

flammatorium egregie solvunt tum fomentationes emollientes, quam minimo id fieri pondere potest, abdomini, — vel si cervix uteri inflammatione correpta fuerit, ope spongiae, perinaeo applicandae; tum clysteres similes, qui frequenter satis, calore moderato, injiciendi sunt. Diarrhoeam quidem puerperis funestam vulgus supponit: sed, nisi ipsius morbi violentia, aut latente forsitan intestinorum inflammatione violens per alvum fluxus excitetur, non modo lochiorum excretionem diarrhoea moderata, faeces pultaceas, ex flavo albas, circa tertiam, quartamve puerperii diem excernens, non suspendit; sed et illorum quodammodo vices egisse, observata est. Nimiam vero atque symptomaticam per intestina excretionem tum emulsio Arabica, tum opium, frenato jam majoris inflammationis impetu, coercent.

Caeterum hoc in morbo non minus, quam in alio inflammatoriae naturae affectu, antiphlogistica methodus, cum certa tamen cautela, adhibenda est: ne remedia, irritabilem nimis puerperae naturam alio forsitan, quam

cae-

caeteros aegrotantes, modo afficiant; atque vel tumultus, quos sedare contendimus, adaugeant; necessariam uteri purgationem divertant; vel demum vires, ultra quam par est, infringant. Quamvis autem caloris nimii non parvae in puerperis noxae esse observentur; illa tamen, quae aequalem transpirationem suscitant, fracto jam inflammationis impetu, egregie conducunt: atque sic haustus salinus, ac lenia infusa diapnoica praescribi queunt. Ob praeconceptam quidem opinionem puerperae a re quavis, quae vel minimum odorem spirat, apud nos quam tristissimos verentur effectus, cum multis in regionibus major vel apud sensilissimas caeterum mulieres in medendo libertas concedatur; interim et hic feminarum persuasionibus, multorum saepe symptomatum origini, reluctari non convenit: nec dissimulandum est, certos fortioresque medicaminum odores, aut et dulcia quaevis, sub tam mobili nervorum statu, permultis a puerperio non sine damno offerri.

Injectiones in uterum inflammatum nec penetrant, nec facile aliter, quam irritando, age-

agere possunt. Si tamen vagina ipsa magis, quam ille, laboret: tunc cauta mucilaginis Arabicae lactisque tepidi injectio acriorem, hic facile stagnantem humorem eluit, ac spasmos relaxat. Latentia tamen in utero adhuc gravido, sed inflammato, foetus putredine correptus, — vel in puerpera aut sanguis congrumatus, aut placentae portio, quandocunque per os uteri apertum id liceat, circumspecte educenda sunt; atque hoc in casu, apud puerperas, injectio in ipsum uterum cautissime instituta, putridissimam ac stimulantem materiam eluit, educit.

Magna vero ubique spasmorum ac extremae irritabilitatis in puerperis ratio habenda; et quotiescunque, inflammatione jam satis dissipata, istorum symptomata occurrunt, ex opio, blandissimisque remediis sedantibus, quamplurimum expectandum est.

Si uteri *suppurantis* signa (§. 226.) comparuerint, tunc omnes, quas alibi (§. 134.) exposuimus, regulae observandae: prius exitus per vaginam, aut si hoc ob sedem abscessus recuset, per intestinum, aut urethram, invitan-

tan-

tandus; ac vires vitae, quo fieri modo licebit, conservandae sunt.

Quid in vero ac jam perfecto uteri *scirrho*, et *carcinomate* faciendum sit, nos quidem felici experientia hoc in statu prorsus destituti non docebimus. Quid ab aliis tentatum fuerit, ac palliativae saltem regulae methodi, alibi a nobis fusius exponentur.

ORD.

ORD. IV. GEN. III.

GASTRITIS.

§. 229. *Ventriculus*, cujus nemo mirabilem in homine cum quovis viscere et cum universo corpore consensum, — ac servitutem non minus, quam in singula imperium, ignorat; sub multis, iisque gravioribus morbis, num in amicis organis, num vero in se ipso, istorum sedes sit, dubium relinquit. Varia etiam, sub aetate, vivendi ratione, positione corporis, tempore, aliorum viscerum conditione diversis, ventriculi tum positio, tum capacitas et extensio est: ex quibus iterum, quem ad locum morbosa referri debeat sensatio, non parva nascitur in multis difficultas.

§. 230. Non infrequens stomachi humani morbus est *gastritis*, aut ejusdem inflammatio; cujus quidem signa principalia in febre acuta, in epigastrii tensione, ardore, dolore, in vomituritione, anxietate, singultu, ab assumptis quibusvis mox, et cum subitanea istorum rejectio-

ctione, adauctis consistunt: sed in multis, qui ventriculi post mortem phlogosin obtulere, nunc plurima ex istis defuerunt; nunc, cum pars major symptomatum in aegrotante comparuisset, vel in cadavere inflammationis ad ventriculum in vanum quaerebantur vestigia; vel ab aliis causis dictorum effectuum pependerat cohors, ac a medendi methodo, inflammationibus certe contraria, potuit dissipari.

§. 231. Attenta interim tam diri morbi consideratio, ac frequens cadaverum perlustratio docuerunt, ventriculum vel *totum*, vel *ex parte*, nunc profunde satis ac *phlegmonosa* (§. 123.) inflammatione, — nunc vero superficiali, ac *erysipelacea* phlogosi laborare; in his, stomachum *primaria*; — *secundaria* in aliis inflammatione corripi: quae ultima frequentius, quam illa, tum ad *erysipelaceas* pertinet; tum *occulta*, morborum sub fine, accenditur, ac *epidemico* nonnunquam influxu quamplures invadit. Nec minorem differentia *febris*, quae gastritidem comitatur, hoc in morbo diversitatem parit; ac frequentius forte in ista, quam

in

in quacunque alia, si *enteritidem* excipiamus, inflammatione, vel *gastricam*, vel *nervosam* febris indolem observamus; quando in aliis nec umbra quidem febris latentes hoc in viscere ignes prodit.

§. 232. *Gastritis phlegmonosa* aliarum inflammationum adinstar cum horrore frequenter adoritur, sequiturque aestus ad interna major, cum siti, et anxietate praemagna; cum praecordiorum ac regionis epigastricae tensione, ardore et dolore a compressione quavis, vel et a solo digitorum, stragulorum attactu, aut fortiori inspiratione, vel tussi, vel nixu, intense mox adaucto. Sed non minus vel ad ipsum ventriculi cavum sensibilitatis morbosae augmentum, ac nauseae continuae, vomituritio, dolens ructuum multorum explosio, multusque ab assumptis, imprimis paulo irritantibus, mox ardor, angustiae sensus, ac demum vomitus, urgent. Haec symptomata in casu graviori, ac nisi promptam opem feramus, citissime increscunt: ut vel paucus insipidus aquosus liquor, cum intolerabili ardore vix susceptus, aut so-

lus,

lus, aut cum multa, et aeruginosa bile, rejiciatur, cum interea alvus paucissima reddit, et in multis pertinaciter obstruitur. Interea pulsus utplurimum parvi, frequentes, contracti et duri, vel et intermittentes, inaequales observantur; vigiliae, inquietudo, jactatio, dyspnoea, sitis, oris siccitas continuo augentur; superadditur singultus, dolorem visceris insigniter excitans; facies collapsa, cum extremitatum perfrigerio, virium prostratione summa, ac, spasmo ad duodenum extenso, comparente in quibusdam ictero; nonnunquam cum deliriis: donec, cessante quovis in epigastrio aut ardore, aut dolore, — crescente ventriculi, abdominis flatulenta intumescentia, regurgitatione potus, et crebra seri cum impetu quodam effusione, extremitatum marmoreo vix non frigore, fatalis in ventriculo gangraenae signa cum lipothymiis, convulsionibus compareant, in illa mortis brevi tempore convertenda.

§. 233. *Gastritidis erysipelatosae* natura, nisi ex febris inflammatoriae absentia, et causarum

illi.

illi faventium apparatu, difficulter eruitur. Si post erysipelas aliudve exanthema ad externa corporis evanescens gastritidis symptomata insurgant; si oris, fauciumque ardor ac phlogosis adesse observentur; si febris gastrica, nervosa, aut aphthae praecesserint, ac sub majori jam corporis debilitate, vel in subjecto cachectico, inflammationis ad ventriculum phoenomena insequantur; si venenosa, aut suspecta materies deglutita, haec ipsa induxerit; si interiora urantur, exteriora vero frigeant, rigeantque: tunc ad *erysipelatosam* gastritidis naturam sat tuto concluditur.

§. 234. Maxime tamen interest, illorum, quae de ventriculi sensibilitate in gastricis febribus morbosa (§. 103.) dicta sunt, non oblivisci; ac genitos a bile acriori, aut saburris ad stomachum dolores, cum gastritide nunquam confundere. *Choleram*, rariorem, ac fere autumnalem morbum, ex praecipiti ac violenta per oesophagum ac anum evacuatione, et quod, vel potu nullo assumpto, continuus tamen, et copiosus hic vomitus urgeat, nec tantus ab illo mox ardor in ventriculo persentia-

 tur,

tur, et quod febre careat, a gastritide distinguemus. *Cardialgia*, tum febris iterum, tum sitis majoris absentia, ardore non tam igneo ac fixo, tandem vero per reliquam aut medicamenta, aut potum saltem aliquem assumendi potestatem, a gastritide differt. Musculorum epigastrii, ac peritonaei eisdem substrati inflammatio (§. 214.), tumorem externum, calentem, ab attactu magis dolentem, circumscriptum, ac mitiora longe, quam gastritis, symptomata offert. Difficilior interdum *hepatitidis*, in gastritidem facile transeuntis, ab hac ipsa distinctio erit: sed deest, saltem a morbi principio, intensus ille ad ventriculum ardor; nec a quovis mox assumpto vel potu, vel medicamine, vomitus tam subito ac sub tantis angustiis excitatur; nec pulsus hic tam frequentes, tamque contracti et exiles, quam in gastritide ipsa, comparent.

§. 235. Quae alias inflammationes, — hae et gastritidem causae inducere solent. Frequentissimae tum ex istis, tum ex aliis, ventriculo fere propriis, sunt: laesiones externae, contu-

sio,

sio, vulnus, hernia, res deglutitae, tum vi mechanica, tum acredine ventriculum stimulantes, lacerantes, pungentes, erodentes: ut vitrum, aciculae, ossa acuta, venena corrosiva, imprimis arsenicum, mercurius sublimatus; emetica, cathartica, fungi, aliaque ex venenosis vegetabilia, balneum frigidum, aut potus glaciatus, glacies ipsa, aestuanti ventriculo copiose affatimque ingesta; vel et calidissimus cibus, aut ardentissimus vini spiritus incaute ingurgitatus, extensio ventriculi nimia ab alimentis fermentantibus, durioribus; vulnera, laesiones aliae capitis, quae singulari in abdominis viscera influxu, hepar, ventriculum etc., inflammant, et abscessus hic loci inducunt. Ad internas magis gastritidis causas spectant: visceris propinqui, omenti, intestinorum, hepatis, lienis, diaphragmatis inflammatio; acre quodcunque vel in stomacho, vel in alia corporis parte generatum, evolutum, vel ad eundem depositum, quo spectant saburrales ac biliosae materiae sub fine febrium gastricarum; acre arthriticum, toties a pedibus ad ventriculum aberrans; nec minus rheumatica, erysi-

pelacea, ulcerosa, scabiosa, scorbutica, exanthematica quaevis acrimonia, diarrhoea critica, vel et habitualis, aut haemorrhagia naturalis, vel solita, imprimis illa haemorrhoidum, suppressa; excandescentia animi vehemens, et assumpta mox ab ista emeticum aut drastica remedia, vel potus frigidissimus.

§. 236. Summa hunc morbum, ob sensilissimam ac consentientem ventriculi cum universo corpore naturam, pericula premunt; sub quibus tam celeri nonnunquam morte rapiuntur aegroti, ut convulsione magis, aut momentanea actionum vitalium abolitione, ex solo nervorum in easdem imperio derivanda, quam alio videantur extingui inflammationis eventu. Saepius tamen per paucos vix dies extensi morbi effectus in membranae ventriculi internae gangraena, totidemque maculis latis, aut petechiae similibus vix exterius conspiciendo ad ventriculum vitio, consistit. Post venena assumpta, a podagra retrogressa, atque in subjectis admodum sensibilibus, celerrimus morbi decursus; paulo vero lentior in illis est, qui ex causa mi-

minus violenta hoc ipso decumbunt. Gastritis *erysipelacea* (§. 232.), nec non illa, quae cum febre nervosa incedit, in gangraenam promptissime convertitur: *phlegmonosa* vero (§. 231.), nisi resolvatur, atque sub minori, quam qui illam inducat, impetu, in abscessus aut vomicas; — his autem vel in cavum abdominis, vel in viscerum vicinorum substantiam, aut, quod feliciori nonnunquam omine contingit, in ventriculi ipsius cavum apertis; in sordida non raro ulcera mutatur.

Resolutionem exspectamus, si causae minus violentae, nec deleteriae prorsus naturae, aptissima sub ipso morbi principio medela impugnari queant; si post celebratas venaesectiones arteriae dilatentur pulsusque insurgant; si ardor extremus atque dolor ventriculi moderentur; si deglutiti portio potus retineri queat, et alvus sponte reseretur. Interim et aliae per sudores, urinam, imprimis vero per alvum excretiones benigniorem morbi judicationem confirmant.

In *suppurationem* abiisse gastritidem, ex febris diuturnitate ac vehementia, dein vero ex

dolorum remissione, anxietate tamen et nausea nequaquam evanescente, ex ponderis ad ventriculum sensu, ac demum signis, quae internis suppurationibus propria esse diximus (§. 128.), pernoscimus. Si ad ventriculi cavum aperiatur abscessus: tunc copiosa, cum sanguine interdum commixta, purulenta materies per vomitum, vel et per intestina, rejicitur. Rarum est, ventriculum cum peritonaeo, quo loco abscessus in illo latet, concretum, purulentam materiam per erosam epigastrii, vel et umbilici regionem eructasse. Si abdominis in cavum abscessus rumpatur, mors certa; — et si ad viscera vicina pus destillet, tabes purulenta, et hydrops, non minus lethalia, succedent: quae et *ulcera ventriculi*, continuante in eodem ardore, dolore ab assumptis, imprimis acrioribus, aut a compressione epigastrii, perpetuo adaucto, cum singultu ac vomitu frequenti, purulentae, saniosae, ac viscidissimae, aut et foetidae materiae portionem, aut purum, multumque sanguinem hinc inde rejiciente, frequenter terminabunt.

In *scirrhum* gastritis frequenter abire non vide-

detur; illius vero signa ex alio melius, quam hoc ipso, loco patebunt.

Gangraenam ex gastritide, ex ultimis lethalis morbi signis (§. 231.) facile praevidemus, noscimusque praesentem.

§. 237. De illis, quae ad *praecavendam* gastritidem necessaria sunt, longior, quam ut hic tradi posset, doctrina foret. Causarum certe, quod ubique monemus, potissimam haberi rationem, easque vel expelli subito, vel corrigi, vel demum partes involventibus, oleosis, glutinosis remediis, ab iisdem defendi oportet. Ast cum primum ab accersito tardius Medico praestari non semper queat; secundum vero, certiorem specificae causae aut veneni cognitionem, quam quae sub his rerum angustiis sat cito acquiri ubique posset, supponat; haec ipsa etiam causae irritantis cognitio, illam *antidotorum*, ex chemicis saepe principiis, aut ab experientiae multiplicis doctrina repetendorum, sibi requirit: quae ipsa, ex aliis Medicinae fontibus haurienda, scituque quam maxime necessaria, hic loci exponi non potest.

Praesentem vero stomachi inflammationem, causis, in quantum permittitur, abactis, mutatis, imminutis, si phlegmonosam habere indolem, et cum inflammatoria febre incedere videatur (§. 231.); venaesectionem promptam, abundantem, nec a pulsuum parvitate, nec extremitatum a frigore, vitalisque inertia principii arcendam, pro symptomatum atrocitate saepius, et ad regulas alibi expositas, repetendam, sibi exigit. Ipsa vero stomachi regio, totumque abdomen linimento volatili, cui opii portio commixta sit, illinienda, ac emolliente decocto, vel lacte tepido, in quo sapo solutus sit, fovenda sunt. Post institutam aliquoties venaesectionem, largum satis cum cantharidibus emplastrum, ut rubefaciens, ventriculi regioni applicandum est. Cum vero medicamentis sub inflammatione indicatis, ob summam ventriculi sensibilitatem ac vomitum, locus esse non queat: haec ipsa frequenti, sed non largo nimis, clystere per anum injicienda sunt. Quaecunque vero ob extremam sitim aegrotus ingerere tentat, haec blandissima et demulcentia esse, ac parva simul copia assumi

opor-

oportet; optimumque hic potum emulsio Arabica cum dupla quantitate aquae non frigidae remixta constituet. Quemadmodum autem emeticum his sub rerum circumstantiis praescriptum lethales omnino effectus habere consuevit; sic et cathartica remedia, ab egregiis licet viris sub complicatione *inflammatorio-gastrica* proposita, non prius certe, quam inflammatione jam maxime infracta, praescribimus; nec salinum facile remedium, sed mannam emulsione Arabica solutam, vel solam hanc emulsionem, cum *ricini* oleo paratam, consulimus. Ipsum adeo, qui ad compescendum vomitum laudatur, *haustum antemeticum*, ob copiosum aerem, qui ab effervescente liquido evolvitur, non sine justis rationibus reformidamus; nec *opio* prius, quam abacta jam formidine inflammationis, ubi reliquam ventriculi sensibilitatem corrigit, fidem adhibemus. Clystere porrectum hoc medicamentum, tutius hoc in casu operabitur.

Erysipelaceam gastritidem, nisi cum febre inflammatoria manifesta incedentem, venaesectiones exasperant; isque morbus remedia principa-

li,

li, a qua vix non semper pendet, affectioni conducentia exposcit. Saepius hic vesicans epigastrio superimpositum, cucurbitulae siccae, sub dubia venaesectionis indicatione, cruentae, in auxilium trahenda sunt: ac si acris, saburralis materia ventriculum inflammare videatur, blandissima iterum, quae vix indicavimus, evacuantia, vel serum lactis tamarindinatum; — et, si vomitus haec ipsa excludat, clysteres ex nitro, tamarindorum pulpa in aqua solutis; vel interdum, sub majori jam a febre *nervosa* debilitate, cortex cum camphora ano infusus, conducent.

Suppurationem stomachi, nisi sola natura, Medicus certe non sanat. Quotiescunque interim haec subesse videatur: sub parcissimis, iisque liquidis alimentis, potuque emolliente, abscessus in ventriculum, forte salutarem depletionem patienter exspectamus. Reliquum ab illo in ventriculo, quamplurimum lethale *ulcus*, praeter tenuissimum iterum victum ex ovi recentis vitello in jusculo carnis soluto similibusque quaerendum, vix alia, nec certe balsamica sic dicta remedia perferre observatur.

Im-

Impraegnatae ab aere fixo aquae, cum tenui lactis asinini portione, ac ipse Peruvianus cortex clystere injectus, tentari his sub angustiis queunt.

ORD. IV. GEN. IV.

ENTERITIS.

§. 238. Intestina non minus, quam ventriculus, inflammationem, — rarius certe, quam iste, *phlegmonosam* (§. 231.); frequentius *erysipelatosam* (§. 232.), atque hanc ab aliis saepissime affectibus *symptomatice* pendentem, patiuntur.

§. 239. Hic igitur morbus (§. 237.) *Enteritis* vocatur: cujus symptomata, ob ampliora, quae intestina occupant, spatia, ob incertam ac volubilem magis eorundem directionem, ac demum ob insignem canalis longitudinem, difficilius in unam, quae singula comprehendat, definitionem trahuntur. Interim, quotiescunque morbus (quod tam raro haud fieri, cadaverum sectiones docuere) *occultius* non incedit, tunc febris acuta, cum tensione ac dolore interno, vel ad unam, vel ad omnes abdominis regiones extenso, ardente, pungente, acutissimo, per vices moderato, sed mox re-

redeunte, ac ad summam atrocitatem adaucto, cum vomituritione ac vomitu, meteorismo, pertinaci utplurimum alvi obstructione, ac interdum cum diarrhoea, et tenesmo, observantur.

§. 240. Incipit igitur *Enteritis* interdùm cum horrore; alias, sine illo. Abdominis cruciatus, saepius certe circa umbilicum, quam altero quovis in loco, — in aliis, ad circumscriptam abdominis plagam, aut per totam ventris molem extensus, sat fixus, et saepe ardens, nunc aliquam aegrotanti quietem concedens, nunc vero immani tormine rediens, hunc ipsum aggreditur. Hucusque pro ventris tormine, aut colicae specie flatulentae hic dolor hâbetur: imprimis cum ructus inanes ac fere assidui, nec non alvi utplurimum obstructio, et borborygmi copiose subintrent. Interim recrudescentem aeger ad intestina cruciatum praesentiens, vultu et oculis insoliti quid, et quasi terrefacti habentibus, ejulatu, ceu praesentem exhorret et aversatur. Sub majori ejusdem sensu tum nausea, ac vomituritio, tum vomitus ipse, quam-

plu-

plures invadunt. Pulsus interea humiles, frequentes, et debiles potius, ac qui, si bene attendamus, sibi dissimiles, vel et duri observentur. Lingua in multis admodum rubra est et arida, sitisque quamplurima vexat. Venter nunc manifeste satis tenditur, atque, constrictis spasmodice abdominis musculis, et durior redditur, et attactum fere quemvis dolentissimus recusat. Nec rarum est, vel ipsam spasmodice claudi anum; vel frequentem ad emittendum lotium persentiri stimulum, hocque ipsum cum dolore ac tenesmo excerni. Praeterea de aestu interno, viscerumque abdominalium ardore, anxius et inquietus conqueritur, siti quamplurima vexatus, viribusque jam plurimum prostratis decumbens aegrotus. Aucto in horas malo, fixior, constantior, ac intolerabilis magis dolor evadit; accedit singultus, vomitus increscit, atque quamplurimum aeruginosae ac herbaceae bilis ejicitur.

Quamvis vero integrum persaepe abdomen in enteritide doleat, ardeatque; est tamen, ubi, saltem a primis hujus morbi initiis, ad affecti naturam intestini, sedemque mali distin-

stinctam concludere licet. Ubi dolor ad medium fere ventrem, ac circa umbilicum urget: intestina utplurimum laborant tenuia; eoque in casu citius, quam si crassa inflammata essent, assumpta per vomitum rejiciuntur. Ubi symptomata sub hypochondriis magis, sub pleuritidis quasi, aut hepatitidis specie, — vel ex uno illorum ad alterum, tensae fere chordae adinstar, ac sub ventriculo, hepate, liene, vel circa renes, majora observantur: tunc intestinum vel caecum, vel colon inflammatione tenetur. Si ad lumbos profunde dolor haereat, et ad alvum crebrius desideat, nihilque, praeter mucum tenacem, dejiciat, aut cum tenesmo, urinae stillicidio, vel haemorrhoidalium vasorum inflatione prehendatur aegrotus: rectum tunc intestinum incenditur.

Quocunque vero in loco inflammatio intestinum circumdet; obturata tandem, vel ob summam irritationem contracta, aut ob herniam simul compressa ejusdem cavitate, assumpta quaevis, et, continuato diutius vomitu, ipsae adeo *faecales*, ac foetidissimae materiae, per hunc ipsum rejiciuntur; nasciturque

Ileus,

Ileus, plurimarum certe causarum, rarissime *volvuli*, a quo hinc male nomen assumpsit, effectus magis, quam ipse morbus. Nec his quidem sub circumstantiis venter ubique clausus est: sed interdum sub ipsa intestinorum inflammatione liquidam, vel et subcruentam materiam deponit.

§. 241. Atque hic quidem ordinarius morbi decursus observatur. Sed quantum non expertes licet viros haec signa, in aliis tam manifesta, interdum fallunt! Saepe nempe nec febris in pulsibus umbra (§. 238.); ardor, dolor ad intestina aut nullus, aut certe non vehemens; nec fere ulla tam diri morbi phoenomena observantur: cum vel ubique inflammatio, symptomatica plerumque, intestina, vel ipsa jam gangraena tenet. Non quidem ubicunque post mortem vel livescebant, vel sanguine hinc inde suffusa apparuere; in viventibus intestina affectu idcirco inflammatorio laborarunt; multisque in febribus tum inflammatoriis (§. 114.), tum gastricis (§. 104.), intestinalium vasorum sanguineus infar-

farctus, vel ex ipso circulationis in partibus aliis impedimento; vel ex eorundem quasi dimidia, per infensam nervis putrilaginem inducta in intestinis paralysi derivandus est. Rarior quoque *Enteritis* est, in qua post mortem intestina, quod aliae partes inflammatae faciunt, conspicue crassescant, tumeantque adeo, ut pars major cavi a phlegmone in illis praecludatur; sed tamen singula erysipelaceae saltem inflammationis, et mortis ex eadem derivandae signa in cadaveribus illorum interdum occurrunt, de quibus, ne per insomnium quidem, inflammationem subesse Medentes credidissent. Haec interim *silentis* magis naturae, quam istorum errore praetervidentur; sufficitque hanc artis humanae imperfectionem eo potissimum fine adnotasse, ne in tam fallaci morbo vel parvis quidem signis attentionem recusemus; ac ne ob plurium symptomatum (§. 239.) defectum mox ad illum inflammationis praepostere concludamus.

§. 242. Enteritidis causae cum illis gastritidis (§. 234.) quamplurimum conveniunt. Ex

ipso hinc inde ventriculo ad intestina phlogosis aut dilatatur ac descendit; aut, illo relicto, haec ipsa aggreditur. Frigus vel abdomini, vel pedibus diutius admotum, spasmi violenti, quibuscunque a causis intestinalem tubum occupantes, acre biliosum, putridum, exanthematicum, saniosum, rheumaticum, venenosum, dysentericum, erysipelaceum, aliud, cathartica fortiora, seu drastica, intestinalem mucum deradentia, aloetica imprimis ac abortiva remedia, haemorrhoidum, lochiorum, menstruorum suppressio, volvulus, materies dura intestinorum tubum infarciens, vermes intestina laedentes, perforantes, vicini visceris, vel et mesenterii, peritonaei inflammatio, compressio quaevis subitanea, vis externa abdomini illata, herniae incarceratae, prolapsus intestinorum ex abdominali vulnere etc.

§. 243. *Enteritis erysipelacea* (§. 237.), tum illa, quae primaria est, tum illa imprimis, quae aliarum affectionum frequentissimam sobolem sistit, has ipsas funesto plerumque fine, ac in lethalem *gangraenam* praecipitat. Nec multo minora *phlegmonosi* morbi pericula

erunt,

erunt, si frequenti ejusdem per gangraenam fini, *suppurationis*, in quam nonnunquam terminatur, discrimina addamus. Utraque enteritidis sibi ipsi commissa species brevissimo certe, ac saepe unius, vel paucorum dierum intervallo, interdum vero unius spatio hebdomadae, vel paulo tardius, in sphacelum mortemque convertitur; nec quisquam intestinorum gangraenam, nisi quandoque sub hernia incarcerata, intestino cum integumentis abdominalibus in *anum artificialem* concreto, — vel rarissimo *volvuli gangraenosi* per intestinum, sine continui solutione, excreti exemplo, superavit. Quae in *Enteritide*, maxime *dysenterica*, interdum partes membranaceae, ac intestinalem fere tubum referentes exuviae per anum secedunt: illae coagulatae, ac intestinorum formae adhaerentis lymphae opus polyposum sistunt.

Quamvis interim enteritidis feliciter abactae historiae saepe colicam magis, ac spasmodicam hujus canalis affectionem, quam veram intestinorum inflammationem, referre videantur; certum tamen est, hanc ipsam sub recta methodo non tam raro, aliarum adinstar, per *resolutio-*

nem terminari: quae tum largo satis et aequali sudore, ac urina sedimentum puriforme, lateritium deponente; tum blanda diarrhoea vel puriformem iterum, vel subcruentam, biliosamque materiam excernente, manifestatur. Crassorum intestinorum inflammatio, tenuiorum illâ forte minus timenda, per haemorrhoidum fluxum solvitur felicius. Saepius autem, quam quod de praegressa enteritide constet, intestina in cadaveribus tum inter se ipsa, tum vero cum peritonaeo morbose cohaerent (§. 219.): ex quo patet, frequentiorem, quam supponitur, utriusque superficiei phlogosin esse; nec ubique *resolutionem* cum perfecta laesarum partium integritate absolvi.

Suppurationis intestinalis signa cum illis aliarum (§. 128.) partium conveniunt; sed, nisi firmiori sub enteritidis praegressae diagnosi, dubiis saepe non paucis subjecta est, atque in multis gratis admodum supposita fuit, intestinorum *exulceratio*. Quemadmodum vero ex suppuratis visceribus intestino vicinis purulenta materies ad hoc ipsum sibi viam facillime parat (§§. 219. 226. 235.): sic et ab ipso intestinali abs-

sces-

scessu, *pus* factum, nisi ad cavum intestini, abdominis, descenderit; in vicina illi viscera, vel per abscessum ad peritonaeum, musculosque abdominales, umbilicum, facillime, prout de *colo* intestino novimus, depletur. In crassis frequentiorem, quam in tenuibus intestinis, suppurationem, — in his vero gangraenae uberiorem conspeximus progeniem. Copiossissime ad *Rectum* tum abscessus, tum fistulae contingunt; quae toties pro *haemorrhoidum* fluxu incautis diu imposuerunt. Tribus nos exemplis et *Colon*, et *Rectum* intestinum sub inflammatione cum vesica urinali in viris concrevisse, atque suppurata, in hanc ipsam, purulentam non modo, sed et faecalem deposuisse materiam, observavimus. Sub his vero circumstantiis urinam nunc per septimanas nullam, — sed flatus foetidissimos atque copiosos per urethram prorupisse intelleximus; alio vero tempore lotium foetidissimum, faecalem odorem spirans, turbidum crassumque per urethram iisdem aegrotantibus fluebat: qui, cum prius per tantum tempus ex urethra urinam non reddidissent, hanc ipsam *urinali diarrhoea* laborantes per anum copiose ex-

excreverunt, ac unus haemorrhagia ex pene, — alter hydrope confectus, — tertius cum meteorismo, singuli vero ex forti simul intestini, vesicae sphacelo, perierunt.

Ex causis lentis, et infarctu vasorum ac glandularum chronico magis, quam inflammatorio, scirrhi, tum alii (§§. 129. 235.), tum intestinorum, nasci videntur. Sed tamen, cum non infrequens ad *Rectum* ex haemorrhoidali utplurimum causa observetur phlogosis, frequentior fere in hoc ipso, quam in alio quocunque intestino, *induratio* observatur: vidimusque talem, quae ex suppressa in femina atque mox ad anum conversa blennorrhoea originem sumens, hoc intestinum ad extremam angustiam reduxit. Frequentius certe aliorum quoque intestinorum diversis in locis coarctatio, et quasi callositas, quam scirrhus, in cadaveribus offertur; ac licet illa ex causis etiam non inflammatoriis generari hinc inde videatur, vix tamen dubitari potest, has intestinorum angustias ex praegressa in istis, saepe occulta, phlogosi originem frequenter habuisse. Oportet autem, ut in angustiorem diametrum contracto,

ac

ac indurato fere alimentario tubo, semidigestorum descensui ciborum non parva obstacula ponantur; utque pars intestini contracto loco superior tum ab illis, tum a flatu hic facile collectis, non raro in amplum saccum, plurimorum sedem malorum, ac in frequentem praecipue vomitus, obstructae alvi, ac torminum originem dilatetur: quae incommoda, pro varia obstaculi positione ac magnitudine, diversos in aegiotantibus effectus habebunt, ac sub scirrhi generali expositione ulterius considerari merentur.

Enteritidis in *gangraenam* conversae symptomata tum ex praecipuis gangraenae signis (§. 130.), tum ex omnimoda torminum cessatione, ex meteorismo aucto, singultu continuo, sonoro, pulsu exili, debilissimo, intermittente, facie Hippocratica, deliriis, stupore, extremitatibus frigidis, sudore glutinoso obductis, regurgitatione materiae biliosae, aut insipidae, vel et stercorosae; ex faecum liquidarum, ichorosarum, albescentium, olidissimarum secessu per alvum, anxietate maxima, et frequenti deliquio, repetuntur. Cum praesente intestinorum gangraena, mens redit interdum serena: ac de

recuperata salute, qui post horas non multas cadaver erit, laetus sibi gratulatur.

Sed et in hac inflammationis specie *hydrops* ille *acutus* (§. 126.), quemadmodum de *peritonitide* dictum est (§. 216.), cum socia frequentius, et post dies non multos insequente gangraena, observatur. Haec est imprimis *colicae* illius, *inflammatoriae* certe, species: ex qua Scriptores, pauci licet, hydropem interdum oriri, quin ejusdem satis determinaverint naturam, dixere. Cum vero copiosum nonnunquam hic serum abdominis in cavo fluctuat, puriformis interim, et caseosa quasi, graviorque materia, vel in fundo pelvis detinetur, vel ipsis intestinis tenacissime adhaeret: quae, resorpto forsitan frequentius sero, morbosis intestinorum cohaesionibus (§. 219.) non raram largitur originem.

§. 244. Quas pro curanda gastritide proposuimus (§. 236.), illae non minus pro *Enteritide* tractanda valebunt regulae. Ac primum quidem de causis removendis cogitandum est. Hinc si hernia incarcerata subfuerit, intesti-

num

num strangulatum promptissime reponendum, aut herniotomia suscipienda est. Si venenum, aut drastica irritationem produxerint; illorum actio si *specifico* praepediri remedio non queat, oleosis et pinguibus tam ore, quam per intestinum ingerendis, infringatur oportet. Putridarum sordium, sub fine morbi, enteritidem generantium copia et acredo, lenia sibi evacuantia ex sero lactis, tamarindo, cassia, manna, vel ex oleo, imprimis ricini, tum vero clysteres ex *pauco* chamomillae infuso, vel aqua cum oxymele, sibi exigit. Si a retrogresso vel exanthemate, vel acri rheumatico, alio, originem inflammatio petierit; praeter alia, vesicans, sinapismi ad partem prius infectam indicabuntur. Si haemorrhoidum, menstruorum, lochiorum suppressio, ac plethora abdominalis induxerint aegritudinem; praeter venaesectionem generalem, hirudinum applicatio ad anum, perinaeum, pudenda, potissimum conveniet etc.

Veram dein atque *idiopathicam Enteritidem*, licet pulsus, ob doloris, spasmique universalis rationes, ut in *gastritide*, contracti, parvi, ac debiles, — licet virium prostratio non parva

sub-

subesse appareant; quemadmodum in hac ipsa (§. 237.), donec arteriae insurgant, repetita venaesectione percurari oportet. Atqui his praestitis, majora iterum ex sanguisugis, prout fieri vix jussimus, applicitis, nec non ex cucurbitulis abdomini superimpositis, auxilia obtinentur. Huic ipsi interea, vel unguento altheae, vel oleo cum camphora liberaliter inuncto, fomentationes emollientes ex lacte cum sapone solerter imponimus; vel aegrotantem ipsum, nisi anxietas ac summa inquietudo id fieri prohibeant, tepido semicupio committimus, ac a quovis, post hoc, refrigerio custodimus. Clysteres oleosi, vel ex emulsione Arabica, in pauca quantitate, nisi fortior in recto intestino inflammatio eos vetet, et nunc injiciendi sunt. Infelici autem consilio, hoc in affectu, vel enemata ex acribus irritantibus, ex tartaro emetico, vel ex ipso adeo Nicotianae fumo applicantur; vel purgantia stimulantia, aut crudus mercurius praescribuntur; et rebellis alvi obstructio inflammationis vix unquam pro causa, sed pro effectu erit habenda.

Quod vero in aliis inflammationibus, — hoc

et

et in *Enteritide*, imprimis *rheumatica*, a vesicante emplastro dolenti loco superimposito interdum lucramur auxilium. Remedia interna ex emollientibus, mucilaginosis, tepide porrectis, petenda sunt; nec salibus mediis tantus hic, quam alibi, usus, nisi cautus, esse potest. *Opium*, quousque inflammatoria vigent symptomata, nequaquam in hoc morbo indicatur: jam fracto vero illorum impetu, sub iisdem, ac in *gastritide* (§. 237.), cautelis, interdum, et cum emulsione Arabica porrectum, locum habebit. Simile de *camphorae* usu, si forte fractae per venaesectiones vires eandem exigere videantur, judicium esto. Utrunque vero remedium si indicetur, per superiora, ubi *crassa intestina* inflammatione laborare videntur; — in *tenuium* vero phlogosi, per anum, ingeratur oportet. Si per lenem, ac subcruentam interdum diarrhoeam hic morbus solvi videatur (§. 243.); tunc serum lactis tamarindinatum, aut mannae in emulsione Arabica solutio, eandem cum fructu promovebunt.

Suppuratio intestinorum cum alio tamen eorundem affectu facile confundi solita (§. 243.),

iis-

iisdem, quam quae in *gastritide* proposita sunt (§. 237.), remediis tractanda, rarissimam tamen, si ullam, medelam admittet. Abscessus ac fistulae ad *rectum* intestinum, si exterius magis, ac quo loco manibus accessus datur, compareant, a Chirurgia non raro auxilium agnoscunt.

Indurationes intestinorum, tum illae quae ex chronico affectu, tum quae ex inflammatione oriuntur, difficilis admodum diagnosis, sed curationis longe difficilioris, vixque istius capacem morbum sistunt. Angustissimum interim ex praevia inflammatione Rectum intestinum, cum ad ani tantummodo confinia diuturna coarctatio haereret, frequenti clysterum pinguiorum, ac pessariorum ex *butyro cacao* paratorum usu, nec non candelis huic intestino, ut in urethrae morbis facimus, per longum tempus immissis, feliciter dilatavimus.

Qui ex enteritide convaluere, illis selectus ciborum cautissimus imponatur necesse est; atque tum acria, tum flatulenta, maxime vero duriora alimenta, vix devictum revocare morbum facillime possunt. Similia de remediis spiri-

rituosis, aromaticis, adstringentibus incaute subministratis dicenda sunt. Conveniunt interdum aquae martiales, infusum chinae frigidum, et quaecunque sensiliorum intestinorum tubum sine stimulo majori ad pristinas revocare functiones queant.

ORD.

ORD. IV. GEN. V.

HEPATITIS.

§. 245. Frequentior chronicorum, quam acutorum, hepar sedes morborum est. Inter hos ipsos, licet multiplices esse non sine ratione aliqua suspicemur, solum fere, quem cognoscamus, *hepatitis*, seu *jecinoris inflammatio*, constituit. Haec frequentius iterum *symptomatica*, et *erysipelaceae* saepius naturae, quam *idiopathica* et *phlegmonosa* observatur; hepatisque nunc superficiem *externam*, eamque vel *convexam*, vel *concavam*, nunc vero *internam* hujus visceris substantiam occupat. Non tamen eodem haec ubique se modo habent; sed frequentiorem alio sub coelo ac *endemicam* apud *Indos Occidentales* hepatitis morbum offert: atque si rarior apud nostros affectio dicatur, oportet de ea, quae *epidemica* interdum occurrit, ac de illa, quae suis se manifestam reddit signis, sermonem esse, cum non tam infrequens *abscessuum hepaticorum* ratio *occultam* saepe, et *chronicam*, hujus morbi naturam esse abunde demon-

monstret. Post *pulmones*, ac *cerebrum*, nullum fere viscus est, quod *haereditario* magis, quam hepar, jure aegrotet; novimusque familias, quibus non chronicis modo, sed inflammatoriis adeo affectibus, singulari protinus dispositione, hepar frequentius laboraret.

§. 246. Ex tam diversa inflammationis sede ac natura (§. 245.) apparet satis, *hepatitidis* symptomata non facile tam angustis definitionis circumscribi posse cancellis; atque tum ipsius vel maximi visceris moles, positio, extensio, cuivis fere aetati alia, — tum varia in parte vel hac, vel illa, ejusdem sensibilitas, sat clare docent, eundem, vel eodem in organo, morbum, phoenomena inter se penitus diversa producere oportere. Quotiescunque interim acutarum more, nec occulte, hepatitis incedit; tunc febris, hypochondrii tensi, humeri, claviculae in dextro latere dolor, decubitus nunc in hoc, nunc illud in latus difficilis, cum dyspnoea, tussi sicca, singultu, ac saepe cum nausea et vomitu, observantur.

§. 247.

§. 247. Caeterarum inflammationum adinstar, *hepatitis* cum horrore, interdum sat magno et diuturno, invadit. Hunc magnus in praecordiis aestus, et calor universalis cum intensa siti mox excipit. Si ad convexam inflammatio partem hepar occupet; dolor acutior, lancinans, et pungens, quasi pleuriticus, illinc persentitur, ac difficilis in dextrum latus utplurimum decubitus observatur. Si concavam hepatis regionem vexaverit phlogosis; tunc in sinistram partem aegrius convertitur patiens, ac plura circa stomachum incommoda, nausea, vomitus bilis aeruginosae, epigastrii tensio, nec raro icterus, et frequentior, subinde strangulans aegrotum singultus, comparent. Nec rarum hoc in casu est, ex hepate phlogosin ad ventriculum transire. Hypochondrii dextri *tumor*, nonnisi sub majori inflammati visceris volumine, aut sede morbi a costis vix obtecta, aut denique jecinore per manum ex sede sua quidquam expulso, conspicuus redditur; sed tensio vix non semper major, ac dolor attactum recusans hunc locum denotat. Minor interim hic erit sensus, cum partem jecinoris posti-

posticam et superiorem, sub diaphragmatis fornice sepultam; — aut inferiorem et dorsalem, costarum sub arcu profunde latentem, inflammatio tenuerit: quo in casu vel singultus iterum frequentior, dyspnoea ac tussis major, cum doloris sub inspiratione augmento, — vel lumborum, et dextri quasi renis cruciatus, praecipue urgent. Ex vicino diaphragmati hepate, inflammatio istius facile per illud ad pulmonem dextrum, — vel inflammato hoc pulmone, quod pluries conspeximus, ad jecur transfertur. In ipsius quidem substantiae hepaticae phlegmone dolor utplurimum obtusus, aut gravativus occurrit; sed acutissimum certe ac lancinantem, ex abscessu in medio jecinoris parenchymate latente, dolorem observavimus. Pro vario etiam inflammati hepatis incremento, pondus hujus visceris non parum mutatur; et ad duplum interdum aucta ejusdem moles tum compressione sua in vicinum ventriculum, duodenum intestinum, pectus ipsum, — tum diaphragmate sub expiratione in ascensu suo impedito, nunc angustiae, plenitudinis ac suffocationis, nunc appensi quasi diaphragmati ac ster-

sterno ponderis gravioris, distendentis, sensum producit. Si, quod junioribus proprium, sed neque apud adultos tam rarum est, hepar, ad sinistrum hypochondrium ad lienem usque extensum, inflammetur: tunc dolor, tensio, vel et tumor, tactusque impatientia ad epigastrii magis regionem observatur, ac majores tum ad ventriculum, tum ad diaphragma turbae occurrunt. Non in quavis hepatitide aut singultus, aut humeri, claviculae, jugulique dolor occurrunt; nec iste ad dextra perpetuo, sed interdum etiam, licet rarius, ad sinistra percipitur; et ad brachium, praecipue dextrum, subinde torpor accusatur: quae singula symptomata ex diversa inflammationis in hepate sede, ac demum ex nervorum diaphragmatici, sympathici magni, brachialium, ex cervicali medulla origine, decursu ac distributione potissimum derivanda sunt. Ipsam *fellis vesiculam* phlegmonosa inflammatione, eaque insigni, alibique fusius describenda, correptam, et ejusdem membranas ad pollicem crassitie auctas, albissimas atque splendentes observavimus: quo in casu, nisi hepatis pars major simul

mul laboret, inflammationis symptomata ad costarum spuriarum hepatisque limbum, ad non magnam latitudinem, circumscribuntur. Tussis in hepatitide frequentius occurrens, utplurimum sicca, rarius humida, vel a diaphragmatis irritatione, vel ex nervorum consensu originem petit. Alvus hoc in morbo saepius obstructa, interdum, et sub ictero praesente, alba; aliquando vero, ex copiosiori ab inflammato viscere secreta et acriori bile, liquida, aut subcruenta, nec sine tormine, deponitur. Urina, nisi icterus compareat, non alia, quam in quacunque acuta, excernitur flammea. Interea febris, nisi violenter jecur inflammari contingat, non admodum vehemens; vel noctu saltem, aut alternis fere diebus, increscit. Pulsus nunc utique durus ac frequens; sed cum dolor nonnisi obtusus accusetur, nequaquam talis, et a naturali parum alienus observatur.

Obscuriora sunt *hepatitidis chronicae* symptomata, et plerumque aut certam vix diagnosin admittunt; aut, ab ipsis adeo aegrotantibus vilipensa, a Medentibus praeterviduntur. Con-

tinua interim febricula cum ardoris, doloris, tensionis, plenitudinis ad hepar sensu, ad attactum aucto; cum decubitu, ob haec ipsa, in latus vel hoc, vel illud, difficili; frequens ad scapulam dolor, nariumque stillicidium, aut haemorrhois; causarum denique praegressarum attenta consideratio, aliquam hic lucem accendere queunt.

§. 248. Praeter communes inflammationum causas (§§. 118. 125.), capitis imprimis laesiones externae, tum in aliis visceribus, tum in hepate imprimis inflammationem, citosque abscessus inducunt. Huc et injuriae abdomini illatae, utpote ex lapsu, contusione, vulnere, nixu, saltu ex alto, spectant. Nec minus valida mentis pathemata, imprimis furor, cum superingesto potu frigido, — aut exaestuantis corporis super humo, aut in balneo, refrigeratio major, jecinori infesta sunt. Alias vero calculi tum hepatici, tum cystici, hepatitidem inducunt; atque nos ipsi hac ex causa vesiculae felleae non modo inflammationem (§. 247.), sed et gangraenam ex hac ipsa per he-

par

par late extensam, observavimus. Nec *ascaridis lumbricoidis*, ex intestinis ad hepar devecti, aut *fasciolarum*, in animantibus variis, hoc in viscere detectarum exempla copiosa, irritationis perpetuae, ac inflammationis aliquando causae, deficiunt. Quae vero intestina, ventriculum, diaphragma, pulmones, inflammare, — haec et ipsum hepar vicinum incendere queunt. Frequentior inflammationis *erysipelaceae* in hepate, corrupta et acris primarum viarum, ac suppressae salutaris diarrhoeae materia, origo est. Caeterum et repentinae rheumaticae, scabiosae, erysipelaceae, metastaticae, alterius acrioris, materiae retropulsiones huc erunt revocandae. Ex majori aestatis calore, ac frequentiori bilis sub hoc ipso ad hepar corruptione, hunc morbum derivare, nobis saltem, qui eundem non magis saltem in *Italia*, quam in *Germania* praedominari aut ipsi observavimus, aut ab aliis observari pernoscimus, non licet. An calor major hepatitidem *Indiae Orientalis* endemicam, an vero frequentior, hoc sub coelo, transpirationis suppressio, ac potius, prout suspicamur, refrigerium, aut

alia demum obscurior causa producat, ignoramus.

§. 249. Communes hepatitis cum aliis inflammationibus exitus (§. 126.) agnoscit, ac pericula a causarum febrisque diversae rationibus et intensitate non minus, quam a subjecti aut cachexia aliisque jam pridem hujus visceris morbis, obstructione, induratione, scirrho, steatomate correpti, aut sanioris, constitutione petenda sunt. In genere, hepatitis sat cito cognita, sub recta medendi methodo, tam insignia saepe non habet pericula; nec singultus hic tanto quam in aliis morbis, discrimine incedit. *Acuta* quidem hepatitis pericula minora, quam *chronica*, qualem ad plures menses, cum sat intensa febre ac dolore praemagno continuasse vidimus, portendit: et causas utplurimum ex calculo, steatomate, aut alio hepatis antiquo vitio desumit. Periculosissima *hepatitis erysipelacea* est, quae sub *gastricarum*, *nervosarumque* fine gangraenam minatur. In hepatitide phlegmonosa *convexam* jecinoris partem occupante, difficilior, quam in *concavae*

su-

superficiei phlogosi, per intestina morbi solutio, purisque facti depletio: ac tum ex hac ratione, tum quod major utplurimum febris ac dolor comitetur illam, majora observantur pericula.

Per *resolutionem* (§. 127.) terminatur hepatitis vel prima vel secunda ad finem vergente hebdomada, tum per haemorrhagiam ex naribus, aut per anum, tum per alvum biliosam, aut subcruentam; tum denique per sudorem largum, urinas copioso sedimento instructas, ac interdum per comparens ad exteriora erysipelas. Si pulmo insimul cum hepate laboraverit, tunc et copiosior subinde expectoratio morbi solutionem comitabitur. Si hepatitis in dolentem *splenis* affectionem transiverit: vidimus hoc, quod a Veteribus jam notatum fuit, cum bonis aegrotantium rebus contigisse. Acutissima febris, ac sitis inexplebilis, gravitatem morbi, ex erysipelate tunc facile oriundi, demonstrant. In quavis vero hepatitide, cum peritonaeo ac visceribus vicinis jecur facillime per pseudomembranas connectitur: quo suppurationis nonnunquam, ob faciliorem puris educ-

ctionem, imminuuntur pericula; sed novae puri ad vicinas partes viae non raro parantur.

Conspicuus ac magnus ad hepar tumor inflammatorius difficulter resolvitur; ac frequentius per suppurationem terminatur. Haec ipsa, per signa sua cognoscenda (§. 128.), nonnunquam in hepate citius, quam quocunque in viscere, saepiusque *occulta*, perficitur; atque vel ad convexam, vel ad concavam hepatis partem, vel in medio ejusdem parenchymate, cum vario rerum exitu, nascitur abscessus. Hoc sibi commissum jecinoris apostema, pro varia ejusdem sede, vel magnam, aut totam visceris substantiam tractu temporis depascitur, oriturque *tabes hepatica;* vel rumpitur vomica, et purulenta materies aut in cavum abdominis lethali eventu depletur; aut in vicinum jecinori viscus, aut partem cum hepate connexam, — in ventriculum, prout vidimus, aut intestinum, praecipue colon; aut per erosum, ut aliquoties conspeximus, diaphragma (§. 186.) in ipsum pectoris cavum, et concretum aliquando cum diaphragmate pulmonem; rarius, si illuc usque hepar inflammatum pertingat, in lienem ipsum;

psum; aut denique in peritonaeum musculos abdominales, lumbales obtegens, prorumpit, atque nova, propria cuivis parti, symptomata producit, atque abscessus ac fistulas per longum latumque divagantes (§. 220.) generare observatur. Interdum vero contenta in hepate materies per ipsos ductus hepaticos viam sibi aperit, atque copiosa in duodenum intestinum ex choledoco canali destillat, oriturque aut vomitus purulentus, aut quamplurimum diarrhoea saniosa, subcruenta: qua nunc hepatis abscessus per ipsam naturam detergitur atque sanatur; nunc vero *fluxus*, cui nomen est *hepaticus*, diuturno ac lethali successu insequitur. Cum vero hepar inflammatum ad plura abdominis loca sub costis promineat, atque sic ejusdem abscessus, cum peritonaeo facile cohaerens, ad exteriora nonnunquam divergat: chirurgicis tunc auxiliis, ac, si matura satis suscipiatur, sanationi non tam raro conceditur occasio. Rarior hepatitidis in *hydropem acutum* est exitus; sub quo absque ullo puris indicio, externam hujus visceris membranam inter et parenchyma hepatis, aquarum collectio detegitur,

tur,

tur. An frequentior apud oves jecinoris hydrops ex inflammatione repetendus?

Scirrhos hepatis frequentes ex rariori apud nos hepatitide derivare vix possumus. Frequentius quoque durum atque contractum hoc viscus, sine praegressa inflammatione, detegitur. Durities interim dextri hypochondrii, vel tumor, sensus ponderis sub exspirando auctus, dyspnoea a decubitu in dextrum latus, et ad pastum aucta, digestio depravata, et pertinax alvi obstructio, cachecticus faciei color, oedema pedis dextri, post praegressam hepatitidem cessante febre, observata, morbosam jecinoris indurationem, quae certe non ubique cum *tumore* incedit, sat clare manifestant.

Gangraenam in jecinore contigisse, signa alibi exposita (§. 130.) abunde docent.

§. 250. Generales curandae inflammationis regulae (§. 133.), non minus in hepatitide adhibendae sunt. Venaesectio igitur, licet pulsuum ratio id minus exigere videatur, instituenda, ac pro morbi violentia repetenda est. Imprimis vero sanguisugarum ad haemorrhoi-

da-

dalia vasa, et ad ipsam hepatis regionem, nec minus cucurbitularum scarificatarum eidem regioni aliquoties instituta applicatio potissimam laudem meretur. Nec minor vesicantis emplastri, post factas vasorum depletiones, dolenti loco admoti, unguenti volatilis, nec non fomentationum emollientium abdomini universo applicatarum, ac clysterum denique emollientium frequentius injectorum, virtus esse consuevit. Maxime vero in hac inflammationis specie lenia alvum laxantia, ex tamarindis, cremore tartari, manna, in sero lactis solutis, tinctura rhabarbari aquosa, petita remedia, tum depositam ad intestina copiosam ac acriorem bilem prompte expellunt; tum ipsam morbi solutionem per choledocum ductum solicitant; atque majorem, quam in quavis fere alia inflammatione, opem conciliant. Interea potus non quidem copiosi, aut frigidiores, ex sero lactis, aut aqua cum oxymele et nitro, frequentius ingerendi sunt. Si per sudorem terminari morbus videatur, tunc haustus salinus, cum refracta tartari emetici dosi, atque sambuci infusum cum oxymele, indicabitur.

Aliam

Aliam in hepatitide methodum felicissima *Indiae Orientalis*, in endemico sibi morbo, experientia confirmat: ubi mercurii tum interne, tum exterius adhibiti usus, non minus quam apud Europaeos, singulari sese effectu commendavit, ac vix evitandam alias in hepate suppurationem dissipasse est visus. Nos quidem has laudes, dubiis interim nequaquam subjectas, propriis augere observationibus nequimus; et, ob tardiorem forsitan mercurii in aegrotantibus, nobis, inveterascente jam morbo, oblatis administrationem, tam felici effectu in paucis casibus, ubi communis methodus non suffecerat, fuimus frustrati. Qui vero hanc methodum frequentiori usu comprobatam habent; illi, pauco quidem sanguine e vena emisso, ac sub continuata antiphlogisticorum administratione, unguentum mercuriale ipsi dolenti mox loco illiniunt, atque simul calomelam interius ita porrigunt, ut sat brevi tempore, quo dolor utplurimum dispareat, salivatio excitetur. Sed jam secundo, vel tertio die, unguentum non dextro amplius, — cui vesicans nunc emplastrum imponunt; sed sinistro hypochon-

chondrio illinire sueverunt. Cum vero ex tam praecipiti mercurialium usu in debilioribus aut nimia salivatio, aut diarrhoea interdum accedat; cumque praesente simul febre *gastrico-nervosa*, majora ex mercurio damna sint: hinc alii Peruvianum cum isto corticem combinari, — alii salivationem his in subjectis evitandam, atque vel ad refractas mercurii sublimati doses, vel ad solum calomelam cum cortice, confugiendum esse docuerunt.

Hepatitis chronica eandem ac acuta, sed accommodatam mali violentiae minori, atque morbi causis, methodum, scarificationes locales, hirudines, vesicantia, rubefacientium modo adhibenda, frequentem evacuantium antiphlogisticorum usum, potus subacidos, cum nitri portione, vel ex sero, aut lacte ebutyrato, clysteres, victum vegetabilem ex fructibus horaeis maturis, ac interdum leves mercurii dulcis doses, aut denique aquas martiales, sibi exigit.

Abscessus hepatis, si chirurgicam admittere manum videantur; si, ex minori tumoris mobilitate, ad eorumdem cum peritonaeo, neces-

sa-

sariam pro hac operatione, cohaesionem concludere queamus; promptissime, ac priusquam major jecinoris consumptio locum habeat, aperiendi sunt. Cavendum est, ne felleae vesiculae dilatationem incauti pro abscessu declaremus, et lethali certe eventu aperiamus. Intestinum colon, cum ad lobi hepatis dextri limbum inferiorem abscessus haesisset, a Chirurgo, profundam nimis sectionem instituente, incisione non parva laesum fuisse in cadavere conspeximus. Apertus vero hepatis abscessus, ad artis chirurgicae leges, imprimis recta corporis positione, ac injectionibus repurgandus, et solicite, sub fiequenti corticis Peruviani usu, consolidandus est.

Quae in scirrho ac induratione hepatis facienda supersint, ex aliis patebunt.

ORD.

ORD. IV. GEN. VI.

SPLENITIS.

§. 251. Incomprehensum Physiologis viscus, non minoribus, cum aegrotat, involvitur tenebris, *Lien*. Hujus quidem positio, extensio, nexus, ac singularis inter diaphragma, ventriculum, colon intestinum, costarum arcus, renemque altiorem, peritonaeo licet divisum, occultatio, — nec minus hypotheses, quas hac de particula sibi scholae permiserant, fecere: ut non modo varia illarum partium mala, sed et mentis ipsius aberrationes varias, et morbos fere omnes, quos ab *atra* quondam *bile* derivavit Antiquitas, in insontem mox *splenem* rejicerent. Variis interim et hoc spongiosum viscus affectibus exponitur, atque nunc periodico quasi fluxu ac refluxu, aliorum fere morborum imperio, turget et subsidet; nunc volumine, quod apud *Insubros endemicum* est, sine manifesto substantiae infar-

farctu, insigniter augetur, ac saepe prolabitur; nunc duriorem ac callosam, aliquando fere saxeam, aut osseam quasi compagem, vel tumentem, vel in minus volumen contractam assumit; nunc vero, quod rarius contigisse, tum aliis, tum nobis ipsis perspectum est, *inflammatur*.

§. 252. Haec lienis inflammatio, *splenitis* vocata, cum hepatitide (§§. 245. 247.) quamplurimum convenit, ac iisdem fere signis, sub hypochondrio sinistro urgentibus, cognoscitur. Occurrunt vero hic febris cum horrore frequenter invadens, calor continuus, interdum remittens; sitis magna, et anxietas; dolor sub hypochondrio, ab attactu, et sub inspiratione auctus, ad humerum, mammam et claviculam facile extensus, nunc acutissimus, nunc obtusus, costarum spuriarum limbum plerumque excedens; dyspnoea; aliquando, superiori nempe lienis parte, diaphragma simul inflammante, irritante, tussis ac singultus; decubitus in *sinistrum*, — aut interdum, ex aucta visceris vicino stomacho incum-

cumbentis gravitate, ac inflammatione huic ipsi communicata, in *dextrum* latus molestus, nausea continua, vomituritio, aut vomitus copiosus, biliosus, subcruentus; alias vero, et inflammata lienis parte inferiore, quasi renis sinistri dolor; obstructio alvi pertinax, et aliquando tumor sat manifestus, lienis, inconstantem licet formam retinens, ac ponderosus.

§. 253. Causae vix non caedem, ac quas gastritidem (§. 235.), enteritidem (§. 242.), ac hepatis inflammationem (§. 248.) inducere diximus, *splenitidem*, licet raro sati . progenerant. Ipsius hepatis, ventriculi, diaphragmatis, pancreatis, coli intestini, ac peritonaei inflammationes, ad splenem subinde divergunt, mirumque esse dicamus, interceptum toties cruoris ex liene ad hepar fluxum, ac tam frequentem sanguinis in illo remorum, inflammationem non saepius in splene excitare.

§. 254. Splenitis fere eosdem cum hepati

tide (§. 249.) exitus, eademque pericula agnoscit. Vidimus eandem cum urinarum copiosissimo fluxu, et cum facta in oculos metastasi, feliciter solutam. Universi corporis sudor, atque haemorrhoidum fluxus meliorem morbi dissipationem promittit. Vomitum cruentum, et atrum, hoc in morbo criticum non observavimus.

Suppuratio lienis per signa (§. 128.) cognoscenda, eodem fere, ac in hepatitide (§. 249.) modo succedit, ac purulenta materies nunc viscus totum exedit; nunc ad stomachum, cum vomitu purulento, sanguineo; nunc ad colon intestinum, cum diarrhoea ac *fluxu splenico*; nunc ad pectus, pulmonemque ipsum, cum phthiseos purulentae signis, aut in cavum abdominis, depletur; vel adhaerente peritonaeo liene, hoc ipso corroso, ad musculos abdominales, dorsales, lumbales, ad renem ipsum sibi vias parat; ac, nisi cito consolidetur abscessus, cum *tabe splenica* terminatur.

De lienis ex inflammationibus *induratione*, ac *scirrho*, vix non omnia, quae de simili hepa-

pa-

patis affectu dicta sunt (§. 249.), merentur referri.

§. 255. Nec aliam sibi splenitis medendi methodum, quam quae pro hepatitide exposita fuit (§. 250.), sibi expostulat.

ORD. IV. GEN. VII.

NEPHRITIS.

§. 256. Qui acerrimum humani corporis liquorem secernunt, et non exiguo vasorum a corde non adeo distantium systemate instructi sunt, *renes:* hi, si calculorum in eosdem effectus excipiantur, rarius forte, quam ipse *lien* (§. 251.), *inflammatione* corripiuntur. Vix igitur, ex propria experientia, aut *senioribus* hunc morbum, aut *viris*, quam *junioribus*, aut *feminis* frequentiorem esse, sub data exceptione, confirmare audemus. Insignes quidem in renum regione dolores, inflammatoriis signis non immunes, aetatem, sexum quemcunque, non raro divexant: sed vel rheumatica musculorum lumbalium, ligamentorum intervertebralium affectio; vel ipsius medullae spinalis inflammatio (§. 141.); vel coli nonnunquam intestini prope *renes* decurrentis incendium (§. 240.); vel demum violentior ac diuturnus his in partibus spasmus,

pro

pro istorum inflammatione non raro imposuit. Quod si vero hic diagnosis error, *renalis inflammationis* non parum demat frequentiae; ejusdem tamen aliquid *occultae* hoc in viscere *suppurationis* restituunt historiae; ut non difficilis haec utriusque erroris occasio, doctrinae hoc de morbo dignitatem abunde testetur.

§. 257. *Renis* igitur *inflammatio*, vel *Nephritis*, est affectio utplurimum febrilis, cum dolore hujus partis nunc ardente, acuto, nunc obtuso pulsante, versus vesicam oblique descendente; cum lotii nunc spastici, nunc rubicundi, nunc puriformis excretione frequenti, saepe pauca; aut secretionis urinalis totali ad renes suppressione; utplurimum cum nausea, vomituritione, vomitu, aut colico cruciatu; saepe cum cruris stupore, ac testiculi dolore vel retractione incedens.

§. 258. Rarius *ren* uterque primum; frequentius dextro sinister, ac loco quidem hic ultimus quidquam altiori ac posteriori, inflamma-

tur. Nunc vero febris hanc affectionem praecedit; nunc sequitur dolorem profundum, ardentem, pulsatilem in parte suprema et postica abdominis, fere ad ultimae dorsi vertebrae, et quatuor priorum lumbalium confinia, ante duas postremas ex costis spuriis, ad trium circiter digitorum transversorum distantiam a spina. Ab initio quidem hic dolor obtusus magis, ac tendens, premensque, — dein vero ardens, acutus ac lancinans, saepe per uretherum decursum, usque ad vesicam, aut per vasa spermatica per inguen in testem, tunc facile retractum, jaculari visus, observatur. Tum ipsius vero testiculi dolor ac retractio, tum cruris stupor, aut spasmus et tensio, in alia vix, quam quae per calculos inducitur, inflammatione occurrunt. Sub hac vero renis affectione mox frequens lotii deponendi stimulus a pauca licet, eaque vel flammea, aut profunde rubra, vel sanguine soluto mista, vel puriformi, vel, majori sub malo, decolori et prorsus aquosa urina excitatur. Sub maximo morbi augmento, ac si ren uterque inflammatione turgeat, haec *dysuria renalis* convertitur in tota-

lem

lem secretionis urinalis abolitionem; et quodcunque per has vias expellendum fuisset lixivium, hoc a sanguine separari praepeditu . Atqui tum ex hoc ipso, tum ex cognito nervorum, qui renem adeunt, cum illis stomachi, intestinorum nexu, nascuntur mox ructus copiosi, nausea, vomituritio, vomitus, flatuum copia, anxietas, doloresque colici, aut ad anum tenesmus, obstructio, ac dimidii fere ventris ex parte affecta, vel totius abdominis intumescentia. Si vero ad pelvim renalem a calculosa materia irritatio fiat: ob eundem nervorum nexum, dolor, retractio testiculi; aut, compressis a tumente rene nervis tum *psoam* musculum, tum crus ipsum petentibus, istius stupor, torpor, dolensque spasmus, aut oedema, inducitur. Interea lumbi calent, ab attactu vel et a solo lecti calore acutius dolent; neque pedibus aegrotans incedere potest; ac decubitus in aliam partem, quam in dorsum, per augmentum doloris in latus affectum, et per intolerabilem in adversam partem aut in ventrem procumbenti sensum, praepeditur. Licet vero insignes, ut in *lumbagine*, dolo-

res lumbos divexent; aegrotus tamen antrorsum flexus, sine dolore notabili truncum erigere utplurimum potest. Nec caetera hoc in morbo febris acutae signa desunt; et cum intensior inflammatio urget, tam universi corporis horror, quam anxietas, praecordiorum constrictio, et convulsio, extremitatum frigus, sudor viscidus, delirium, lipothymiae, aegrotantem affligunt. Pulsus hoc in affectu ab initio plenus, ac vibrans observatur; crescentibus vero dolore ac spasmo, contrahitur, et exilis, durus, ac intermittens comparet: quin ex tam diversa pulsus ac doloris ratione, inflammationis ad sedem vel in pelvi, vel in substantia renis, concludere tuto valeamus.

§. 259. Aliarum inflammationum adinstar, *Nephritis* nunc *phlegmonosam* habere naturam, nunc *erysipelaceam* agnoscere indolem videtur. Ab *epidemico* influxu, nisi rheumatico, sat liberi renes observantur; febrisque hanc inflammationem concomitans, vix alium, quam inflammatorium assumere characterem consuevit.

In-

Interim vel *primaria* hoc viscus; — vel frequentius certe, *secundaria*, et a *calculis* renalibus, aut ab arenosa materia pendente inflammatione laborat. De *occulta* interdum *Nephritide* jam injecta est mentio (§. 256.); atque haec ipsa ad *chronicas* saepius pertinere, et cum lumborum, colicisque doloribus confundi videtur.

§. 260. Plures certe, quam quae rariorem *Nephritidem* revera inducunt, a Medicis numerantur causae. Potissimae interim ex istis sunt tum illae, quae et aliarum partium inflammationes inducunt (§. 125.): imprimis lapsus, ictus in regionem lumbalem, concussio, contusio violentior, vulnus; forsitan et vehemens ac in longum continuata equitatio, validior nixus incurvato trunco ad grave pondus elevandum susceptus, refrigeratio dorsi, lumborum sudore praegresso madentium, acre rheumaticum, arthriticum, metasticum, — tum illae, quae in renem potentius agunt: uti spasmus diuturnus, cantharides, meloe majalis, balsamorum variorum interius adhibitorum abu-

busus; vicini peritonaei, lienis, hepatis, aut coli intestini inflammatio, abscessus, vertebrae caries, costae vicinioris fractura; imprimis vero calculorum hispidorum, acutorum, asperorum, aut mole irritantium in rene, urethere collectio, accedente, sub aliqua plethora, rudiori corporis concussione; forsitan et urinae ad vesicam diuturna retentio.

§. 261. Quae maturo satis consilio tractatur Nephritis primaria; ea, nisi insigni mox impetu ren unus, aut, quod facile ob consensum accidit, uterque sat valide obruatur, prognosin tam funestam vix admittit. Quae vero ex *calculis* originem nanciscitur, ea vel nunquam, vel non sine funestae recidivae curatur periculo. Aquosae mictiones et purae, ac pellucentes, aegre morbum secerni indicant: quibus vero, sub cedente febris impetu, sine inceptae jam suppurationis signis, urinae prodeunt multae, et crassae, potum quasi *caffeanum* dilutiorem referentes; aut lactescentes, cum sedimento puriformi, mox fundum petente, copioso; illis per ipsas, quibus morbus residet, vias

ju-

judicatio contingit. Sat largus haemorrhoidum fluxus, aut sudor aequalis, copiosus, et calidus opportuno tempore prorumpens, non minora hic spondent auxilia.

Facilis quidem hoc in morbo, vel non advertente aegroto in *suppurationem* est transitus. Hanc tamen, post nephritidem manifestam, ex signis (§. 128.) cognoscimus: dummodo nec ob solum in urinis, copiosum licet, ac puri simillimum foetidumque sedimentum, ad illam praepostere concludamus; nec ob hujus absentiam materiae, renis exulcerationem pro certo deesse affirmemus. Pus quidem ad hoc viscus collectum, facilius, quam ex alio, tum pondere proprio per uretheres delabitur; tum urinarum flumine, vix genitum, abluitur: quo fit, ut per annos interdum sine febris hecticae a resorpto pure valdopere incensae symptomatibus, hic fluxus continuet. Sed aliarum saepe partium *puriformem* renes ex longinquo suscipiunt, expelluntque materiam; vel ipsimet *chronica* interdum laborare *phlogosi*, ac sine exulceratione *puriformem* humorem (§§. 128. 259.), quod in vesica urinali frequenter con-

tin-

tingit (§. 265.), secernere observantur; vel demum *puriformis* ille liquor, aut *pus* ipsum, ex uretheribus, vesica, aut prostata glandula scaturivit; ac, urinis commixtum, praegressos forte lumborum dolores, inductae ad renem suppurationis, nec intimiori albescentis materiae cum lotio miscella, nec majori illius visciditate comprobandae, injuste accusat. Veras autem hujus visceris vomicas, sine puris in urina vestigio, ex pathologicarum constat sectionum historia. Casus adeo nobis obvenit, in quo, licet *ren* utique *suppuratus* fuisset, fuerunt tamen et ipsa *vesica*, et *prostata* non exiguo ulcere, scirrhisque obsessa. Atqui cum nulla *Nephritidis* praeivissent symptomata: de solo vesicae morbo, per Rectum non minus intestinum quam per urethram explorato; — de renis vero suppuratione nequaquam cogitavimus. Interim pus ipsum acrius, ex rene in vesicam destillans, hanc ipsam irritare, ad spasmodicas contractiones invitare, morbique hic loci primariam sedem mentiri, — aut, quod observatione constat, in solidiorem massam coire, ac pro calculo cystide incluso imponere potest.

Ad

Ad plura hinc, aut saltem fida magis, *suppurationis renalis* signa simul attendendum est; quo certe pertinent, indubia praegressae *Nephritidis* diagnosis, signorum resolutionis benignae defectus, doloris febrisque moderatio: sed prioris ex brevi intervallo in pulsantem transitus, et aegrotante pronum in ventrem decumbere jusso, atque interdum in alterum latus, ut sublimis sit affectae partis situs, posito, suspensi veluti ponderis sensus, cum horrore doloribus interpolato, febre lenta sine ordine decurrente, ac tabis purulentae symptomatibus. Alias sat manifestus ac fluctuans *renalis vomicae* ad lumbos tumor, aut indicans abscessum oedema; difficultas urinae adaucta, vel dem m ejusdem, vix descriptae, interdum cum insigni foetore, purulenta excretio.

Ipsa vero haec *renalis vomica*, pro varia, quam occupat, sede, partiumque vicinarum aut majori, aut minori resistentia, nunc totam renis substantiam, ut ejusdem, praeter extimam visceris membranam aut saccum, in cadavere nihil reperiatur, consumit; nunc vero non in ipsius modo renis pelvim, sed, *exterius* disrupta, in

laxa

laxa et cellulosa musculorum lumbalium, cruralium internorum interstitia; — eroso autem ad *interiora* peritonaeo cum ipsis morbose concreto, in hepar, lienem, vel, ut nuper et nos experti sumus, in ipsum colon intestinum, ac per anum, cum urina depletur. In primo casu, lotium cum pure, ac interdum cum calculis excernitur; et ulcus, ob impuram ac fistulosam naturam, difficillimae, aut nullius curationis, per gangraenam tunc facile terminandum, cum vertebrarum nonnunquam carie, relinquitur. Alias tamen fistula cum suppurato rene, donec omnis consumatur, correspondens, uretheris quasi vices agit; ac per multum tempus, sine vitae dispendio, aperta servatur. Ad *exteriora* quidem eundem renis abscessum apertum fuisse, ac cum urina purulenta calculum evacuasse; — sed brevi tempore *colon* etiam *intestinum* perforasse, ac urinam purulentam cum flatibus et excrementis non modo per anum, sed per externum quoque ad lumbos et ilia ulcus expulisse, compertum habemus. Interdum vero occluso vel a pure crassiori, vel a sanguinis grumo, vel a faecibus, aliisque, *ulceris renalis* ostio:

no-

nova mox febris et acutissimae *Nephritidis*, iterum iterumque excitantur symptomata; donec, restituto puris effluxu, cum brevi haec ipsa solatio disppareant.

Rarus, ut aliarum inflammationum, sic et *Nephritidis*, in *scirrhum* est transitus: et ex quacunque hic demum causa oritur, non frequens certe in homine morbus est. Interim si absque resolutionis, aut suppurationis signis, durities hoc in viscere, ad tactum manifesta, sed indolens, supersit; si aegrotanti ex vacuo ventris loco veluti quidpiam pendere videatur, et stupor coxendicum, et impotentia cruris aut claudicatio adsit, mingatque pauciora, et reliquo corporis habitu aqua inter cutem laborantibus maxime similis existat: tunc de latente ad renem scirrho, qui ad insigne volumen increvisse visus est, vix dubium manet.

Funestissimus Nephritidis per *gangraenam* exitus, ex signis alibi (§. 130.) allatis pernoscendus est: atque tum ex febris praegressae violentia, tum ex virium vitalium extrema dejectione, animi deliquiis, sudore frigido, pulsu exilissimo, admodum frequenti et intermit-

ten-

tente, subitanea dolorum remissione, deliriis, singultu, vomitu continuo, atque vel perfecta urinae suppressione, vel lotii putridissimi, nigricantis, lividisque carunculis foedi excretione, patebit.

§. 262. *Nephritis* non alia, quam caeterae inflammationes, methodo (§. 133.) curanda est: interim a cantharidum applicatione abstinere jubet cognita et irritans istorum in renes, nec camphora quidem praecavenda satis, actio. Suspecta quoque, in majori dosi porrecta, noxia salina, et diuretica quaevis remedia sunt, quibus urinae vel sanis interdum sensibilis acredo augetur, ac irritabilis inflammati renis substantia quammaxime stimulatur. Longior adeo a cibis abstinentia, nisi potus quodammodo suppleat, cum damno conjungitur; ac ipsae, quae bibuntur, aquae fere tepidae magis, quam frigidae, ac divisis quodammodo haustibus, assumantur oportet. Ipse adeo lecti calor, et continuus in dorsum decubitus, ab aegrotante, in quantum licet, evitari debent. Clysteres, quamvis maxime necessarii, quod intestinorum

in

in vicinum renem facile compressionem augere queant, si ad *sinistrum* inflammatio haereat, non nisi pauca quantitate, ex oleo imprimis tepido, frequentius injiciendi sunt. Nec minus lenia, quae sine stimulo alvum evacuent, remedia, ex manna potissimum, aut oleo, indicantur. Vomitum symptomaticum emulsione Arabica, potuque tepido moderari interest.

Maximum igitur ex venaesectione pro violentia morbi frequentius repetenda subsidium est. Sed post illam, scarificatio sat profunda et cucurbitulae ad lumbos sat multae, — nec minus, si forte suppressus haemorrhoidum, aut menstrui fluxus subfuerit, hirudines circa anum aut pudenda adhibendae sunt. Caeterum et lumbi linimento volatili, aut oleo frequenter, ac sine impetu, illiniendi sunt. Si primis jam morbi initiis huic morbo, a calculosa materia non oriundo, medelam adhibendi foret occasio, a prima venaesectione fomenta frigida meliori apponerentur lumbis consilio: sed rarius aut tam cito hoc petitur, aut morbi tam clara est diagnosis; istoque jam quidquam provecto, tepidae magis ex emollientibus fomentationes, aut

semicupium, praesentem jam ac fortiorem spasmum moderare queunt. Interea medicamenta ex demulcentibus, emulsione Arabica, decocto hordei, vel radicibus saponariae, salep, cum melle, minime vero ex *nitro*, quod in parvis dosibus nil prodesse, in magnis vero nocere observatur, petenda sunt.

Opii usum, nisi post dissipatam venaesectionibus inflammationem, ac sub reliqua sensibilitate nimia, in vera quidem aut *idiopathica Nephritide* rejicimus. In illa vero, quae ex *calculis* originem duxit, opiata sub circumstantiis alibi exponendis non raro locum habebunt.

Cum vero *suppurationis* in rene signa (§§. 128. 261.) comparent, tunc suspensa secundum regulas alibi (§. 134.) expositas antiphlogistica methodo, maturationis opus solicite per cataplasmata ac fomenta emollientia promovendum est. In pelvem renalem depleri vomicam, optare quidem, sed per artem preastare non possumus. Quod si vero hoc ipsum a natura auxilium obtineri non queat: tunc sat manifesto, renis pure turgentis, in loco *Nephrotomiae* instituenda operatio; ac ulcus profundum, ad

chi-

chirurgicae artis cautelas, deplendum, detergendum, consolidandum erit. Nihil quidem hic temere praecipitandum esse, concedimus lubenter; sed, nisi prompta satis hic sectio aegrotantem salvet, quid a cunctatione auxilii esse queat, nequaquam perspicimus. Ex spontanea in abdomen, viscus aliud, (nisi colon in rarissimis, ut videtur, casibus excipiendum sit) aut in musculorum interstitia, vomicae apertura, mors, licet interdum tarda, vix tamen non ubique (§. 261.) certa exspectanda est.

In casu exeuntis cum lotio a renibus puris, praeter nutrientem magis victum, subsidia ex lacte asinino, vel alio recenter mulso, ex decoctis mucilaginosis cum melle edulcorandis, tum ex cortice Peruviano, aqua calcis, selterana, vel simili, interdum etiam martiali, petenda sunt. Balsamicorum, in renes potentior, actio saepe suspecta, et, cum febris urget, noxia est. Extractum myrrhae aquosum, cum illo corticis ac parva balsami copaivae portione, sub febris defectu tentare licebit.

In renum *scirrho*, aut gangraena, quod commendare possimus remedium, in desideriis est.

ORD. IV. GEN. VIII.

CYSTITIS.

§. 263. Canalium ex renibus ad vesicam ducentium morbi non satis quidem noti ac perspecti sunt: eosdem tamen et dilatari nimis, et obturari, inflammari, suppurare, ac demum disrumpi posse, cadaverum sectiones docuerunt. Facilis vero inflammationis ex rene per uretherem ad vesicam, vel ex hac ad illum, via est. Sed propria non raro sensilissimum illud urinae receptaculum inflammatio tenet: ac licet aliorum haec ipsa morborum frequentius *symptoma*, ac *erysipelaceae* tunc plerumque naturae esse deprehendatur, est tamen, ubi et *primaria*, ac interdum *phlegmonosa* hoc viscus inflammatione corripiatur; et quemadmodum uterque morbus *acutissimam* frequenter affectionem sistit, sic et *chronicam* non raro, ad internam plerumque superficiem limitatam, phlogosin vesica ostendit.

§. 264. *Cystitis* huic inflammationi (§. 263.) nomen est: ac ista potissimum in febre, lan-

ci-

cinante ac utplurimum profundo in hypogastrica regione, vel in pelvi, dolore, conatu mingendi, desidendi pressorio, acute pungente, saepe vano; — interdum simul in tumore attactum fugiente, ac in frequenti ad vomitum incitamento, consistit.

§. 265. Praeter pedissequa inflammationum symptomata (§. 124.), in *Cystitide* oriuntur et alia: quae, pro varia inflammationis ad vesicam sede ac febris natura, non parum inter se differre observantur. Est vero illa vel per totum hoc viscus, vix tamen ab ipso morbi principio, dispersa; vel ejusdem modo partem aut lateralem, aut anteriorem, posteriorem, aut supremam seu fundum, aut infimam denique seu cervicem, occupat. Quae ad latera vesicam paulo profundius adoritur inflammatio; illa, uretherum per illius membranas oblique descendentium ostia occludens, praeter ardorem ac dolorem vesicae, lotium ab ista vel ex parte, vel omne avertit; ac in urethere obturato, urinis, prout aliquoties in cadaveribus alias ob causas factum esse vidimus, ad intestini tenuis

crassitiem distento, dolores oblique ad renem ascendentes, ac interdum cum manifesto hujus ductus tumore incedentes, — nec minora ad ipsum renem, plenitudinis, distensionis, irritationis, symptomata producit. Ubi utroque haec latere contingunt: tunc, sub vacua protinus vesica, mox omne renum abolebitur officium; ac cita, ex stagnante in uretheribus renumque pelvi urina, aut illorum disruptio; aut lethalis sequetur gangraena. Si anteriorem magis vesicae parietem inflammatio investiat: tunc ad pubem durities, dolor maxime et ab attactu vehementer urgebit; ad posteriorem vero partem haerens affectio, in *feminis* quidem, inflammati insimul uteri leviora symptomata, — in *viris*, ad *Rectum* magis intestinum, compressionem, alvi obstructionem ac tenesmum, aut haemorrhoidalium vasorum tensionem, pulsationem, et acutos dolores causabit. Inflammata ad fundum vesica, vix quidem magna, qua parte inflammatur, ad expellendam urinam contractio exspectari potest; sed ob imminutam cystidis capacitatem, ac summam totius visceris irritabilitatem, continuus vel a pau-

cis-

cissimo lotio ad mingendum nisus, — et nisi consensualis ac spasmodica cervicis id impediat contractio, citior ejusdem excretio est. Ad collum vesicae, ut quae pars crassior et causis inflammationis maxime exposita observatur, haerente morbo, ad perinaei regionem summi certe doloris sensatio figetur; atque ex urina illico suppressa tumor ille ovalis ac oblongus ex imo abdomine, magis quam in quocunque alio cystitidis casu, assurget; nec minus ad Rectum intestinum, instituta per digitum exploratione, tumor a pressione dolens, a quo faecum per moram induratarum excretio praepeditur, ac tenesmus inducitur, patebit; atque instrumento per urethram immisso, sub immani cruciatu, in vesicam negabitur introductio.

Interim quantumvis haec symptomatum in cystitide, ob variam inflammationis sedem, diversitas, sub initio morbi evidentior appareat; sub ejusdem tamen incremento ac dilatatione majori, vix non omnia conspirant, ac in immenso ad hypogastrium, pelvim totam, lumbos, uretheres, perinaeum, anum, atque colum ipsum cruciatu ac ardore, in perpetuo mingen-

uli, hos dolores insigniter exasperante conatu, urinarum difficillima, tandemque penitus intercepta excretione, in abdominis tensione, dolore quasi colico, ructibus continuis, nausea, vomituritione, vomitu bilioso, aeruginoso, singultu, jactatione continua, deliriis, vigiliis, sopore et convulsionibus, consistunt. Mitior interim *superficialis* ac interna vesicae, *erysipelacea* utplurimum, phlogosis est, atque per menses non raro extenditur. Cum vero sub majori vesicae morbo urina aut flammea, aut tenuis, aquosa protinus, ac spastica expellatur; sub mitioribus circumstantiis quamplurimum albicantis, aut subflavae, *tenacissimae*, puriformis, foetidaeque materiae cum urinis excernitur. Febris vero, quae primo in casu vehementius, et cum pulsu duro, frequenti, pleno, sub finem contracto ac parvo, vel maxime urget; in altero mitior, ac interdum vix conspicua observatur.

§. 266. Causae *Cystitidis* cum generalibus inflammationum causis (§. 125.), imprimis vero cum illis *Nephritidis* (§. 260.), conveniunt,

ac frequentissime ex calculorum aut arenarum hoc in cavo degentium irritatione derivandae sunt. Altera vesicam ad phlogoses non raro disponens causa, menstruorum, haemorrhoidum suppressio aut aberratio, ac plethora quaevis localis est, equitatione, vectione, concussione corporis ad haec loca invitata. Huc etiam spectant partium vesicae vicinarum, correspondentium, renum scilicet, uretherum, urethrae, vaginae, perinaei, prostatae glandulae, vesicularum seminalium, uteri, intestini Recti, Coli, peritonaei inflammatio, suppuratio, ulcus; ossium pubis fractura, sectio, caries; contusio, ictus, lapsus in corpus durum, perinaeo illidens, hernia vesicae, aut vulnera, laceratio sub sectione, extractione calculi, praesertim majoris, inflicta; compressio fortis, sub difficili partu, a capite foetus, aut a vecte in vesicae partem, imprimis ad collum, aut urethram facta; mictus cruentus, blennorrhoea, fluor albus, praepostere suppressa; acre quodcunque, scabiosum, venereum, blennorrhoicum, ulcerosum, herpeticum, metastaticum, erysipelaceum, maxime vero rheumaticum, ad vesicam deposi-

tum,

tum, vel cantharidum exterius, interius, adhibitarum, aut diureticorum acrium abusus, spasmi vesicae diuturni, magnisque doloribus stipati; catheterum, cereorum repetita nimis ac imprudens applicatio, diuturna urinae retentio etc.

§. 267. Periculosissimus *Cystitis* morbus est, atque ob sensilissimam ac membranosam vesicae, — putrescentem vero retenti liquidi naturam, in illius paralysin, aut gangraenam, sub signis (§§. 132. 261.) expositis, promptissime terminatur. Solvitur hic morbus, nisi perpetua ex calculis irritatione aut haerente ad prostatam, urethram, obstaculo, alibi considerando, nutritur, *Nephritidis* adinstar (§. 262.), per urinam multam, puriformem, quae albam ac levem, tenacissimam interdum, subsidentiam habet, ac per sudorem profusum, aequalem, vaporosum. Solet autem saepe repente inflammatio solvi erysipelate juxta cutis superficiem oborto, et permanente: sub quibus vesicae tumor subsidet, haec ipsa mollescit, febris imminuitur, atque excrementis exitus patet.

tet.

-tet. Quamvis vero sic inflammatio sat benigne resolvatur; saepe tamen aliquis per longum tempus vesicae tumor, cum incontinentia lotii, aut saltem cum aliqua urinam diutius retinendi impotentia, relinquitur.

Sub conditionibus (§§. 128. 261.) expositis, in vesicae quoque inflammationibus, gangraena licet rarior, *suppuratio* contingit. Haec vero ad maturitatem provecta, easdem fere, ac de *metritide* dictum est (§. 227.), vias legit; atque, nisi per urethram abscessus depleatur, flebili certe eventu vel ad intestinum Rectum (§. 243.), vel ad perinaeum, ad uterum ipsum (§. 227.), ad peritonaeum, viscera varia, sub inflammatione cum vesica concreta, ac demum cum cita morte in ipsum abdominis, pelvisque cavum, aperitur. Quod si puriformis cum urina materies ex urethra excerni observetur; cum hoc idem sub simplici non minus *renum* (§. 261.), quam ipsius *vesicae* phlogosi (§. 265.), contingere, atque non raro ex *prostatae*, aut *vesicularum seminalium* abscessu pus verum cum lotio praeterfluente commisceri queat: non parva saepe Medentes difficultas in diagnosi premit,

mit, ac eosdem sine praegressorum symptomatum accuratissimo examine in graves non raro errores conjecisse est visa. Per menses, ex rheumatico in vesicam deposito acri, ex chronica hujus visceris, saepe haemorrhoidali, phlogosi, ac vesicae quasi *coryza*, aut *catarrho* inflammatorio, simillimam puri, eamque tenacem materiam, sine latentis exulcerationis periculo cum urinis effluxisse conspeximus. Prostatae quidem, urethraeque abscessus, continuo aut saltem sine nixu ad mingendum, per hanc ipsam destillare, — illos vesicae, nonnisi cum lotio purulenta excernere dictum est: sed vidimus tum prostatae, tum vesicae conjunctas in eodem subjecto suppurationes; atque saepe vesica, ad cervicem inaequali tumore obsessa, perfecte quidem claudi non potest: unde, licet illa purulentum needum humorem fundat, cum eo tamen ex prostatae abscessu veniente in suo per urethram transitu urina misceri, ac pro vesicali progenie, falso quidem argumento, declarari potest. Interim si, post superatam nephritidem, tormentum ingens in pectine pelvisque cavo, in uno eodemque loco, cum dysuria

con-

continua, ac difficultate mingendi, aut cum incontinentia urinae observetur; si purulenta ac foetida materies, sub manifesta lentaque febricula et corporis macie (§. 128.), per longum tempus excernatur; si facta per anum, aut per vaginam exploratione, ad unum eundemque vesicae locum dolor ardens ac intolerabilis a digiti pressione observetur: tunc dirissimae tandem affectionis sat certa habetur diagnosis.

Indurationes atque callositates ad vesicam, maxime vero ad ejus cervicem, copiosae Medicorum observationes testantur: quae sicut non raro ex aliis chronicisque causis propullulant; sic et ex inflammationibus, maxime lentis, et specifico acri excitatis, suam frequenter originem sumunt. In hunc vero statum *Cystitidem* abiisse, praeter signa hujus exitus communia (§. 129.), docet tum ipse tactus, aut instituta per anum, vaginam exploratio; tum pondus ingratum ad perinaeum, ac functionis in viscere, quae in suscipienda, retinenda, et expellenda urina consistit, laesio, pro varia indurationis sede atque extensione, diversa. Ad immensam subinde molem vesica, parietibus

suis

suis undique densitate atque duritie auctis, increvisse, ac ad umbilicum fere usque extensa, ut in femina pro uteri scirrho expertis in arte viris imposuerit (§. 225.), conspecta est. Ad totam, quae pubem respicit, seu anteriorem vesicae partem, callositatem longe ex pelvi prominentem latamque observavimus: quo sub partiali hujus visceris affectu, quod reliquum ex vesica sanumque est, non potest non a contento lotio in diversam a naturali formam et locum extendi, in suscepti evacuatione, aut retentione liquidi difficultatem experiri, ac in vicinas partes in diversos sensus agere. Ex eodem induratae cervicis vitio, urinas nunc retineri, nunc sine voluntate emitti; nunc vero utroque morbo simul, atque non sine maxima vesicae extensione, atque paralysis periculo, aegrotantes laborare conspicimus.

Gangraenam ad vesicam lethalem produnt signa tum generalia (§. 130.), tum illa, quae in *nephritide* instantem ex sphacelo mortem indicare dicta sunt (§. 267.). Sub flebilissimo hoc rerum statu, urinae, per totum inflammatio-

tio-

tionis decursum suppressae, interdum sine difficultate fluunt; ac imperitis, sub quorumvis dolorum cessatione, spem vitae erigunt, post breve tempus certissima morte delendam.

§. 268. Quae ad *renum* inflammationem curandam proposita fuerunt (§. 262.), ea in *Cystitide* vix non omnia in usum trahi queunt. Major tamen hirudinum numerosarum perinaeo, pudendis, post factas generales sanguinis emissiones, applicitarum hic actio esse consuevit. Post ista, sub morbo necdum provecto, frigida potius, quam calida prosunt fomenta, quo loco dolor urget admovenda. Sub majori vero inflammationis intensitate, illa quae potenter relaxant, balnea, fomentationes emollientes, potissimum indicantur. Clysteres oleosi, mucilaginosi, et hoc in morbo perutiles sunt: sed, cum ad posteriorem vesica partem ex inflammatione turgeat; non sine doloris augmento, aut etiam non sine difficultate injicientur illi, nisi aegrotante in genua et cubitos reclinato hoc opus suscipiatur. *Opio* nec hoc in morbo, sub maximo licet cruciatu, priusquam pars ma-

jor

jor inflammationis abacta sit, locus esse potest. Tunc vero, si vel a *calculo*, vel a graviori *spasmo* dolor provocetur ac pendeat, tincturae Thebaicae portio vel ano commissa, vel cum emulsione Arabica porrecta simul indicabitur. Nec minus reliqua post cystitidem vesicae *sensibilitas morbosa*, quod et de intestinorum hoc affectu post enteritidem dictum est (§. 244.), opium subinde expostulabit.

Cum vero urinae hoc in morbo suppressio, ejusdem licet effectus, causam tamen inflammationis irritatione sua perpetuo augeat, atque summa ex retento lotio, extensaque ad crepaturam, vel perfectam paralysin usque, vesica, pericula inducat: hinc prima certe in evacuanda quantocyus per catheterem urina versaretur indicatio. Ast vero nec aditus quidem, ob summam tumentis cervicis constrictionem, specillo esse potest; nec sine summo doloris ac inflammationis augmento, aut sine laesionis ad urethram periculo, in vesicam specillum penetrat.

In feminis quidem facilius quam in viris, ob breviorem arduamque minus ad cystitidem

in

in illis viam, tentari haec possunt: sed in istis, facto semel, absque impetu, vel tenuiori cereolo, cathetere, vel flexili musicaque chorda, oleo illinitis, tentamine, si majus huic ipsi obstaculum opponatur, a quovis ulteriori experimento, hic facile nimis fatali, abstinendum, et ad *vesicae punctionem* promptissime descendendum est. Quatuor haec viis tentari, atque vel per anum, vel ad perinaeum, vel ad hypogastrium, vel demum in feminis per vaginam ipsam, institui potest.

Per *Rectum* quidem intestinum et ad *perinaeum* haec operatio, quotiescunque vesica lotio plenissima pelvis cavum ob molem suam jam dereliquerit, ac fere tota, gravidi adinstar uteri, in abdomen ascenderit, sine successu, quod ratione primum, dein experientia edocti sumus, tentabitur; ac vulnus, perfosso tricuspide incurva intestino, in vesicam minime penetrabit. Hinc super pectine felicior hoc in casu operationis erit exitus: alias vero brevior certe per *Rectum* ad vesicam via esset, nisi inflammatae in posteriore sui parte, qua cum intestino cohaeret, et qua phlegmonis ut-

plurimum sedes est, vesicae, — relinquendae in eadem, ac in ano cannulae, — aut repetendae frequentius operationis difficultates, illi, quae ad pubem institui potest, operationi saepius praerogativam concedere viderentur. Restituto quodammodo catheteri ad vesicam inflammatam accessu, *injectiones* iterum in hanc ipsam commendari nuperrime videmus: sed licet emollientissimas, — ob summam tamen hujus visceris irritabilitatem, ad aquam etiam, quamvis purissimam, quam ad urinam ipsam in sanis adeo hominibus multo majorem, nos quidem non facile adhibemus; nec potibus, ne urinarum quantitas augeatur, detrahendum esse aliquid cum aliis opinamur, atque plus certe febris ab impetu, ac urinarum acrimonia, quam a copia majori timemus.

Quomodo demum vesicae *abscessus*, ac variae ad anum, peritonaeum *fistulas* tractari debeant, hoc nostri non est hic fusius exponere. Reliquum in vesica *ulcus* iisdem, quam in renibus suppuratis commendavimus, remediis (§. 262.), victuve blando et ex lacteis demulcentibus petendo, pertractandum est. Quae in *callositate* hu-

hujus visceris, aut *scirrho*, ad singula utplurimum rebelli, tentari queant, haec alibi fusius exponentur.

§. 269. De *artuum articulorumque inflammationibus* nunc, prout promisimus (§. 137.), ac prout hae *QUINTUM Phlegmasiarum ORDINEM* constituunt, agendum nobis superesset: sed cum pars magna illarum, ex causis *externis* oboriri solita, ad Medicinam minus, quam ad Chirurgiam spectare observetur; major vero earum numerus, quae ad illam pertinent, *rheumatismo* ac *arthritidi* submitti debeat: quae ambo genera inflammatoriam quidem in multis indolem assumere, — sed frequentius certe sine febre ac phlegmonoso apparatu incedere, nec non specificam ostendere naturam solent; hinc in alium hujus operis locum nobis ea, quae ex istis ad nos spectant, — nec minus *Erysipelatis* considerationem, eo quod hoc *inflammationem* inter et *exanthemata* limites fere constituat, ad sequentis libri exordium consulto reservamus.

FORMULAE MEDICAE

IN §§. PRAECEDENTIBUS CITATAE.

Num. XVIII.

Tinctura Thebaica.

Recipe Opii puri pulverizati uncias duas,
Spiritus vini uncias quatuor,
Vini albi generosi libram unam.

Digere per tres dies; tunc filtra.

N. XIX.

Collyrium adstringens.

℞. Aluminis grana quinque,
Aquae destillatae uncias quinque.
Solve.
Loco *aluminis*, vitriolum album, aut et Saccharum saturni, ad tria vel quinque gra-

grana, in aquae praedicta quantitate solvi queunt.

N. XX.

Unguentum Citrinum.

℞. Mercurii vivi unciam unam,
Spiritus nitri uncias duas.
Digere super arenam, ut fiat solutio, quae calidissima adhuc misceatur cum
Axungiae porcinae liquefactae et in coagulum denuo tendentis libra una.
Strenue movendo in mortario marmoreo fiat Unguentum.

N. XXI.

Potio laxans antiphlogistica.

℞. Pulpae tamarindorum uncias duas,
Cremoris tartari solubilis drachmas sex.
Solve in aquae unciis decem.

N. XXII.

Collutorium adstringens.

℞. Corticis quercus junioris drachmas sex,
Coque cum aquae libra una cum dimidia.
Colaturae librae unius adde
Aluminis drachmam dimidiam,
Spiritus vini unciam unam cum dimidia.

Vel eadem aluminis portio solvitur in vini rubri unciis octo.

N. XXIII.

Linctus.

℞. Mucilaginis Arabicae,
Mellis despumati, ana unciam unam.
Misce.

N. XXIV.

Linimentum volatile.

℞. Olei olivarum drachmas sex,
Spiritus salis ammoniaci drachmas duas.
Misce.

XXV.

Decoctum antiphlogisticum.

℞. Decocti hordei libras duas,
Nitri puri drachmam unam,
Oxymelis simplicis unciam unam.
Misce.

N. XXVI.

Clyster emolliens.

℞. Herbae Malvae drachmas duas
Coque per quadrantem horae cum aqua.
Colaturae unciarum decem, adde
Olei lini unciam unam.

Si butyri recentis in taleolas secti unciis quatuor paulatim affundantur infusi chamomillae fervidi unciae octo, et strenue conquassando uniantur; clyster obtinetur, qui ad dimidiam portionem tepide porrectus, intestinum, in quo butyrum in coagulum tendens diutius remoratur, quam optime relaxat.

N. XXVII.

Clyster antiphlogisticus.

℞. Decocti hordei uncias decem,
Nitri puri drachmam unam,
Mellis unciam unam.
Misce.

N. XXVIII.

Decoctum polygalae Senekae.

℞. Radicis Senekae unciam unam,
Aquae libram unam cum dimidia,
Coque ad remanentiam librae unius.
Cola.

N. XXIX.

N. XXIX.

Solutio gummosa.

℞. Gummi ammoniaci puri drachmas duas
Solve in haustus salini unciis septem,
Adde vini antimoniati drachmam unam.

N. XXX.

Serum lactis vinosum.

℞. Seri lactis vaccini libras duas,
Vini albi generosi uncias octo
Misce.

N. XXXI.

Emulsio alvum purgans.

℞. Mannae electae unciam unam cum dimidia
Solve in Emulsionis Arabicae unciis novem.

N. XXXII.

N. XXXII.

Pulvis Dovveri.

℞. Pulveris tartari vitriolati drachmas tres,
Opii puri,
Radicis Ipecacuanhae, ana scrupulum unum.

Misce, et diu terendo fiat pulvis subtilissimus.

Finis Lib. II.

LIBRI NUOVI

Di Medicina, Chirurgia, Farmacia, Veterinaria, ec.

Esposizione delle Malattie degli Animali domestici; Opera di VITET, *già Professore di Medicina nell'Università di Lione*, tradotta ed illustrata dal dott. ZIMOLATO. Prima edizione. 8. *grande* t. 2. *grossi* Venezia 1803. L. 16:—

Perchè mai, dopo l Arte preziosa che veglia alla conservazione del capo d' opera della Natura, l uomo, quella immediatamente non si coltiva in Italia, che tende a preservare la vita degli Esseri benefici, sopra i quali egli stese il dominio, e che mantengono e felicitano l' esistenza sua propria? E fino a quando languirà vilipesa fra noi, sotto il giogo del più zotico e cieco empirismo, l Arte di curare gli Animali domestici? Essendo il noto all' Italia cel. BOURGELAT *stato prevenuto dalla morte, innanzi di produrre il promesso* Trattato pratico sulla Cura delle Malattie degli Animali domestici; *e pendendo ancora fatalmente imperfetto il* Dizionario di Veterinaria *dell' ill.* BONSI; *è troppo necessario che si tolga una vol-*

ta questo vuoto dalle utili nozioni, e che goda al fine l' Italia d'una sì desiderata Opera metodica di Medicina veterinaria, che insegni a trattare le Malattie degli Animali domestici. Piuttosto, che tentare alla cieca un guado così difficile, così vasto ed incerto, miglior servigio sembra che sia per rendersi all' Italia, offrendole una di quelle Opere immortali che si assicurarono già la pubblica stima, qual' è la Medicina veterinaria di VITET. *Ecco il Libro che sotto il titolo di* Esposizione delle Malattie degli Animali domestici di VITET, tradotta, ed. illustrata dal dott. ZIMOLATO con quanto di più rimarcabile scrissero opportunamente i posteri Veterinari, e dilucidata con frequenti applicazioni delle recenti dottrine chimiche, e con ispesse allusioni alle più famose mediche teorie, e specialmente alla moderna browniana; *viene a rassegnarsi al Pubblico. Il dottissimo* RE, *nel terzo volume de' suoi* Elementi di Agricultura *impressi a Venezia nel 1802, si esprime intorno quest' Opera di* VITET *nel modo seguente.* „ L' esperienza è la base, sulla quale questo Autore (VITET) ha appoggiato quant' egli avanza. Egli

„ in-

„ insegna ad usare molti rimedi „ cavati dal regno vegetale, per „ le diverse malattie. Questo Libro è classico, almeno secondo il „ sentimento di molti Veterinari „ non solo francesi, ma ancora „ stranieri ".

Opere Chirurgiche, ossia Esposizione della Dottrina e della Pratica di DESAULT, *già Chirurgo in capo del grande Spedale d' Umanità di Parigi;* stesa da BICHAT *suo Allievo*, e tradotta sulla seconda Edizione Parigina del 1801. Prima edizione. 8. t. 6. con 9. tavole in rame. Firenze 1803. L. 28:—

Mentre il nome di DESAULT *risuonava con somma lode per tutta l' Europa, mentre il* Giornale di Chirurgia, *ed il* Trattato sulle Malattie delle vie urinarie *lo avevano già reso immortale; mancava agli Studiosi dell' Arte salutare un Corso completo di Chirurgia, dal quale si potessero apprendere in tutta la loro estensione i Principj della di lui Pratica.* DESAULT *non aveva pubblicato il suo* Corso, *e ciò era un gravissimo danno per chi non aveva avuta la fortuna di ascoltare le sue istruzioni.* BICHAT, *Allievo partico-*

colarmente a lui benaffetto, ed illustre Medico aggiunto nel grande Spedale d'Umanità di Parigi, per un tributo di riconoscenza al suo venerato Maestro, e pel bene insieme dell' umanità, tentò, circa 4. *anni sono, di riempiere questo vuoto. Egli espose perciò la Dottrina di* DESAULT, *raccegliendo ordinatamente quanto di lui proprio trovavasi sparso nel suo* Giornale *e negli Scritti de' suoi Discepoli. Esauritasi rapidamente la prima edizione, quest' Opera stessa, riveduta dal suo Compilatore, fu nuovamente impressa a Parigi nel* 1801, *e sopra questa edizione appunto se n' è fatta una stimabile traduzione da un Professore di Firenze, divisa in* 6. *tometti in* 8. *L'elogio di questo* Corso di Chirurgia *viene abbastanza formato dal nome di* BICHAT *che lo stese, ma molto più dal nome di* DESAULT *che ne somministrò i materiali. Matematico celebre com' egli era, profittò di que' lumi, de' quali forse nessuno altro Chirurgo potè mai profittare; tutto calcolando, tutto analizzando a confronto de' metodi conosciuti, con una semplicità ed un' aggiustatezza, che sorprendono e convincono.*

Spie-

Spiegazione della Dottrina Medica di BROWN; Opera di GIUSEPPE FRANK, *ora Medico primario nello Spedale universale di Vienna*, tradotta sulla seconda Edizione Tedesca. Prima edizione. 8. t. 2. Firenze 1803. L. 6:—

Non contento l' ill. FRANK *di avere profondamente commentato il Sistema di* BROWN *nelle* Ricerche *di* JONES, *e nel* Prospetto *di* WEIKARD; *di averlo egregiamente sviluppato nella sua* Ratio Medendi, *ed in altri suoi Scritti; volle occuparsene in seguito più analiticamente, consecrandogli un' Opera che posteriore di alcuni anni alle illustrazioni indicate, e quindi vieppiù fondata sull osservazione, potesse meglio soddisfare all' oggetto. Incontrastabile, che la nuova Dottrina medica esige il più attento esame, ond essere rigettata come fatale, se parto dell immaginazione, ond essere ricevuta come unica, se figlia dell' esperienza. non è meno vero, che la logica e la penetrazione di* FRANK *son atte ad agevolare la soluzione di questo grande problema.*

Trattato sopra le Ulcere delle Gambe, *preceduto* da alcune Osservazioni in forma d' Introduzione, sopra

il processo dell'esulcerazione, e l'origine della vera marcia; *seguito* da un Metodo facile per curare alcuni tumori scrofolosi, le ulcere del capezzolo, le crepature delle mammelle, e gli ascessi lattei. Opera di UNDERVOOD, *Chirurgo delle Donne partorienti in Londra*, tradotta ed illustrata dal dott. DE HORATIIS; coll'Aggiunta del Metodo di ELSE per curare le ulcere delle gambe. Prima edizione. 8. Venezia 1803. L. 3:—

Non vi è Medico, e non v'è molto meno Chirurgo istrutto, che ignori la celebrità del Trattato sopra le Ulcere delle Gambe di UNDERVOOD. *Appoggiata non ad incerte teorie, ma all'osservazione ed all'esperienza; dettata non dallo spirito di partito, ma dall'amore della verità; quest'Operetta seppe meritarsi i suffragi di entrambe le Sette rivali, che oggidì dividono fatalmente la repubblica medica. I metodi proposti da* UNDERVOOD *sul trattamento delle Piaghe, sono affatto nuovi e suoi propri.*